

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SPOLKOVÝ ŽIVOT V TŘEBONI A JEJÍM OKOLÍ V PRVNÍ
POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

Autor práce: Veronika Dušáková

Studijní obor: Historie

Ročník: 3

2012

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 6. ledna 2012

.....

PODĚKOVÁNÍ

Upřímně bych chtěla poděkovat všem, kdo mi jakkoliv pomohli při sepsání této diplomové práce. Hlavně mé rodině, která se mnou vše každý den prožívala, a také přátelům za jejich velkou podporu a trpělivost. Jmenovitě slečně Tereze Střelbové a Dagmar Beníškové.

Další osoba, bez které by tato práce jen těžko vznikla, je pan PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D., který byl vždy ochoten mi pomoci dobrou radou či nápadem.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat Státnímu oblastnímu archivu v Třeboni a Státnímu okresnímu archivu v Jindřichově Hradci za vstřícný přístup.

ANOTACE

Diplomová práce *Spolkový život v Třeboni a jejím okolí v první polovině 20. století* je zaměřena na problematiku kulturně-spoločenských aktivit v jihočeské Třeboni. Z obsahového hlediska ji lze rozdělit do čtyř stěžejních celků.

První část se věnuje spolkové činnosti v obecné rovině a zmiňuje vývoj příslušné legislativy. Navazující kapitoly směřují pozornost k dějinám, obyvatelstvu a správě města Třeboň. Patříčný prostor je věnován městským lázním a osobě Václava Hucka, který se svým působením nasmazatelně zapsal do třeboňských dějin. Pozornost je věnována třem základním sférám jeho aktivit - pedagogické činnosti, angažování v regionálních spolcích a lázeňství. Následuje hlavní část věnovaná osmi místním spolkům.

Cílem práce je především vypracovat obraz jednotlivých spolků a jejich následná komparace. Velký důraz bude kladen na okolnosti vzniku, počty členů, zaměření činnosti a finanční záležitosti vybraných spolků. Dalším záměrem diplomové práce je zhodnocení přínosu spolkové aktivity v každodenním životě na regionální úrovni. Třeboň takovou oblastí bezesporu byla.

ANNOTATION

This diploma paper *Club life in Třeboň and in its outskirts in first half of 20th century* is targeted on an issue of culturally-social activities in South Bohemian Třeboň.

The first part is dedicated to club activities in the general level and mentions a development of relevant legislation. Successive chapters focus on history, population and government of Třeboň city. An appropriate space is dedicated to a municipal spa and to Václav Hucek, who is branded due to his activities in Třeboň history. An attention is paid to 3 basic spheres of his activities – an educational activity, an engagement in regional clubs and a balneology.

The target of this paper is mainly to draw a picture of single clubs and their following comparison. A great accent is going to be placed on circumstances of origin, numbers of club members, focus on activities and financial matters of selected clubs. The next intent of this diploma paper is an estimation of contribution of club activities in daily life on regional level. Without question Třeboň was this region here with.

OBSAH

OBSAH	6
1. ÚVOD	8
2. PRAMENY A METODY	10
2. 1. Literatura	10
2. 2. Archivní prameny	11
2. 3. Metody	12
3. SPOLKY V PRŮBĚHU ČASU	13
3. 1. Spolková legislativa	17
3. 2. Typologie spolků	20
4. TŘEBOŇ	23
4. 1. Historie	24
4. 2. Obyvatelstvo	27
4. 3. Správa	29
4. 4. Třeboňsko - (mikro) region	30
5. VÁCLAV HUCEK	34
5. 1. Učitel	36
5. 2. Spolkový činitel	37
5. 3. Ředitel Bertiných lázní	38
6. PĚSLAV	42
7. SPOLEK VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ	48
8. SPOLEK PANÍ A DÍVEK	54

9. SPOLEK DIVADELNÍCH OCHOTNÍKŮ	59
10. OKRAŠLOVACÍ SPOLEK	66
11. STUDENTSKÝ SPOLEK ROŽMBERK	71
12. ZÁVĚR	77
13. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	83
13. 1. Prameny	83
13. 1. 1. Archivní prameny	83
13. 1. 2. Vydané prameny	83
13. 1. 3. Tisk	84
13. 1. 4. Internetové prameny	84
13. 2. Literatura	85
14. SEZNAM ZKRATEK	91
15. SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	92
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	94

1. ÚVOD

Spolky a organizace sdružující skupiny lidí vznikají na rozličných základech a v historii se tedy setkáváme s organizacemi společenského, kulturního, ekonomického či politického charakteru. V minulosti i dnes se vedle divadelních ochotníků nebo zpěváků sdružovali také obchodníci, řemeslníci a politicky aktivní lidé. Nejedná se o záležitost starou nanejvýš několik století. Sdružování a spolčování pod záštitou korporací v určitém zájmu či se společným cílem má v dějinách velmi dlouhou tradici.

Za první spolky v pravém slova smyslu jsou považována již od dob středověku známá cechovní společenství, která sdružovala pracovníky stejného povolání. S postupem času se přidávaly i jiné zájmové skupiny. Za zlatý věk spolkové činnosti je potom považováno devatenácté století. V případě prostoru českých zemí tedy zejména jeho druhá polovina, v souvislosti se zrušením poddanství a přetvořením dosavadního Rakouského císařství roku 1867 na Rakousko-Uhersko.

Diplomová práce s názvem *Spolkový život v Třeboni a jejím okolí v první polovině 20. století* klade důraz zejména na spolky kulturního a společenského charakteru v oblasti jihočeského města Třeboně. Přihlédnuto bude ovšem i ke sdružením v rovině hospodářské, školské a sociální. Z hlediska časového vymezení klade práce největší důraz na období první republiky s částečnými přesahy do devatenáctého století, kdy většina posuzovaných spolků vznikla. Ve vybraných případech bude třeba zasadit události i do kontextu druhé poloviny 20. století z důvodu kontinuity fungování spolku.

Práce je rozdělena na několik částí. Některé z nich jsou spíše teoretického (kompilativního) rázu a bude v nich nastíněn přehled příslušné literatury a půjde o zasazení do obecného kontextu. Jedná se především o kapitoly věnované historii spolčování a vývoji spolkové legislativy. Pomocí knih, studií a článků jsou také nastíněny dějiny města Třeboň, vývoj jeho obyvatelstva, správních záležitostí či výčet jiných kulturních organizací než byly zmíněné spolky.

Kapitoly věnující se vybraným spolkům, k jejichž sestavení byl prováděn archivní

výzkum, lze charakterizovat jako prakticky zaměřené. Na pomezí obou přístupů a pohledů je část věnovaná osobě Václava Hucka a třeboňským lázním.

Ve stěžejní části diplomové práce bude postupně představeno osm vybraných třeboňských spolků. Především jsem se snažila vybrat co největší spektrum, co se týče charakteru a zaměření spolku, aby se nejednalo o výběr jednoho druhu. Mezi hlavní důvody patřilo získání co nejvíce prvků pro komparaci nebo záměr o vyhovorení širšího obrazu spolkové aktivity v Třeboni. Na následujících stranách budou představeny: Pěvecký spolek Pěslav, Spolek vojenských vysloužilců, Spolek divadelních ochotníků, Okrašlovací spolek, Spolek českých paní a dívek, Studentský spolek Rožmberk a místní odbory Národní jednoty pošumavské a Národohospodářského sboru jihočeského.

Diplomová práce si vytkla za svůj cíl představit město Třeboň a jeho kulturně-společenské zázemí na sklonku devatenáctého století a během první poloviny století dvacátého. Pokusí se ukázat toto jihočeské město v zrcadle místních společenských a kulturních platforem, mezi které spolky jednoznačně patřily. Tato diplomová práce by se měla stát obrazem zdejšího spolčování a bude hledat odpovědi na otázky, jak vypadaly místní spolky, jak velkou část městského obyvatelstva sdružovaly nebo třeba jak moc spolky přispívaly k formování zdejšího každodenního života.

Třeboň se velikostí ani počtem obyvatelstva nemůže rovnat městům jako je metropole Praha nebo krajské středisko České Budějovice, ale pokusím se ukázat, že ani v tomto provinčním městě nebyl společenský život nijak odsunut na vedlejší koleji. Rozhodně se nejednalo o město, kterému by ke kulturnímu vyžití stačilo třeba jenom divadlo nebo biograf.

Jedním z impulzů pro volbu tématu této diplomové práce byla taktéž mezera ve zpracování kulturních dějin Třeboně. Jedinými příspěvky jsou články Jiřiny Psíkové. Ovšem práce přímo ke spolkové aktivitě v Třeboni dosud publikovány nebyly. Ke splacení tohoto dluhu se snaží přispět diplomová práce *Spolkový život v Třeboni a jejím okolí v první polovině 20. století*.

2. PRAMENY A METODY

Při výzkumu spolkové činnosti se badatel pohybuje mezi třemi rovinami pramenů. Za prvé je to literatura. Jedná se o knižní publikace i novinové či sborníkové články a studie. Vedle literárních pramenů bude badatel pracovat i s materiálem uloženým v archivech. Velmi obecně řečeno může narazit na dva typy pramenů. Materiál vzniklý z působnosti úřadů státní správy a z činnosti samotného spolku. V prvním případě se jedná především o úřední korespondenci mezi spolkem a příslušnými orgány. Najdeme zde informace, co byl spolek zač, kdy vznikl a další náležitě formality. Ovšem na informace o vnitřním fungování spolku a jeho prezentaci a taktéž reflexi v očích obyvatel daného města jsou tyto prameny nepříliš využitelné. K tomuto tématu jsou naopak velmi vhodné archivní fondy samotných spolků. Otázkou ovšem je, jakou tyto fondy mají kvalitu, kvantitu i komplexnost.

2. 1. LITERATURA

Literárních pramenů, jež by se zabývaly spolkovou problematikou, je několik druhů. V první řadě jsou to knihy a studie, které shrnují historický vývoj spolkové činnosti. Další jsou publikace zabývající se příslušnou legislativou. Mezi tento druh publikací by bezesporu patřily například knihy *Spolky, shromáždění a politické strany* autorů Václava Dusila a Josefa Klimenta. Jedná se o starší knihu (vyšla v Praze roku 1936) a jako k takové se k ní musí přistupovat s potřebným kritickým pohledem.¹ Sám rok vydání knihy napovídá, že je v knize patrná absence převážné části 20. století. Ne že by kniha nebyla nápomocná, ale je pro vytvoření obrazu uceleného vývoje spolčování a příslušné legislativy je nutné porovnání s jinou publikací novějšího data vydání. Takovým typem publikace může být kniha kolektivu autorů *Pražské spolky*.² Nabízí

¹ Václav DUSIL – Josef KLIMENT, *Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého*, Praha 1936.

² Marek LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*, Praha 1998.

komplexní přehled vývoje spolkového života v historii. Především je přínosná zejména úvodní studie autorů Tomáše Rataje a Jany Ratajové, jejímž předmětem je téma spolkové činnosti nejen v Praze, ale v širším geografickém kontextu. Vhodný je taktéž soupis české i zahraniční literatury k tomuto tématu.

Tato problematika určitě patří i mezi témata z dějin každodennosti a výzkumu fenoménu trávení volného času. K využití jsou tedy vhodná skripta s názvem *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století* vydané na univerzitě v Pardubicích.³ Je zde opět vypsán vývoj spolčování a příslušné legislativy. Použitelná je taktéž zmíněná obecná typologie spolků. Zmíněná skripta se snaží postihnout celou šíři možností volnočasových a každodenních aktivit, což není dobré předsevzetí, ale zároveň to nesmí být na úkor kvality. Velké množství faktů je zde jen nastíněno bez širšího kontextu.

2. 2. ARCHIVNÍ PRAMENY

Jak už bylo shora naznačeno, archivních materiálů k spolkové činnosti je několik druhů. Z pohledu úřadů státní správy mohou být použity především spolkové katastry a s nimi související spisy. Je v nich shromažďována agenda spojená se vznikem, existencí a případným zánikem spolku. Nebývají sice příliš obsažné, ale dá se tak získat alespoň stručný přehled zaměření a činnosti spolku.⁴

Vlastní činnost spolku se dá zmapovat pomocí materiálu, který skýtají fondy samotných spolků. Pokud byly úřední materiály vhodné především ke kvantitativnímu pohledu, přecházíme materiálem ze spolkových fondů na rovinu kvalitativní. S jeho pomocí můžeme nahlédnout, jaká byla vnitřní struktura spolku, jací lidé byli jeho členy, jak byl spravován a jakým způsobem hospodařil nebo získáme odpovědi na otázky spojené s jeho prezentací a aktivní činností. Konkrétně se dají ve fondu najít spolkové stanovy, zápisy ze schůzí, účetní materiál, organizační záležitosti nebo propagační materiál, jako byly například plakáty či pozvánky. Využit se dají taktéž výroční

³ Milena LENDEROVÁ - Marie MACKOVÁ – Zdeněk BEZECNÝ – Tomáš JIRÁNEK, *Každodenní život „dlouhého“ 19. století – II. díl: Život všední i sváteční*, Pardubice 2005.

⁴ Hana ŠŮSTKOVÁ – Andrea POKLUDOVÁ – Pavel KLADIWA, *Prameny vztahující se ke spolkové činnosti (spolkové katastry, spolkové spisy, výroční a jubilejní zprávy spolků)*, in: Milan MYŠKA – Aleš ZÁŘICKÝ (kol.), *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*, Ostrava 2010, s. 184 – 193.

(případně i jubilejní) zprávy, ve kterých najdeme seznam členů i přehled důležitých aktivit za příslušné období. Ne všechny spolky je ale vydávaly. Především z důvodu velké finanční nákladnosti.

Ovšem žádný spolek nemá fond naprosto dokonalý a bezchybný. Jedním z problémů je neúplnost, která se ve větší či menší míře objevuje ve všech fondech. Může mít několik důvodů. Ať už nedůslednost spolkového archiváře nebo se často stávalo, že schůze neprobíhaly pravidelně a mimo stanovený plán a zvláště ke konci aktivity spolku se intervaly mezi jednotlivými setkáními prodlužovaly. Taktéž může být materiál na různých místech, pokud byl spolek činný nejen v jednom městě, nebo se stává, že písemnosti už neexistují, jelikož byly buď skartovány při třídění v archivu, nebo zcela ztraceny.

Další úskalí, které práce s archivními prameny může skýtat, je rozdílná výpovědní hodnota konkrétního pramene. Například příliš informací se taktéž nedozvíme ze zápisů ze schůzí, kde se nachází většinou je strohý seznam přítomných a soupis bodů na programu jednání. Mnoho nám toho nenapoví ani o každodenním chodu jednotlivých spolků. Spíše je pramenný materiál zaměřen na spolek jako organizaci a badateli přibližuje jeho strukturu, správu a hospodaření. Přínosné je však velké množství propagačního materiálu. Při jeho prostudování se badateli utvoří celkem přesný obraz aktivní činnosti konkrétního spolku. Spolu s dalšími písemnostmi organizačního charakteru mohou posloužit při výzkumu sebe prezentace daného spolku a jeho aktivit. Tento materiál je v případě vybraných třeboňských spolků deponován ve Státním oblastním archivu (dále SOA) v Třeboni a Státním okresním archivu (dále SOKA) v Jindřichově Hradci.

2. 3. METODY

Z metodologického hlediska se ke spolkové problematice dá přistupovat několika směry. Jednou z hlavních metod, které se nabízejí, je komparace. Jednotlivé spolky mohou být vzájemně porovnávány podle různých hledisek. Většinou mezi srovnávací kritéria patří délka aktivní činnosti, zaměření, materiální zázemí či struktura členstva. Výsledkem tohoto výzkumu by měl být obraz prvků a charakteristik, které jednotlivá

sdružení spojují, i těch, kterými se vzájemně odlišují. Z pramenů se k tomuto přístupu dají použít především stanovy, účetní materiál či zápisy ze schůzí.

Dalším úhlem pohledu může být kvantitativní rovina. Badatel se musí vždy ptát, kolik bylo v dané lokalitě spolků a jak se jejich počet měnil v průběhu času. Stejnou otázku si může položit i ve vztahu k členům. Kolik jich bylo, zda se počet v průběhu let znatelně měnil nebo zda počet členů závisel na tematickém zaměření spolků. Rovněž můžeme spolky s pomocí vhodných pramenů typologizovat. Potřebná data lze získat především ze seznamů členů nebo zmiňovaných spolkových katastrů.

Do vnitřního světa spolků můžeme proniknout pomocí prosopografického přístupu. Na základě životních údajů konkrétních jednotlivců lze dojít k vytvoření obrazu například sociální či profesní struktury skupiny členů. Úskalím pro využití tohoto přístupu může být, že je nutné získání patřičného množství vhodných dat a údajů, což není u každého spolku možné. Stejně jako u předchozího metodologického pojetí jsou vhodné seznamy členů. Ovšem musí být více podrobné, nestačí jen jmenné soupisy. V ideálním případě by bylo dobré mít několik osobních pozůstalostí, podle kterých by dala zrekonstruovat sociální či profesní příslušnost konkrétních členů a následně je zkomparovat. V spojení s biografickou metodou by mohly být následně porovnávány celé životopisy vybraných jedinců.

Na téma spolkové problematiky může být taktéž nahlíženo optikou historické antropologie. Badatel může rozkrývat sociální síť spolkových činitelů nebo naznačit možnosti, jakými se spolek prezentoval navenek, zda třeba existovala nějakou modelová sestava očekávaných znaků „jak by se spolek měl prezentovat“. Nebo naopak jak byla daná skupina lidí reflektována obyvateli města vně spolku. Například se může pokusit objasnit, zda bylo členství v jakémkoliv spolku známkou jistého společenského statusu nebo zda byla ve spolecích činná jen určitá uzavřená skupina obyvatel či jestli téměř každý člověk do nějakého spolku patřil. V neposlední řadě stojí za zmínku například otázka paměti, která úzce souvisí už se zmíněnou prezentací. Snažil se konkrétní spolek udržet kontinuitu svého trvání a kladl důraz na svou historickou tradici nebo naopak se soustředil spíše na aktuální záležitosti bez přihlédnutí k budoucnosti?

Pro historicko-antropologické pojetí je vždy dobré, pokud má badatel dostatek pramenů osobní povahy. Například pro rekonstrukci sociální sítě je vhodným pramenem

korespondence. Naopak pro otázku prezentace se využije propagační materiál, jehož bývá ve fondech všech spolků dostatečné množství.

3. SPOLKY V PRŮBĚHU ČASU

Jak už bylo výše jednou uvedeno, nemůže spolky považovat za záležitost výhradně dnešní společnosti, a ani nejsou jednoho jediného druhu. Spolčování lidí je jeden z projevů veřejného života společnosti a dnes patří k základním právům občana – jedince. Není náhodou, že během mnoha revolucí se mezi jinými požadavky objevovalo právě právo na svobodnou spolkovou aktivitu.

Úplné počátky a náznaky spolkové aktivity jako takové hledají badatelé většinou v období středověku, v době stavovsky rozdělené společnosti. Toto rozdělení navazovalo již na tzv. učení o trojím lidu. Svazy a skupiny rozličného charakteru vznikaly i ve městech. Čím byl spolek důležitější a aktivnější, tím mohl jeho člen pomýšlet na vyšší společenskou a mocenskou prestiž. Opomenuty nesmějí být ale ani spolčující aktivity ostatních městských obyvatel. V obchodní rovině jsou to určité známá cechovní společenství.

Dalším stupněm ve vývoji spolčování lidí přinesla renesance. S nástupem humanismu vznikaly různé vědecké a vzdělávací společnosti.⁵

Zmíněné skupiny lidí však můžeme za spolky považovat jen vzdáleně a v omezeném smyslu slova. Počátky moderních spolků jdou ruku v ruce s nástupem tzv. občanské společnosti během 18. století pod vlivem osvícenství. Ve Francii byl používán pojem *acociace*, který je vysvětlován jako společnost, která vznikne na základě dobrovolného sdružení lidí různého sociálního původu a kteří mají společný cíl. Během osvícenské doby se v nich sdružovali lidé, kteří pod vlivem tohoto proudu hlásali důležitost vzdělání, víry, rozumu i povznesení mravního i hmotného stavu lidstva.⁶

Osvícenské myšlenky posunuly spolkovou aktivitu zase o něco dál. Členové takových spolků se většinou sdružovali na půdě učených společností a akademií. Mezi učené společnosti jsou většinou řazeny i tzv. tajné společnosti⁷, jakými byli hlavně

⁵ M. LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky*, s. VII - VIII.

⁶ H. ŠŮSTKOVÁ – A. POKLUDOVÁ – P. KLADIWA, *Prameny*, s. 172 - 173.

⁷ Albert Lantoine (jeden z historiků tajných společností) rozlišuje dva významy tohoto spojení. Jeden označuje *společnosti revoluční* – které prosazují myšlenky jak liberální, tak ty, které svobodu potlačují, a jež jsou tajné, protože se skrývají. Druhé možné vysvětlení se týká *iniciačních společností*,

zednáři,⁸ ilumináti či rosenkruciáni. Scházeli se v lóžích a cílem jejich činnosti bylo osvobození a obecné blaho lidstva. Jejich ceremonie a symbolika splývají místy až s mystikou. Údajně to byly právě „tajné“ společnosti, kvůli kterým se stát začal více zajímat o spolčování a spolky. V neprůhlednosti lóží viděl konkurenci své absolutistické vlády. Ve státech habsburské monarchie došlo ke značnému potlačování spolkové aktivity za vlády Marie Terezie a za doby velké francouzské revoluce. Panovníci začali vydávat různé směrnice a nařízení ohledně zakládání a členství ve spolcích.⁹

V českých zemích je největší rozmach spolčování spojen až se stoletím devatenáctým. Během období tzv. metternichovského absolutismu byla půda spolků jedním z míst, kde se formovaly konstituční myšlenky. Především se jednalo o průmyslové a živnostenské spolky, které chtěly společenské změny či podporu svých aktivit, a snažily se tímto způsobem řešit problémy svých členů. Spolky se tak staly možností prezentace lidí, kteří jinak nebyli k politické moci vůbec připuštěni. Postupně se tak vytvářela identita nové střední vrstvy obyvatelstva a myšlenka nového společenského řádu, jež plně reflektoval zájmy celého společenství a ne jen nevyšší vrstvy. „*Tímto se spolky vydaly na cestu od osvícenských asociací spjatých pouze se společenskými elitami k širší platformě typické pro moderní občanskou společnost.*“¹⁰

Další jev, který můžeme během této doby vysledovat, byla politizace. Spolky jsou obecně považovány za zárodky politických stran. V jejich stanovách byl princip všeobecného volebního práva či možnost všech členů aktivně prezentovat své názory deklarován mnohem dříve než tomu bylo ve „vysoké“ politice.¹¹

S příchodem první světové války došlo s utišením veškerého kulturního života i k utlumení spolkové aktivní činnosti. Nejen že bylo s rokem 1918 a vznikem Československé republiky velké množství spolků obnoveno, ale přibýly i spolky úplně nové. V návaznosti na uplynulé 4 válečné roky vznikaly spolky legionářské a charitativní. Pozadu nezůstaly ani ty mládežnické. V předvečer druhé světové války došlo ke změně zákona. Hlavně se jednalo o omezení spolčovací svobody. Jelikož

o jejichž existenci víme a tajné jsou pouze jejich rituály. První může být nepřátelská státnímu režimu, druhá naopak ve své zemi zaujímá takové postavení, jaké jí nařizuje úcta a věrnost vládnoucí moci. René ALLEAU, *Tajné společnosti: jejich vznik a osudy*, Praha 2006.

⁸ Více: Jiří BERÁNEK, *Tajemství lóží. Svobodné zednářství bez legend a mýtů*, Praha 1994; pro České země Jana ČECHUROVÁ, *Čeští svobodní zednáři ve XX. století*, Praha 2002.

⁹ M. LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky*, s. VIII – IX.

¹⁰ H. ŠÚSTKOVÁ – A. POKLUDOVÁ – P. KLADIWA, *Prameny*, s. 175.

¹¹ TAMTÉŽ, s. 176.

vládnoucí moc si dobře uvědomovala, že skupiny lidí jiného smýšlení nemohou být nikdy plně kontrolovány a mohly by představovat potenciální nebezpečný živel.

Poslední větší změna v první polovině dvacátého století přišla po válce, roku 1945 dekretem prezidenta Beneše, kdy byly téměř všechny rozpuštěné spolky opět prohlášeny za aktivní.¹²

S únorovým převratem přišla velká změna i do spolkové aktivity obyvatel Československa. Všeobecným trendem bylo podřídit vše státnímu dohledu a tento princip se nevyhnul ani sdružování. Celkem slušný obraz, jak vypadala spolková praxe v období komunistické vlády, se dá vytvořit prostudováním zákon, který platil od roku 1951 až do pádu komunistické vlády v našem státě.

3. 1. SPOLKOVÁ LEGISLATIVA

První snahy o regulaci či alespoň korigování spolkové aktivity v rakouském státě pocházejí již z 18. století. V roce 1791 byly příslušné úřady pověřovány dohledem nad „nebezpečnými“ schůzkami. Především se mělo jednat o dozorování nad činností tajných společností.

Počátky legislativy týkající se spolků jsou spjaty se systémem udělování tzv. konsesí.¹³ Přitom v základě šlo o princip, že žádná společnost nemohla vzniknout bez povolení panovníka. Postupem času začal stát podporovat hlavně zakládání spolků s prospěšným cílem. Postupem času se stát stavěl kladně taktéž k zakládání spořitelních, živnostenských a akciových společností, protože z toho měl prospěch.¹⁴

Po více či méně úspěšných pokusech o vydání konkrétní normy pro spolkovou aktivitu v habsburské monarchii, spatřil světlo světa první spolkový zákon, a to dekretem dvorské kanceláře dne 15. listopadu 1843. Nově vzniklý spolek musel mít povolení příslušných úřadů státní správy. V předvečer revoluce se na půdě spolků

¹² Jana RATAJOVÁ – Tomáš RATAJ, *Podoby a proměny spolkového života v Praze v letech 1918–1990*, in: Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*. Sborník referátů a materiálů ze 17. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, Praha 2000, s. 352 – 353.

¹³ Dvorský výnos z 23. srpna roku 1764.

¹⁴ H. ŠÚSTKOVÁ – A. POKLUDOVÁ – P. KLADIWA, *Prameny*, s. 176 - 177.

odehrávaly živé diskuse a mezi požadavky povstalců patřilo právo petiční, spolčovací a shromažďovací.

Revoluce byla potlačena, ale za úspěch lze považovat roku 1849 vydaný prozatímní spolkový zákon. Nepolitické spolky nevýrobního charakteru už nepotřebovaly k zahájení své činnosti povolení úřadů. Příslušný spolek musel jen před svým vznikem oznámit tuto skutečnost na příslušném okresním úřadě a předložit své stanovy.

S utišením revolučních myšlenek a nástupem tzv. Bachovského absolutismu byla spolková aktivita opět potlačována. Vše vyvrcholilo dalším zákonem z listopadu roku 1852. Vše se vrátilo k roku 1843, spolky byly podrobovány policejnímu dohledu a například politické spolky byly zakázány.¹⁵ Následovaly výnosy o povinnosti místodržitelství předkládat každoročně zprávy o činnost a hospodaření spolků. Roku 1856 vznikla komise pro spolkové záležitosti, ve které zase zasedali zástupci všech ministerstev a nejvyššího policejního úřadu. *„Angažmá spolků v revolučním období bylo pro státní aparát signálem, že napříště je třeba jejich rozvoj omezovat a nejlépe je zcela zakázat.“*¹⁶

Liberalní pojetí spolkového práva přišlo až se spolkovým zákonem z 15. listopadu 1867 č. 134 o právu spolčovacím.¹⁷ Zákon se skládal ze tří částí. O spolcích vůbec (§ 1 – 28), O spolcích politických (§ 29 – 35) a Ustanovení trestní a závěrečná (§ 36 – 39). V první části bylo deklarováno, co vše se za spolek považuje a naopak, na které spolky a společenství se zákon nevztahuje (ziskovní a pojišťovnické spolky, duchovní a bratrské řády). Dále zákon uváděl, za jakých podmínek může daný spolek vzniknout a ukládal povinnost předložit stanovy spolku v 5 vyhotoveních¹⁸ příslušnému zemskému úřadu. Ve statutách by mělo být uvedeno, k jakému účelu bude spolek sloužit, jaké bude jeho sídlo, orgány a jaká práva a povinnosti budou mít jeho členové. Na konec bylo uvedeno několik paragrafů ohledně případného zániku spolku - ať už z vlastní vůle, či úředním nařízením.¹⁹

Politické spolky, řešené v druhé části zákona, byly zákonem povoleny, avšak

¹⁵ M. LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky*, s. XI.

¹⁶ H. ŠÚSTKOVÁ – A. POKLUDOVÁ – P. KLADIWA, *Prameny*, s. 180.

¹⁷ Zákon vyšel spolu se zákonem č. 135 o právu shromažďovacím.

¹⁸ Pro ohlašovatele, ke statistickým účelům, pro zemský politický úřad a pro zemského referenta a pátý exemplář obdržely buď okresní úřady, nebo policejní ředitelství.

¹⁹ M. LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky*, s. XII – XIII.

podrobeny většímu dohledu úřadů. Pramenilo to z obavy, že by mohly příliš zasahovat do státní zákonodárné a výkonné moci, jež jim nepříslušela. Mezi členy nesměli být přijímáni cizinci, ženy a osoby nezletilé. Především prostřednictvím těchto korporací se lidé veřejně angažovali v mocenských strukturách státu.

Ve třetí části jsou deklarovány tresty a pokuty za případné porušení spolkového zákona (vězení až do 6 neděl nebo pokuta do 2000 korun) a také ustanovení, že v době vnitřních rozbrojů, války či jiného ohrožení státu může být činnost spolku zastavena.²⁰

V dalších letech se spolkový zákon příliš nezměnil. Co se týče charakteru spolků, je zajímavostí, že v ČSR vznikaly téměř výhradně spolky národnostně unitární. Jednou z těch větších úprav prošel zákon na počátku roku 1939. Vláda byla zmocněna vydávat nařízení s platností zákona a hned v lednu roku 1939 prohlásila za zaniklé všechny politické spolky. S tím souviselo i zvýšení případných trestů.²¹ Spolková činnost byla všeobecně utlumena, povolené spolky podléhaly dohledu. Zvýšená pozornost policejních orgánů byla věnována především spolkům, které představovaly potenciální zdroj odbojových aktivit.²²

Po skončení druhé světové války byla spolková aktivita znovuzrozena dekretem prezidenta republiky ze dne 25. září 1945. Ten prakticky ohlašoval návrat k rakouskému spolkovému zákonu z roku 1867. Obnoveny měly být všechny zaniklé spolky, až na dvě výjimky. Spolky zaniklé v rámci slučovacích a jednotících snah v odborovém hnutí a spolky, jejichž program nekoresponduje se současnou politickou organizací veřejného života. V této podobě platil zákon až do roku 1951.²³

Nový zákon vešel v platnost 1. října roku 1951. Termín spolky byl nahrazen tak zvanými dobrovolnými organizacemi, které měly sdružovat lid „*k uplatnění demokratických práv a tím k upevnění lidově demokratického zřízení a k podpoře úsilí o výstavbu socialismu*“.²⁴

Prototypem mělo být vytvoření jednotné celostátní masové organizace, která by měla vlastní odbory činnosti. Navazovat na ně mělo bezpočet závodních poboček a

²⁰ V. DUSIL – J. KLIMENT, *Spolky*, s. 15 – 112.

²¹ Vládní nařízení č. 13/1939 Sb. z ledna 1939.

²² H. ŠÚSTKOVÁ – A. POKLUDOVÁ – P. KLADIWA, *Prameny*, s. 182 – 183.

²³ M. LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky*, s. XIV – XV.

²⁴ TAMTÉŽ, s. XVI.

odnoží.²⁵

Ohledně „starých“ spolků nastala brzy jistá právní dvoukolejnost. De iure měly buď zaniknout, nebo se včlenit do některé z dobrovolných organizací. Zákon ovšem nestanovil žádnou lhůtu, během které se tak mělo stát. Takže de facto spolky nadále fungovaly podle starých právních nařízení, některé po celé období komunistické vlády.

Tento zákon platil až do pádu komunismu v Československu.²⁶

Obnovení demokracie v ČSR s sebou přineslo i nový zákon o sdružování občanů, který platí dodnes. V platnost vstoupil dne 27. března 1990. Hlavní změnou bylo, že k založení nebyl potřeba souhlas žádného státního orgánu (zůstala jen ohlašovací povinnost).²⁷

3. 2. TYPOLOGIE SPOLKŮ

Existuje několik hledisek a kritérií, podle kterých se dají spolky rozdělovat do několika skupin a druhů. Podle délky aktivní činnosti či podle struktury členů. Většinou jsou ale rozdělovány podle svého zaměření. Například rakouská statistika rozeznávala konce 19. století 29 kategorií, do kterých mohl být daný spolek zařazen dle zaměření své činnosti.

1. akciové společnosti a) banky a úvěrové ústavy, b) železniční společnosti, c) ostatní akciové společnosti, 2. vzdělávací spolky, 3. kasina, 4. zisková a hospodářská družstva a) konzumní spolky, b) úsporné a záložní spolky, c) ostatní družstva, 5. odborný spolky, 6. spolky dobrovolných hasičů, 7. zpěvácké spolky, 8. zábavní spolky, 9. spolky pro podporu živností a obchodu, 10. spolky veteránů, 11. spolky pro podporu v nemoci, pohřební spolky, 12. umělecké spolky, 13. zemědělské spolky, 14. učitelské spolky, 15. čtenářské spolky, 16. hudební spolky, 17. penzijní spolky a zaopatřovací spolky ve stáří, 18. politické spolky, 19. střelecké spolky, 20. spořitelní spolky, 21. úsporné spolky a spolky pro zakupování losů, 22. stenografické spolky, 23. tělocvičné a

²⁵ V kompetenci ministerstva vnitra taktéž bylo prohlásit dobrovolnou organizací spolky, které vznikly před rokem 1951 podle spolkového zákona z roku 1867.

²⁶ M. LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky*, s. XVII-XVIII.

²⁷ Zákon ze dne 27. března 1990 o sdružování občanů (Sbírka zákonů č. 83 / 1990).

*podobné spolky pro podporu tělesných dovedností, 24. okrašlovací spolky, 25. vzájemně pojišťovací spolky, 26. vědecké spolky, 27. dobročinné spolky, 28. ostatní.*²⁸

Podle jiné typologie mohou být spolky a sdružení rozdělovány podle následujícího klíče.

Jedním z okruhů jsou spolky hospodářské, zemědělské a lesnické. Nezanedbatelně podporovaly ekonomiku konkrétního města či oblasti. Většinou byly součástí větších korporací a byly tak v postavení organizačního článku.

Svým způsobem jsou podobné profesní spolky, které sdružovaly lidi stejné nebo obdobné profese.²⁹

Jako další typ můžeme uvést podpůrné a charitativní spolky, které mohou být spojeny taktéž názvem svépomocné spolky. Podpůrné spolky shromažďovaly majetek, aby ho za přísných pravidel dále rozdělovaly svým členům. Na podobném principu byly zakládány i charitativní spolky. Rozdíl je v tom, že shromážděné prostředky (finance, věcné dary) rozdělovaly bez aktivního zapojení potenciálních příjemců. Tento druh spolků byl také jednou z platforem, na níž se prvně veřejně prezentovaly ženy. Mezi specifické příklady těchto organizací patřily například spolky vojenských vysloužilců, sbory dobrovolných hasičů nebo spolky vzniklé za konkrétním účelem (postavení pomníku nebo založení instituce).³⁰

Roli pomyslné spojnice mezi spolky zábavními a svépomocnými tvořily spolky vzdělávací. Mezi jejich hlavní aktivity patřilo především provozování knihoven a čítáren a pořádání přednášek či jiných akcí osvětového charakteru.

Velké množství možností skýtají zábavní spolky. Může se jednat o skupiny divadelního, hudebního a pěveckého zaměření na jedné straně a sportovního, turistického či tělovýchovného na straně druhé.

V jistém smyslu tvořily zvláštní druh spolků taktéž náboženská uskupení, která většinou patřila k těm nejstarším ve městě. Především se v nich lidé sdružovali za účelem vzájemné podpory a vykonávání úkonů souvisejících se zbožností a vírou.

Pokud by byly vedle sebe vypsány různé druhy a typy spolků, na úplném okraji

²⁸ H. ŠÚSTKOVÁ – A. POKLUDOVÁ – P. KLADIWA, *Prameny*, s. 182.

²⁹ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – Z. BEZECNÝ – T. JIRÁNEK, *Každodenní život*, s. 113.

³⁰ TAMTÉŽ, s. 114 - 115.

by byly politické strany. Se spolky v pravém slova smyslu toho mají více rozdílného než společného.³¹

³¹ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – Z. BEZECNÝ – T. JIRÁNEK, *Každodenní život*, s. 115 – 117.

4. TŘEBONĚ

K dějinám Třeboně existuje několik publikací zdejšího lokálního charakteru. Jistou inspirací při výkladu historického vývoje města může být badateli kniha starší provenience *Průvodce po městě Třeboni a nejbližším okolí, pak stručné dějiny města toho*, která vyšla roku 1902.³² Ale jak napovídá samotný název, v knize najdeme pouze stručné a základní informace. Podrobnější a ucelenější pohled na dějiny Třeboně doplněný bohatou fotografickou přílohou se čtenáři naskýtá v publikaci *Třeboň*, která vyšla pod záštitou edice *Zmizelé Čechy*.³³ Autoři většinou čerpají ze starší literatury a informace a události jsou podávány populární formou a místy uniká širší kontext.

Pohled na každodenní kulturní život treboňských obyvatel může být taktéž přiblížen prostřednictvím článků, které vycházely v místním zpravodaji s názvem *Třeboňský svět*. Stejně jako u zmíněných knih, které jsou z „treboňské“ provenience, se jedná o pokusy populárního rázu určené pro širší okruh čtenářů. Ne že by tato díla nemohla být nápomocná, ale pro jejich užití při sestavování vědecké práce je však nutná patřičná kritika a následná komparace získaných informací s jiným typem pramenů.

Tato práce je zaměřena na spolky v Třeboni, tudíž je v neposlední řadě nutné alespoň v náznacích zmínit jak dějiny toto města, tak i vývoj jeho obyvatelstva. K této části mohou být využity z hlediska dějin především již zmíněná publikace dvojice Jiřiny Psíkové a Jana Ziegler nebo příslušný svazek knihy *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od Karla Kuči.³⁴ Ovšem v obou knihách jsou jen základní rámcové informace. Většinou jen seznam obsahující, v kterém roce bylo kolik obyvatel, ale vše bez větších souvislostí. Pro úplnost a vytvoření širšího obrazu je nejvhodnější získané informace porovnat a následně doplnit pomocí některého ze statistických nebo retrospektivních lexikonů. Jsou tam data objektivní a v porovnání například s měnicí se rozlohou města si můžeme udělat celkem přesný obraz vývoje obyvatelstva.

³² Theodor ANTL, *Průvodce po městě Třeboni a nejbližším okolí, pak stručné dějiny města toho*, Třeboň 1902.

³³ Jiřina PSÍKOVÁ - Jan ZIEGLER, *Třeboň*, Praha a Litomyšl 2009.

³⁴ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, (díl VII), Praha 2008.

4. 1. HISTORIE

První písemné zmínky o městě Třeboň spadají do poloviny 13. Století. Jedná se o listinu, která stvrzuje, že tehdejší majitel Třeboně, Vítek z Klokot z rodu Vítkovců, daruje klášteru ve Zwettlu ves Presnik. Další listina z roku 1261 zmiňuje dalšího Vítkovce, Pelhřima de Witigenove (Wittingau – německé označení pro Třeboň, české označení je poprvé uvedeno až 1359).³⁵

Roku 1366 se zde usadili Rožmberkové, za jejichž panování dosáhla Třeboň jednoho ze svých hospodářských i kulturních vrcholů. S obdobím panování Rožmberků je spojené velké rozšíření budování rybníků a rybníčních sítí, které je pro Třeboňsko typické. Do hospodářství 16. století tak velkou měrou promluvili stavitelé rybníků. Mezi nejvýznamnější patřili Štěpánek Netolický, Mikuláš Ruthard z Malešova a asi nejznámějším byl Jakub Krčín z Jelčan.³⁶

Vláda rodu Rožmberků končí se smrtí posledního mužského představitele Petra Voka 6. listopadu roku 1611. Jihočeské panství se stává majetkem rodu Švamberků podle platné smlouvy uzavřené s Rožmberky roku 1484 o vzájemném nástupnictví v případě vymření jednoho rodu.³⁷ Švamberkové ale během stavovského povstání hájili stranu českých stavů a navíc Petr ze Švamberka výrazně podporoval lutheránského kazatele v Praze.³⁸ Početný švamberský majetek byl tudíž Habsburky zkonfiskován po porážce na Bílé hoře 8. 11. 1620. Ve dvacátých letech 17. století byla Třeboň podrobena několika drancováním, která znamenala konec pro početné umělecké sbírky. Habsburkové však Třeboň dlouho nevlastnili.³⁹ Už roku 1660 ji dědičně obdržel nový šlechtický rod, Schwarzenbergové. Za jejich správy třeboňské panství vzkvétalo. Především díky rozvoji rybníkářství, pivovarnictví a promyšlené správě dvorců. Dalším impulsem pro povznesení města byla zvýšená stavební aktivita.⁴⁰

Velkou krajinnou proměnu přinesl přelom 18. a 19. století. Všeobecným trendem tehdy bylo rušení rybníčních ploch a jejich vysušování. Následně zde byly zakládány louky a pole. Co se jinde setkalo s pozitivním přijetím, na Třeboňsku příliš úspěšné

³⁵ J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 5-6.

³⁶ Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.

³⁷ V. BŮŽEK a kolektiv, *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 508.

³⁸ *Ottův slovník naučný* (24. díl), Praha 2001, s. 851 – 852.

³⁹ Habsburkové vlastnili Třeboň mezi léty 1622-1660.

⁴⁰ J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 5-14.

nebylo. Prvním důvodem byla nevelká kvalita místní spíše kyselé půdy, která se i po vysušení často zamokřovala a nebyla tedy příliš rentabilní. Druhým důvodem byla sílící poptávka třeboňského obyvatelstva po rybách. Následně se tedy chov ryb do Třeboně od počátku druhé poloviny 19. století vrátil.⁴¹ Některé rybníky byly znovu napuštěny, bylo založeno i několik nových. Posílila se tak už dominantní pozice zemědělství a potravinářství ve městě, kterou nenarušil ani vznik železnice, která propojila Třeboň s Prahou a Tábořem v jednom směru a s Českými Velenicemi a rakouským Gmündem ve druhém směru.⁴²

Dějiny města Třeboň často ovlivňovaly přírodní živly. Především požáry nebo povodně. Jedna z největších povodní, při níž byl značně poničen zámecký park, zasáhla město v roce 1890. V průběhu jeho obnovy byl rozšířen o městský park (Komenského sady). Při okraji zmíněných sadů vznikly na přelomu 19. a 20. století dvě školní budovy, ve kterých probíhá výuka dodnes.⁴³ Na tuto stavební činnost navázal i rozvoj v ostatních částech Třeboně. V jeho důsledku vzniklo několik činžovních a vilových čtvrtí.

Značný útlum aktivit všeho druhu přinesla do města první světová válka. Po jejím skončení nastala další změna. S první pozemkovou reformou skončila správa rodu Schwarzenbergů, která trvala téměř půl třetího století.

Z období první světové války je patrný oficiální postoj představitelů města. Několikrát byla vyjádřena loajalita císaři a provolána sláva. O tom, že vše nebylo ale tak jednostranné jak se zdá, svědčí i třeba fakt, že v zápisech ze zastupitelstva se taktéž dají najít zmínky o podpoře myšlenky na vznik samostatného československého státu. I během válečných let žilo třeboňské obyvatelstvo svůj každodenní život. Roku 1916 například bylo v Třeboni první promítání kinematografu.

Zpočátku prohabsburská nálada se v průběhu válečných let začala pozvolna měnit. Ani v Třeboni to nebylo jinak. V červnu roku 1918 se zastupitelé města rozhodli udělit Aloisi Jiráskovi čestné občanství ve městě. Zdůvodněno to bylo tím, že se nesmazatelně zapsal do dějin českého písemnictví a přispěl k povznesení českého národního

⁴¹ Velkou měrou se na tom podílel i Josef Šusta starší (otec historika J. Šusty), který se zabýval výživou a chovem kapra nebo jakou má mít správnou podobu chovný rybník. Srv. Bohumil JIROUŠEK, *Nestor cechu sv. Petra. Rybníkář Josef Šusta*, České Budějovice 1998.

⁴² Ukázalo se, že ani železniční propojení s většími okolními městy do Třeboně nepřineslo sebemenší průmyslový rozvoj, což bylo jednou z příčin poklesu počtu místního obyvatelstva.

⁴³ V letech 1895-6 zde vyrostla budova obecné a měšťanské školy. O deset později byla nedaleko postavena budova gymnázia. Srv. K. KUČA, *Města*, s. 707-708.

uvědomění.⁴⁴

Obdobní tzv. první republiky s sebou přineslo obrovský kulturní rozkvět. Na prvním místě by stálo za zmínku především místní loutkové divadlo⁴⁵ nebo biograf⁴⁶. V pozadí nezůstaly akce národnostního rázu. Ve velkém byly pořádány připomínkové akce k výročí upálení Mistra Jana Husa nebo popravy 27 českých pánů, rytířů a měšťanů.

Co se týče politického spektra v městském zastupitelstvu, vyhrála během období první republiky všechny volby (1919, 1923, 1927, 1931 a 1938) Československá strana socialistická (od roku 1926 Národně socialistická strana).⁴⁷ Naopak hluboko v poli poražených končila Komunistická strana Československa. S jejími myšlenkami a aktivitami se ztotožňovala jen minorita obyvatel Třeboně. Především ze dvou důvodů. Jednalo se o typický místní historicky zakořeněný konzervatismus a nechuť i nedůvěra lidí měnit něco, co až doposud dobře fungovalo. Třeboň nebyla pohraničním městem, ale ani od hranic natolik vzdálena, aby se jí přímo nedotýkaly události následující po Mnichovské dohodě a odstoupení Sudet. Přes město procházely davy obyvatel, kteří z různých důvodů nemohli už v pohraničí zůstat.

Prosperitu a rozvoj první republiky utnula nová světová válka. Hned v roce 1940 byl do Třeboně na místo starosty dosazen vládní komisař. Veškerá kulturní i politická aktivita města byla až do skončení války víceméně utlumena.

⁴⁴ J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 26.

⁴⁵ Jedním z dramatických počínů vedle kamenného činoherního divadla bylo v Třeboni loutkové divadlo. Příznivé podmínky pro založení souboru přišly s dobou po první světové válce. První představení se uskutečnilo 23. dubna 1921 pod patronátem zábavního odboru místního Sokola. Pravidelně soubor vystupoval od roku 1923, o tři roky později se přestěhoval do hostince U Zlatého hroznu. Další přemístění zažily loutky o šest let později, tentokrát do dřevěného pavilonu na Tyršově cvičišti. Premiérové představení zde bylo sehráno v lednu roku 1934. S různě dlouhými přestávkami je loutkové divadlo v Třeboni činné dodnes a sídlí v místech bývalého kláštera. J. PSÍKOVÁ, *Tradice loutkového divadla v Třeboni*, *Třeboňský svět* č. 10, 2009, s. 13-14.

⁴⁶ První zmínka o kinematografu v Třeboni pochází z roku 1913. Tehdy ale radní města žádost vídeňské firmy zamítli. Prvním promítáním tedy bylo až představení Antonína Kludského z 18. října 1916 v hostinci na Novém světě. Ovšem jakákoliv nabídka na dlouhodobý provoz nepřišla. Záležitosti tak do svých rukou vzalo město. Záměr byl kvůli válečným událostem odsunut až na rok 1920, kdy došlo k podepsání smlouvy na užívání besedního sálu. Promítání prvního filmu, jímž byl Hrabě Monte Christo, bylo uskutečněno 1. května. Do listopadu téhož roku bylo promítnuto 136 představení. Besední sál začal být brzy nevyhovující. Další osud biografu byl od roku 1928 spojen s hostincem na Novém světě u Zlaté stoky. Od roku 1954 začaly práce na novém projektu pro sídlo biografu v areálu Besedy, kde sídlí kino dodnes. J. PSÍKOVÁ, *Třeboňský kinematograf aneb Bio Světozor*, *Třeboňský svět* č. 4, 2010, s. 21.

⁴⁷ Ve starostovské funkci se postupně vystřídali Karel Gartner, Josef Večerník, Rudolf Tichý, Karel Bičan a František Adam.

V prvních poválečných volbách do místního zastupitelstva v roce 1946 se moci chopila Komunistická strana Československa.⁴⁸ Byl tak předznamenán další vývoj města na téměř půl století.⁴⁹

Jak bylo řečeno, byla Třeboň dlouho neprůmyslovým místem. Ke změně došlo na přelomu první a druhé poloviny 20. století v návaznosti na převzetí vládní moci KSČ. Nejen že se proměnil dosavadní zemědělský ráz města (zakládání JZD a zestátnění zemědělské půdy), ale zároveň sem poprvé ve větší míře proniká průmysl.⁵⁰

Z dnešního pohled jsou pro Třeboň a okolí charakteristické nejen rybníky, ale i lázně. Roku 1960 získalo město lázeňský status. Na od 80. let 19. století fungující Bertiny lázně navázal během let 1967-75 druhý (větší) lázeňský komplex – lázně Aurora. Z hlediska pracovních příležitostí i podpory cestovního ruchu se jednalo o příznivý projekt.⁵¹

4. 2. OBYVATELSTVO

Výše už bylo jednou zmíněno, že první zmínky o Třeboni, a tedy i jejich obyvatelích, pocházejí z poloviny 13. století. Obyvatelé se usazovali kolem tržiště na hlavním náměstí. Zástavba pak v průběhu let pokračovala nejen uvnitř městských hradeb, ale i v nejbližším okolí.

Podle nejstaršího urbáře (rožmberského z roku 1379) bylo v Třeboni uvnitř hradeb 75 domovních parcel (z nichž tři byly pusté) a 4 sladovny, ve vnějším městě 9 parcel, 6 sladoven a 2 lazební. Ke konci 14. století byla Třeboň městem s jedním tisícem obyvatel, kteří se živili především řemesly, pivovarnictvím či rybářstvím.⁵²

Velkou ránu do zvyšující se prosperity třeboňského panství přinesla první polovina 17. století, především doba třicetileté války. Chvíli před vypuknutím bojů (roku 1618) zachvátil Třeboň obrovský požár, kterému padly za oběť radnice, městská

⁴⁸ Prvním starostou za KSČ byl František Mach.

⁴⁹ J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 28-31.

⁵⁰ V letech 1948-50 byl postaven velký oděvní podnik Otavan. V padesátých letech pak na něj navázala vznikající průmyslová zóna na okraji města směrem na Prahu, kde sídlil Stavební podnik, strojírenský závod a areál Státního rybářství.

⁵¹ K. KUČA, *Města*, s. 709.

⁵² J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 32-33.

brána a celkem 83 domů. O dva roky později bylo místní Budějovické předměstí vypáleno císařským vojskem. Následně během války byla Třeboň devastována několika přechody vojenských oddílů. Výsledkem byl obrovský odliv obyvatelstva.⁵³

Roku 1616 žilo na třeboňském panství 1676 osedlých, o devět let později to bylo už jenom 301 osedlých. V Třeboni zůstalo z 96 měšťanských domů obydleno jen 45. A aby tomu nebylo málo, nemalým podílem se na odlivu obyvatelstva podepsalo vypuknutí morové epidemie roku 1640.⁵⁴

Podmínky pro příznivý rozvoj (především řemesel) se zlepšily v tereziánské a josefínské době. Počet domů postupně stoupal a do města se vracel život.⁵⁵ Počet obyvatel stoupal, až dosáhl v roce 1843 stavu 4.681 lidí. Pozitivní trend vývoje počtu obyvatelstva, který byl nastartován v průběhu první poloviny 19. století, pokračoval i ve druhé polovině.⁵⁶

V poslední čtvrtině 19. století dosáhl počet obyvatel Třeboně na poměrně dlouhou dobu svého vrcholu. Roku 1890 žilo v Třeboni 5 421 obyvatel ve 426 domech. Tento stav byl překonán až koncem 60. let 20. století.⁵⁷ Dlouhodobě sestupný trend měl několik různých příčin. Jak už bylo výše zmíněno, nebylo ve městě příliš průmyslu, a to s sebou přinášelo rostoucí nedostatek pracovních příležitostí. Druhou příčinu, která nemůže být opomenuta, s sebou přinesly dvě proběhnuvší světové války. Velký odliv obyvatel nastal kvůli migraci (emigraci) lidí či v důsledku odchodu mužů na bojiště.⁵⁸

V druhé polovině 20. století zaznamenal vývoj počtu třeboňského obyvatelstva pozitivní nárůst. V rámci všeobecné poválečné obnovy a pod vlivem politického kurzu KSČ byla Třeboň poprvé plně otevřena průmyslu (především oděvní a potravinářský). Což mělo za následek poměrně velký příliv nových lidí, kteří přišli do města za pracovní příležitostí.

⁵³ K. KUČA, *Města*, s. 691.

⁵⁴ J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 42.

⁵⁵ V roce 1757 bylo ve městě 136 domů. Roku 1795 už 197 domů s 1.704 obyvateli.

⁵⁶ K. KUČA, *Města*, 688-691.

⁵⁷ V roce 1900 měla Třeboň 5.467 obyvatel, 1910 5.278 obyvatel, 1921 5.016 obyvatel, 1930 4.838 obyvatel, 1950 4.448 obyvatel, 1961 5.082 obyvatel a roku 1970 6.091 obyvatel (v 940 domech). *Restrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970*, I., Praha 1978; Karel SCHELLE, *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*, Praha 2002. Vladimír SRB, *Úvod do demografie*, Praha 1965; TÝŽ, *Demografická příručka*, Praha 1968; Vladimír SRB, Milan KUČERA, Ladislav RŮŽIČKA, *Demografie*, Praha 1971; V. SRB, *Obyvatelstvo Československa v letech 1918-1978*, Demografie, 20, 1978, s. 289-315; TÝŽ, *Tisíc let obyvatelstva českých zemí*, Praha 2004.

⁵⁸ K. KUČA, *Města*, s. 689-690.

Pozitivní trend vývoje počtu obyvatelstva se od konce 60. let nezměnil a nadále se navyšoval.⁵⁹ Radikálně se však změnil poměr zastoupení obyvatel z hlediska zaměstnání v zemědělství, průmyslu či v sektoru služeb. V porevoluční době se velmi snížilo procento obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu a převládá zaměstnanost ve službách. V Třeboni jsou to především služby spojené se státní správou, cestovním ruchem a místními lázněmi.

Pozitivní trend vývoje počtu obyvatelstva se od konce 60. let nezměnil a nadále se navyšoval. Radikálně se však změnil poměr zastoupení obyvatel z hlediska zaměstnání v zemědělství, průmyslu či v sektoru služeb. V porevoluční době se velmi snížilo procento obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu a převládá zaměstnanost ve službách. V Třeboni jsou to především služby spojené se státní správou, cestovním ruchem a místními lázněmi.⁶⁰

4. 3. SPRÁVA

Roku 1850 došlo k významné změně ve státní správě. Byla zrušena vrchnostenská správa a město začalo být řízeno samosprávnými orgány. Obecní výbor Třeboně měl 15 členů, v jejichž čele stál starosta.⁶¹

Od roku 1855 se navíc Třeboň stala centrem nového, třeboňského politického okresu a sídlil v ní také okresní soud. Takto tomu bylo až do roku 1960, kdy byl Třeboni status okresního města odebrán.⁶²

Při konání voleb do obecního zastupitelstva roku 1861 byli voliči rozděleni podle výše odváděných daní do třech skupin.⁶³ Tento systém se udržel až do pádu Rakouska-Uherska.

Z kulturně-správního hlediska je zajímavé, že roku 1960 bylo historické jádro Třeboně prohlášeno městskou památkovou rezervací a v roce 1980 bylo Třeboňsko

⁵⁹ Počet třeboňského obyvatelstva se od roku 1980 do 2009 navýšil ze 7.134 na 8.777, tedy během 29 let o rovných 1.643 obyvatel.

⁶⁰ Článek *Nejlepší podmínky pro život mají jihočeští podnikatelé v Třeboni*, Mladá fronta Dnes ze dne 13. 10 2011 (jihočeské vydání).

⁶¹ Třeboňským starostou se v tomto roce stál Vilém Fiskali.

⁶² Sylva ŘEŘICHOVÁ, *Územní a správní vývoj okresu Třeboň v L. 1868-1960*, in: *Územní a správní vývoj okresů Dačice, J. Hradec, Třeboň 1868-1983*, Jindřichův Hradec 1983, s. 28-34, zde s. 29.

⁶³ V první skupině volilo 39 poplatníků, ve druhé 90 převážně zámožných občanů a penzionovaných úředníků, ve třetí 369 řemeslníků a zemědělců.

prohlášeno chráněnou krajinnou oblastí (CHKO).⁶⁴

Od roku 1989 stojí v čele města Třeboň starosta městské zastupitelstvo, jehož řady tvoří 25 členů.

4. 4. TŘEBOŇSKO – (MIKRO)REGION

Oblast kolem města Třeboň byla již dávno v minulosti nazývána jednoduše Třeboňsko. Co je ale charakteristické pro tento (mikro) region? Uměle lze konkrétní územní část vymezit například na základě tradičních (historicky zakořeněných) správních zvyklostí, nezávisle na rámcem hranic správního rozdělení.⁶⁵ Politický okres (PO) Třeboň byl konstituován na základě správní reformy, která proběhla v roce 1868 podle zákona č. 101/1868 ŘZ. Sídlo PO bylo zřízeno v Třeboni. PO byl tvořen ze tří soudních okresů (SO), kterými byly: Třeboň, Lomnice nad Lužnicí a Veselí nad Lužnicí.⁶⁶ Po vzniku samostatné Československé republiky došlo ke vzniku okresní správy politické, která se tak stala právním nástupcem okresních hejtmanství, což vydrželo až do roku 1927, kdy došlo k významnému předělu v reorganizaci politické správy v ČSR. Podle zákona č. 125/1927 Sb. došlo nejen ke změně názvu, kdy se z okresní politické správy stal okresní úřad, který ve své funkci sdružoval jak funkci předchozí okresní samosprávy, tak i funkci státní správy. Ovšem zásadní změnu přinesl rok 1919, kdy došlo k připojení tzv. českého Vitorazska od Rakouska, což znamenalo územní rozšíření jak celého státu, tak i PO Třeboň.⁶⁷ Další změnou bylo přijetí Mnichovské dohody ze strany vlády ČSR, kdy zase toto území tzv. českého Vitorazska bylo v říjnu 1938 připojeno k nacistické Třetí říši.⁶⁸ V době Protektorátu Čechy a Morava byl zmenšený třeboňský okres součástí Oberlandrátu Budweis.⁶⁹ V květnu roku

⁶⁴ J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 14, 15, 17, 29, 31.

⁶⁵ Srv. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost*, Praha 2005, s. 350-357 (Politická správa).

⁶⁶ Takto vytvořený PO vydržel v celkem nezměněné podobě až do první světové války 1914-1918. První změnou byla vyčlenění Pluhova Žáru a Mostečného k PO Jindřichův Hradec. Druhou změnou byly četné změny uvnitř obvodu PO Třeboň, které spočívaly v osamostatňování obcí.

⁶⁷ S. ŘEŘICHOVÁ, *Územní a správní vývoj okresu Třeboň*, s. 28-34.

⁶⁸ S. ŘEŘICHOVÁ, *Územní a správní vývoj okresu Třeboň*, s. 28.

⁶⁹ Srv. Z. HLEDÍKOVÁ, – J. JANÁK, – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 528-529 (Mapa: Správní rozdělení Protektorátu Čechy a Morava i odtrženého sudetského území, stav k 1. listopadu 1942). UHLÍŘ, Jan Boris, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, Praha 2008.

1945 bylo toto území zase připojeno zpět k obnovené ČSR.⁷⁰ V roce 1948 se stal třeboňský správní okres součástí Českobudějovického kraje, což vydrželo až do roku 1960, kdy byl dosavadní okres Třeboň rozdělen mezi okresy České Budějovice a Jindřichův Hradec.⁷¹

Jako region je většinou nazývána územní jednotka specifické velikosti (menší než stát, ale na druhou stranu větší než základní správní jednotka – obec).⁷² Region může být vytvořen na několika základech. Především se může jednat o přírodní, hospodářské nebo etnické platformy.⁷³

Třeboňsko je oblast se specifickým ekosystémem přírodních podmínek. Tento mikroregion zaujímá podstatnou část Třeboňské pánve a je tvořen mírně zvlněnou krajinou s velkým množstvím lesů a rašelinišť.⁷⁴ Nachází se zde velké množství rybníků, které tvoří nezaměnitelný ráz zdejší oblasti.⁷⁵

Přítom příčinu velkých vodních ploch musíme hledat v dávné minulosti.⁷⁶ Před miliony let se zde nacházela souvislá vodní plocha, která po sobě zanechala velkou zásobárnu sirnoželezité slatiny. To je velkým přínosem pro zdejší, nyní již relativně dlouhodobou lázeňskou tradici, to už ovšem pro zemědělství tak vhodné není, jelikož zdejší půdy nejsou příliš rentabilní. A právě to je jedním z problémů celé zdejší oblasti.

Další úskalí skýtá nepřehlédnutelný fakt, že Třeboňsko je stejně jako téměř celé

⁷⁰ S. ŘEŘICHOVÁ, *Územní a správní vývoj okresu Třeboň*, s. 28-29.

⁷¹ Vládní nařízení č. 280/1948 Sb. Reorganizací okresů k 1.2.1949 došlo k jeho územnímu zmenšení, srv. např. Z. HLEDÍKOVÁ, – J. JANÁK, – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 530-531 (Mapa: Kraje a okresy Československé republiky (Česká část) v letech 1949-1960), dále: s. 532-533 (Mapa: Správní rozdělení ČSSR (Česká část) v letech 1960-1990).

⁷² Srv. Václav CÍLEK, *Krajiny vnitřní a vnější. Texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrůdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*, Praha 2002, s. 77, – pojem „regionalismus“: „A říkáme-li region, myslíme na společný krajinný základ. Takže v tomto proměnlivém světě hledáme záchranu v tradici a krajina se tu objevuje jako něco, co nás stabilizuje, občerstvuje, vrací nám samým. Je to domov, odkud vyrážíme vstříc novým výbojům a novým zítřkům, leč dnes tak činíme unaveně, s obavami a víceméně z nutnosti, abychom jednou nezůstali stranou. Jenže ani krajina není nic nehybného a rovněž se proměňuje.“

⁷³ Ladislav STEHLÍK, *Země zamyšlená*, díl 2., Praha 1975, s. 5-7; Srv. Jan PARGAČ – Miloš TOMANDL, *Žitý prostor a jeho subjektivizace u nositelů lokálního a regionálního vědomí*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 3, 1997, Studia Ethnographica 10 (Univerzita Karlova v Praze), Praha 2000, s. 57-70. Jak známo, geografové vymezují různé regiony. Proto při klasifikaci regionu rozlišujeme tzv. „přirozený region“ a „umělý region“. Vymezení tzv. „přirozeného regionu“ je dáno vlastnostmi zemského povrchu, zatímco „umělý region“ vzniká díky činnosti člověka a bývá nějakým způsobem ohraničen. Přítom se skládá z nodálního centra - uzlu; nebo případně z několika nodálních center a ze zázemí - periferie, které je na uzly vázáno spoji.

⁷⁴ Miroslav & Jr., KROB, *Třeboň*, Praha, Třeboň 2001; Miroslav HULE, *Rybníkářství na Třeboňsku: historický průvodce*, Třeboň 2000; TÝŽ, *Rožmberkův Krčín a Krčínův Rožmberk*, Třeboň 2004.

⁷⁵ Srv. <http://www.trebonsko.cz/trebonsko/>.

⁷⁶ Srv. <http://www.trebonsko.cz/rybnikarstvi-historie>. Článek Václava Rameše Rybníkářství.

jižní Čechy⁷⁷ charakteristické svojí neprůmyslovostí. Jižní Čechy nikdy nepatřily, a ani patřit nebudou, k průmyslovým centrům země. Od těch největších byly navíc, svým způsobem, vzdáleny až silně izolovány, což bylo předurčeno jejich geografickou polohou.⁷⁸

V nepřímé linii s tzv. „neprůmyslovým charakterem“ této oblasti přímo souvisel i poměrně vysoký úbytek obyvatelstva (depopulace), které tu nemohlo najít dostatečné pracovní uplatnění, a odešlo proto hledat dlouhodobě perspektivní zaměstnání jinde.⁷⁹ Další nezanedbatelný problém tvořily místní přírodní podmínky, jež zde nebyly a nejsou, především z aspektu hospodářského hlediska, na dobré úrovni. Jediné na co se mohl zdejší průmysl vázat, bylo dostatečné množství dřeva ve zdejších lesích a výskyt kvalitní rašeliny. Ovšem region se neustále potýkal s naprostým nedostatkem uhlí a drahou železniční dopravou, která prodražovala jak dovoz surovin, tak i vývoz již hotového zboží. V neposlední řadě to byl i ten fakt, že jižní Čechy byly rakouskou hospodářskou správou často opomíjeny.⁸⁰

Zmíněné faktory a mnoho dalších z nich vyplývajících brzy zapříčinily volání po vzniku nějaké společnosti, která by pomohla k povznesení tohoto místa. Především z hlediska hospodářského. S myšlenkou na založení Národohospodářského sboru jihočeského⁸¹, vedle již existující Národní jednoty pošumavské,⁸² přišel roku 1924 národohospodář Jan Stocký, když předložil návrh na jeho zřízení tajemníkovi Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu Rudolfu Beranovi. Plán byl

⁷⁷ Srv. Jaromír KORČÁK, *Vylidňování jižních Čech. Studie demografická*. Knihovna Spolku péče o blaho venkova, Sv. 2., Praha 1929, s. 8. Zde uvádí: „*Jižní Čechy jsou oproti ostatním Čechám více uzavřeny, nežli ostatní Čechy proti sousedním zemím. Tuto odloučenost ještě více zvyšuje geologická povaha území přiléhající na sever k rozvodní hranici jižních Čech. Posázaví, chudý kraj rulový a Dobříšsko na sever uzavřené Hřebenem. Jižní Čechy vymezené takto předělovými liniemi, zahrnující celé jižní Povolaví, jeví se nám jako dokonalá hydrologická jednotka, přirozená jednotka se samostatnou koncentrací hospodářského i kulturního života. Je to svět sám pro sebe, jakési zmenšené Čechy (anebo zvětšené Kladsko).*“

⁷⁸ V období trvání rakousko-uherského soustátí tuto nevýhodnou pozici vyvažovalo alespoň dobré spojení s rakouskými městy (Linec, Vídeň) a celou oblastí Podunají a alpských zemí, včetně přístavu Terst, kde jihočeské produkty nacházely svoje odbytiště. Tato výhodná situace ovšem končila se vznikem samostatného Rakouska a Československé republiky po ukončení první světové války roku 1918, jelikož dva dosavadní sousedy dělila nyní celní (a státní) hranice. Proto se jižní Čechy v rámci ČSR z tohoto důvodu musely přeorientovat především na vnitřní trh.

⁷⁹ J. KORČÁK, *Vylidňování jižních Čech*, Praha 1929.

⁸⁰ Jan STOCKÝ, *Směr a výsledky práce Jihočeského sboru*. Hospodářský obzor jihočeský (HOJ), 1929, zvl. čís. 6-7, s. 3. Jan Stocký spatřuje jako hlavní společenskou příčinu úpadku kraje, který spadal do působnosti NSJ, v rozdělení pozemkového majetku před válkou v Rakousko-Uhersku.

⁸¹ SOA Třeboň, Národohospodářský sbor jihočeský Praha 1925 – 1941.

⁸² TAMTÉŽ, Národní jednota pošumavská Praha 1884-1948 (1950).

náležitě podpořen a ustavující první Valná hromada NSJ se sešla v Praze 19. května roku 1925.⁸³

V počátečních letech bylo první snahou sboru zastavit nebo alespoň co nejvíce zpomalit proces vylidňování jižních Čech.

Velkou ránu obdržel tento dosavadní systém se vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Především po roce 1941 končí aktivní činnost všech národohospodářských sborů. Především kvůli tomu, že nesplňovaly představy okupační moci a že se zákonodárci obávali, že sbory podpoří odpor vůči nacismu.⁸⁴

K jistému povznesení Třeboňska z hlediska průmyslu došlo až po roce 1948. Jednak využitím zdejšího zemědělství, ale i také pronikáním dílčích průmyslových odvětví. V návaznosti sem také v této době proniká nové obyvatelstvo.

V dnešní době je region Třeboňska především proslulý svou nezaměnitelnou přírodní scenérií, za kterou každoročně jezdí velké množství turistů. Oblast nabízí široké spektrum příležitostí pasivního i aktivního vyžití.⁸⁵

⁸³ J. STOCKÝ (ed.), *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav. Program regionální práce*, Praha 1937.

⁸⁴ Milan KRÝDL, *Pokus o vymezení užšího jihočeského regionu*, Jihočeský sborník historický (dále jen JSH) 48, 1979, s. 269-274; TÝŽ, *Národohospodářský sbor jihočeský a regionalismus*, JSH 50, 1981, s. 28-35; TÝŽ, *Příspěvek k poznání zvláštností demografického vývoje jižních Čech v období kapitalismu*, JSH 51, 1982, s. 154-162; M. KRÝDL - Lubomír SVOBODA, Lubomír, *K některým nezbytným předpokladům vývoje průmyslu na jihu Čech po I. světové válce*, České Budějovice 1982; J. DVOŘÁK, *K problematice vzniku, vývoje a zániku Národohospodářského sboru jihočeského 1925-1941*, JSH 63, 1994, s. 132-150.

⁸⁵ Vymezení současných obvodů pověřených obcí III. stupně = tzv. malých okresů, které fungují od 1.1.2003 skoro (až na některé výjimky) odpovídá bývalému územnímu uspořádání veřejné správy v Československu, kdy bylo nově zavedeno 17 krajů, a tomu odpovídající počet okresů, tedy z období let 1949-1960. Teorii geografické organizace společnosti, podobně jako sociálně geografickou regionalizaci Česka, se zabývá zejména Martin Hampl. Srv. např. Martin HAMPL a kol., *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*, Praha 1996; TÝŽ, *Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu*, Praha 1998; M. HAMPL a kol., *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*, Praha 2001; Eva SEMOTANOVÁ a kol., *ČESKO. Ottův historický atlas*, Praha 2007, mapy na s. 300-395.

5. VÁCLAV HUČEK

Pokus se badatel začne zajímat o život Václava Hučka, nabízí se mu velké množství materiálu, které obsahuje fond *Pozůstalost Václava Hučka*, který je deponován ve Státním oblastním archivu v Třeboni (dále SOA Třeboň). V jedenadvaceti knihách jeho důkladných zápisků je především reflektováno dění ve městě Třeboni v druhé polovině devatenáctého století. Najdeme zde i seznamy obyvatel či úředníků či stručné dějiny jihočeského školství. Stranou nezůstává ani Huckův osobní a profesní život. Jak již bylo zmíněno výše, jedná se o zápisky jednoho člověka z čehož pramenní jistá úskalí. I když se Václav Huček jistě snažil být především pozorovatelem a zapsat přesně všechny události, jeho subjektivita a vlastní názor se mnohokrát projevil. Například lze celkem zřetelně poznat, kterých lidí si vážil a udržoval s nimi styky a přátelství, a kterým se vyhýbal.

Pro tuto diplomovou práci je důležité, že byl Václav Huček člen a přední činovník hned několika treboňských spolků. Můžeme tak skrze jeho zápisky nahlédnout do tohoto světa očima jedné osoby a zjistit, zda se třeba členové scházeli i v soukromém životě nebo jestli lidé činní ve spolcích byli ve společnosti výše než ti mimo spolky.

Záležitosti z hlediska provozu Bertiných lázní pak obsahuje nezpracovaný fond *Lázně Třeboň* uložený v depozitu Jindřichohradeckého okresního archivu (dále SOKA Jindřichův Hradec). Především je fond sestavený z písemností hospodářského, úředního a stavebního rázu.

V literatuře Huckovo jméno nalezneme jen zřídka. Jedná se především o publikace od již zmiňované Jiřiny Psíkové. Za zmínku stojí kniha *Takové byly a jsou treboňské lázně*.⁸⁶ Podle seznamu pramenů v závěru knihy se autorka odvolává na archivní fondy, ovšem v konečném součtu informace z nich získané použila bez jakékoliv kritiky a bez vysvětlení širších souvislostí.

Jednou z důležitých a neopomenutelných postav společenského, kulturního

⁸⁶ J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou treboňské lázně*, Třeboň 2008.

i vzdělávacího života druhé poloviny devatenáctého století v Třeboni a jeho okolí byl bezesporu Václav Hucek. Třeboňských rodák to ale nebyl. Pokud by člověk pátral po Huckových rodových kořenech, v jižních Čechách by zůstal. Od Třeboně by se ale poměrně vzdálil, konkrétně by došel na území Vodňanska.

Václav Hucek se narodil na sklonku léta, 26. září roku 1820 v Budyni v rodině Jakuba a Anny Huckových. Václav nebyl jejich jediným dítětem. Jeho bratr Josef ho později následoval na Třeboňsko a stal se učitelem v Břilicích. Sestra Anna, statkářka v Budyni, si vzala Jakuba Vlčka a spolu měli dceru Rozálii, která provozovala třeboňské lázně po smrti Václava Hucka.

Se svými rodinami udržovali manželé Václav a Marie Huckovi kontakt. Velice často se v jeho deníkových zápiscích objevuje velmi subjektivně zabarvená poznámka o návštěvě některého z rodinných příslušníků.⁸⁷

Roku 1851 přichází na Třeboňsko a v tomto roce si také bere za manželku Marii, rozenou Hermanovou (1828-1918). Toto manželství bylo několik let bezdětné. Až 23. srpna roku 1854 se zdálo, že se na manžele Huckovi konečně usmálo štěstí v podobě dcery. Dostala jméno Augustina Lidmila Maria. Huckovi se z novorozené dcery však dlouho netěšili, jelikož už 1. března 1856 umřela. O více jak jeden rok později přichází na svět další dcera – Berta.⁸⁸ Podle dobových fotografií i písemností tato slečna fyzickou krásou a půvaby příliš neoplývala, co však bylo nadprůměrné, byl její intelekt a všeobecný přehled. Byla také velmi umělecky nadaná a stejně jako její otec se stala jednou z vůdčích osob třeboňského kulturního a společenského života.⁸⁹

Po ukončení profesionální učitelské dráhy se Václav Hucek spolu se svou manželkou Marií naplno věnoval provozování městských lázní, které byly slavnostně otevřeny roku 1883. Tak tomu bylo až do roku 1909, kdy Huckovi lázně převedli na neteř Rozálii Vlčkovou, dceru Václavovy sestry Anny. Bylo to proto, že se žádné z dětí Václava a Marie Huckových tohoto okamžiku nedožilo. Rozálie Vlčková vlastnila a provozovala lázně až do roku 1939, kdy se novým vlastníkem lázní stalo město Třeboň.

⁸⁷ Státní oblastní archiv Třeboň, Pozůstalost Václava Hucka, kniha 5, 8.

⁸⁸ Berta Františka Barbora Hucková se narodila 2. prosince 1857 a za kmotra jí byl učitel a otcův kolega Kašpar Laula. Berta ale umírá velmi mladá, již 12. července 1887.

⁸⁹ J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, s. 45.

Václav Hucek zemřel 15. června 1912, jeho žena Marie ho následovala o šest let později. Oba manželé spolu s dcerou Bertou byli k odpočinku pohřbeni na třeboňském hřbitově u svaté Alžběty.⁹⁰

5. 1. UČITEL

Občanským povoláním byl Václav Hucek učitel. Vzdělání pro výkon této profese se mu dostalo v Českých Budějovicích a později v Praze. Počátky jeho učitelské kariéry jsou spjaty s rodným krajem Vodňanska. Vyučoval na školách v Chelčicích, Prachaticích i v samotných Vodňanech. Nakonec se za prací přestěhoval do Třeboně, která je s jeho jménem spjata v mnoha ohledech, nejen těch pedagogických.

Na podzim roku 1851 postoupil učitel ve 3. třídě místní hlavní školy, Kašpar Loula (bývalý Huckův kolega ze školy ve Vodňanech, rodák z Týna nad Vltavou), do podreálky. Na jeho uvolněné místo přišel vyučovat právě Václav Hucek. A svoji profesi tu vykonával až do svého penzionování v roce 1886.⁹¹

S několika profesními kolegy Václava Hucka nepojilo jen společné zaměstnání, vytvořilo se mezi nimi přátelské pouto, jež spojilo jejich osobní životy. Jejich rodiny se vzájemně zvaly na svatby či oslavy narozenin. Bylo nepsaným pravidlem, že pokud se v rodině Václava Hucka či Kašpara Louly narodilo dítě, šli si jeden druhému za kmotra (nebo případně jejich manželky). Rodinné slavnosti byly hlavní, ne však jedinou příležitostí pro setkávání. Rodiny Huckových a Loulových (později též rodina učitele Antonína Bertla) spolu pořádaly pikniky, výlety či trávil společné dovolené.⁹²

⁹⁰ SOA Třeboň, Pozůstalost Václava Hucka, kniha 5, 12.

⁹¹ Hlavní (tehdy třířídni) škola byla v Třeboni založena na podzim 1850. O rok později pak přibyla podreálka, prozatím jen pro chlapce. Roku 1857 je už třeboňská hlavní škola čtyřřídni a jsou do ní začleněny dvě třídy dívčí. V Třeboni se tedy na podzim 1851 nacházeli tyto učitelé:

Pan pater Jan Špitálský, ředitel hlavní i podreální školy.

Josef Sýkora, učitel kreslení v podreálce.

Kašpar Loula, učitel gramatikální v podreálce.

Václav Hucek, učitel třetí třídy hlavní školy.

Karel Krb, učitel druhé třídy hlavní školy.

Václav Linha, učitel první třídy hlavní školy.

Jindřich Broukal, podučitel v elementárce.

František Petřík, učitel dívčí školy a ředitel choru.

⁹² J. PSÍKOVÁ, *Kronika Václava Hucka: všední i nevšední události v Třeboni 1844-1854*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 18, 2006, s. 89-109; TÁŽ, *Kronika Václava Hucka: všední i nevšední události v Třeboni 1855-1865*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka

Ke svým učitelským kolegům byl Václav Hucek vždycky velice loajální. Na konci školního roku 1852/1853 se stalo, že Antonín Bertl byl předvolán před městský výbor, aby vysvětlil příčiny, proč mají někteří žáci tak špatné známky. Bertl argumentoval svou důsledností a spravedlivostí k ostatním. Václav Hucek ve svém deníku píše, že na jeho obranu je nutno podotknout, že konkrétní žáci se v uplynulém školním roce málo učili a kantorovi často vzdorovali.⁹³

5. 2. SPOLKOVÝ ČINITEL

Jednou z dalších složek třeboňského veřejného života, jež je spjata se jménem Václava Hucka, je místní spolková aktivita. Spolky zde postupně začaly vznikat v druhé polovině 19. století pod vlivem šířícího se národního obrození, především jako společenské, kulturní a národní platformy.⁹⁴

Stejně jako bylo rozmanité jejich programové zaměření, lišila se i doba jejich aktivní činnosti. Většina spolků ukončila svou aktivitu během první poloviny 20. století, ale najdou se i případy, kdy činnost netrvala déle než pár měsíců.

Václav Hucek působil hned v několika nově vzniklých spolcích. Především to byla Občanská beseda (založená 1869) či zpěvácký spolek Pěslav (založen 1863). Občanská beseda se starala o vzdělávání a osvětu. Mezi její hlavní aktivity patřilo pořádání výletů a přednášek či půjčování knih a časopisů. Na rozdíl od Měšťanské besedy nezamítala členství nemajetným občanům města.

Přední místo mezi třeboňskými spolky zaujal hned po svém založení Pěslav, jehož členská základna se rychle rozrůstala. Se založením Pěslavu jsou v první řadě spjata jména několika třeboňských učitelů: Karel Krb, Kašpar Loula, Václav Hucek, Václav Linha, František Petřík a Jindřich Broukal. Někteří z nich dokonce hudbu vyučovali.⁹⁵

Nejen že byl Václav Hucek jedním ze zakládajících členů Pěslavu, přední

a Třeboňska 19, 2007, s. 193-213.

⁹³ TÁŽ, *Kronika*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 18, 2006, s. 101.

⁹⁴ Od roku 1863 byl v Třeboni činný Spolek divadelních ochotníků. Následovaly Okrašlovací či Včelařský spolek, místní pobočka Národní jednoty pošumavské, Spolek vojenských vysloužilců, Spolek paní a dívek či různé druhy sportovních spolků a klubů.

⁹⁵ J. PSÍKOVÁ, *Také byly a jsou třeboňské lázně*, s. 15-17.

postavení v hierarchii spolku si udržel i dál, když se stal zástupcem sbormistra Karla Krba.⁹⁶

Jak už bylo jednou zmíněno, všichni zakládající činovníci byli učitelé hlavní školy v Třeboni. V případě Václava Hucka tak došlo k propojení pracovní (pedagogické) a spolkové roviny jeho života. Toto bylo bezesporu jedním z mnoha důvodů, proč se v průběhu života V Třeboni zařadil mezi vážené občany města a vzrostla jeho prestiž mezi ostatními měšťany.⁹⁷ Především jeho spolková činnost měla pro Třeboň velký význam, hlavně co se týče znatelného povznesení úrovně kulturního života města.

Pokud mluvíme o osobnosti Václava Hucka a jeho nesmazatelném významu pro třeboňský společenský a kulturní život, nesmíme zapomenout alespoň zmínit jeho dceru Bertu Huckovou. Tak jako otec byla aktivní členkou několika spolků (Pěslav, Národní jednota pošumavská). Pro veřejné publikum Berta Hucková vystupovala se svými klavírními a houslovými koncerty. Vystupovala taktéž s místní skupinou ochotníků v několika divadelních inscenacích. Naopak nikoliv pro veřejnost, ale jen v soukromí hráli Václav Hucek s dcerou Bertou společně s gymnaziálním profesorem Karlem Brožem a berním adjunktem Hypolitem Brožíkem ve smyčcovém kvartetu.

Berta byla pro svého otce kolegyní, společnicí i přítelkyní v jedné osobě. Spojovalo je velké množství společných zájmů. Není tedy divu, že její předčasná smrt byla pro Václava Hucka velkou ránou.⁹⁸

5. 3. ŘEDITEL BERTINÝCH LÁZNÍ

Lázně a lazebnny jsou v historii lidstva doloženy už v dobách dávno před naším letopočtem. Znali a hlavně využívali je obyvatelé staré Indie a Číny, ale také starověkého Egypta nebo Říma. Nejstarší lazebnny na našem území známe až z období vrcholného středověku. Zakládání lazeben mnohdy souviselo se založením nového města. Sloužily nejen pro očistu těla, ale jednalo se také o jedno z mnoha společenských středisek města. Lazebníci a lazebnice byli jedni z nejinformovanějších lidí ve městě.

⁹⁶ SOA Třeboň, Pozůstalost Václava Hucka, kniha 12, 17.

⁹⁷ Důkazem je i fakt, že roku 1867 koupil za 6000 zlatých dům na náměstí, ve kterém předtím bydlel purkmistr Vilém Fiškali – TAMTÉŽ, kniha 10.

⁹⁸ J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, s. 45-49.

Lazebnice připravovaly samotné koupele, lazebníci sloužili taktéž jako holiči a kadeřníci. V lazebnách se prováděly i nesčetné zdravotnické úkony. Pouštění žilou, sázení baněk či klystýrování bylo téměř na denním pořádku. Lidé věřili, že fyzická bolest z těla odejde proudem krve nebo vytékajícím hnisem. Lazebníci se při výkonu řídili jednak odbornou literaturou, ale sázeli též na znalce astrologických a astronomických údajů.⁹⁹

Na mnoha historických vyobrazeních jsou lazebnice spoře oblečené dívky, dlouho se tradovala i jejich nabídka „důvěrných“ služeb. I z tohoto důvodu měly v dřívějších dobách lazebny pověst místa neřesti a pracovníci v nich měli postavení srovnatelné s katy nebo rasy. Až Vladislav Jagellonský přiznal lazebníkům stejná práva, jako měli ostatní řemeslníci, a začaly tak vznikat lazebnické cechy.¹⁰⁰

S postupem času se vedle lázní klasických (očistných) začaly objevovat i ty s léčebnými účinky, především díky působení minerálních vod.

První písemné zmínky o lazebně v Třeboni pocházejí z poslední třetiny 14. století. Nacházela se v těsné blízkosti Zlaté stoky. Provozní kapacita lazebny nebyla příliš velká a kolísavě se střídala i kvalita služeb zde nabízených. V lazebnickém domě se vystříдалo několik majitelů, až lazebna na konci osmnáctého století zaniká a není o ní zmínka v treboňské městské knize.¹⁰¹

Bylo tomu tak na téměř jedno století. Lázeňská tradice se do jihočeské Třeboně vrátila díky osobě Václava Hucek a dá se říct i díky jeho dceři Bertě, jejíž jméno nese jeden z lázeňských domů dodnes.

Tento muž měl podnikatelského ducha. Koupě domu na náměstí už byla zmíněna na předchozích stránkách. Václav Hucek zde provozoval v přízemí restauraci s možností ubytování a v zadním traktu domu byla pekárna. Navíc roku 1869 koupil ve veřejné dražbě po zesnulém Františku Solbergerovi za 580 zlatých zahradu u Zlaté stoky. Na jejím místě byl zřízen taneční sál a restaurace s terasou. Po celou dobu provozu ji Hucek pronajímal treboňskému spolku Beseda.¹⁰²

Právě na místě zmíněné zahrady u Zlaté stoky se Václav Hucek rozhodl

⁹⁹ Více k tomu: Vladimír KRÍŽEK, *Obrazy z dějin lázeňství*, Praha 2002.

¹⁰⁰ Znakem lazebníků se stal ledňáček s modrou točenicí na zlatém štítu.

¹⁰¹ J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou treboňské lázně*, s. 27-33.

¹⁰² SOKA Jindřichův Hradec, Lázně Třeboň, provozní záležitosti; J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou treboňské lázně*, s. 51, 53.

pro založení lázní. Znal věhlasné účinky slatiny (rašeliny) na pohybové ústrojí z návštěv Mariánských Lázní. S návrhem budovy přišla Huckova dcera Berta, podobný dům se jí zalíbil při návštěvě Plzně a jeho kopii chtěla mít v Třeboni. Po úspěšných výsledcích rozboru zdejších nalezišť rašeliny byly práce na stavbě započaty koncem léta roku 1881 pod dohledem stavby vedoucího Josefa Záruby. Základní kámen lázní byl položen 3. října.¹⁰³

Stavba lázní rychle ubíhala. Počet dělníků a řemeslníků na stavbě nepravidelně kolísal a průměrně zde pracovalo 10 zedníků, 8 dělnic, 6 dělníků a 2 tesaři. V říjnu roku 1882 se Huckovi z domu na náměstí přestěhovali přímo do lázní a brzy poté byl objekt zkolaudován. Otevření lázeňského domu se pro širokou veřejnost uskutečnilo 19. května 1883. Otevření místních lázní byla velká událost a v prvních dnech poté je navštívilo mnoho hostů. Nejednalo se jen o návštěvníky z Čech, ale i o cizince ze zahraničí. Vedle výnosů z provozu samotných lázní, činil další položku v zisku Huckových pronájem bytů přímo v lázních. Z jednoho pokoje to bylo průměrně 9 zlatých měsíčně.¹⁰⁴

Třeboň – do té doby nepřiliš velké město s omezenou nabídkou průmyslu i služeb – se díky Václavu Huckovi a jeho lázním stala věhlasnou. Lázeňské procedury přilákaly na jih Čech mnoho návštěvníků. Už pár let po svém otevření se Bertiny lázně těšily velké oblibě. Prošly tudy desítky pacientů z Čech i z ciziny – například z Německa, Srbska, Anglie či dokonce ze Spojených států amerických nebo Indie. Stejně jako národnost se lišilo i jejich společenské zařazení. Léčili se tu továrníci, rolníci, herci, obchodníci i úředníci. Do roku 1909 se roční návštěvnost pohybovala průměrně kolem sedmdesáti pacientů.¹⁰⁵

Mimo jiných institucí dohlíželo na kvalitu lázeňské péče také okresní hejtmanství v Třeboni. Roku 1904 dostal Václav Hucek dopis, který se odvolával na říšský zákon. Velký důraz měl být kladen především na všudypřítomnou čistotu a bylo nařízeno každoroční bílení pokojů a chodeb. Velmi slabým místem lázní byl odvod odpadní vody a toalet. V této době zde nebyla ještě zavedena kanalizace a odpadní voda byla vypouštěna na sousední pozemek. S tímto problémem se lázně potýkaly ještě další léta.

¹⁰³ SOkA Jindřichův Hradec, Lázně Třeboň, provozní záležitosti; SOA Třeboň, Pozůstalost Václava Hucka, kniha 11, 17.

¹⁰⁴ SOA Třeboň, Pozůstalost Václava Hucka, kniha 12, 17, 19.

¹⁰⁵ J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, s. 59, 61.

S přibývající provozní náročností a též se zvyšujícím se věkem byly lázně nad všechny síly Huckových. V lednu roku 1909 tedy převedly lázně na svou neteř, Rozálii Vlčkovou.¹⁰⁶

Založením slatinných lázní se Václav Hucek pravděpodobně nejvíce zapsal do třeboňské historie. Jeho dokonalý nápad byl plně doceněn až ve dvacátém století. Už ve své době přilákaly lázně do Třeboně obrovské množství návštěvníků, kteří by sem jinak nejspíš nepřijeli. Lázně udělaly z Třeboně jedno z jihočeských středisek společenského, kulturního a cestovního ruchu. Vše pokračovalo v následujících desetiletích (s jistým útlumem během dvou světových válek). Roku 1960 obdržela Třeboň status lázeňského města a o patnáct let později přibyl druhý lázeňský dům, Aurora. Třeboňské lázně ve spojení s okolní krajinou chráněné krajinné oblasti sem ročně přilákají desetitisíce turistů a pacientů. A na počátku tohoto důmyslného plánu stál Václav Hucek se svojí dcerou Bertou.¹⁰⁷

¹⁰⁶ SOKA Jindřichův Hradec, Lázně Třeboň, Provozní záležitosti.

¹⁰⁷ J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 31.

6. PĚSLAV

„*Hudbu! Hudbu! Více jí a napořád.*“ Tato slova pronesl „prokletý“ básník Paul Verlaine. Je možné, že podobná myšlenka byla i u vzniku třeboňského pěveckého spolku Pěslav v roce 1863.¹⁰⁸

Hudební a především pěvecká tradice zde byla zřetelná už delší čas. Jednalo se zejména o zpívání v kostele nebo o pěvecké produkce při společenských událostech všeho druhu, jež se konaly ve městě. Nejen tato hudební a pěvecká, ale i spolková činnost tu byla celkově ulehčena tím, že Třeboň byla umístěna stranou a nebyla vystavena národnostním rozporům a neshodám, jako tomu bylo například v pohraničních oblastech.

Třeboňský Pěslav se stal jedním z nejstarších spolků, které pod širším se vlivem národního obrození v tomto městě vznikly. Zároveň patří Pěslavu další unikát mezi třeboňskými spolky – mezi těmi zmíněnými na následujících stránkách i mezi jinými. Aktivní činnost Pěslavu totiž nikdy nebyla dlouhodobě přerušena nebo dokonce zcela ukončena. Spolek je aktivní i v současnosti.

Avšak ne vždy šlo vše tak dobře a jednoduše. Nejednou byl spolek jen krůček od rozpadnutí. Byla období nepříznivá, s četným množstvím výkyvů, zejména, co se týče činnosti a vystoupení. Většinou byly příčinou podněty, jež vyvolaly neshody ve vedení sboru, které často vyústily v odchod některých spolkových činovníků.¹⁰⁹

Ustavující schůze Pěslavu se konala 3. září 1863, první valná hromada byla svolána na 19. prosince téhož roku v sídle místní reálné školy a byl zde za přítomnosti 59 členů zvolen i Výbor. Byl tvořený především učiteli místních vzdělávacích ústavů, kteří tehdy patřili mezi městskou elitu.¹¹⁰ O rok později v červenci se konal první

¹⁰⁸ Heslo pěvců, které si nechali vyšíť i na prapor z roku 1867, bylo: „*Pěvce dobra milují bozi.*“

¹⁰⁹ SOKA Jindřichův Hradec, Pěslav Třeboň, inv. č. 1, kniha 1 – Pamětní kniha 1863-92.

¹¹⁰ První Výbor měl následující složení: předseda notář Tomáš Zátka, místopředseda měšťan Vojtěch Zítek, ředitel zpěvu učitel Karel Krb, místoředitel zpěvu učitel Václav Hucek, první učitel zpěvu František Petřík, druhým učitelem zpěvu Jindřich Broukal, pokladník důchodní Václav Chochołka, obřadník učitel Josef Rabas a příručí řemenář Vojtěch Buzek.

koncert v městském divadle, který byl zakončen písní Kde domov můj.¹¹¹

Dalším důležitým mezníkem v dlouhé historii Pěslavu se symbolem téměř národní manifestace bylo svěcení nového spolkového praporu v září roku 1867 (původní byl z roku 1864 a byl vyveden v červeno-bílé kombinaci se znakem českého lva a města Třeboně doplněné symbolem lyry). Kmotrou nového praporu se stala kněžna Eleonora ze Schwarzenbergu, po její smrti roku 1873 ji zastoupila kněžna Ida ze Schwarzenbergu.¹¹²

V této době byly brány spolku otevřeny pouze zástupcům mužského pohlaví. Z počátku dokonce bylo jednou z podmínek pro přijetí, že museli žadatelé pocházet přímo z Třeboně či jejího bezprostředního okolí. Změna nastala s rokem 1882, kdy vznikl ženský odbor spolku. Otevřela se tak cesta k utváření nejen pohlavně vyhraněných sborů, ale také sborů smíšených.¹¹³

Až do počátku osmdesátých let devatenáctého století byla činnost Pěslavu velmi široká. Nejprve bylo možno na repertoáru Pěslavu slyšet především národní písně, postupem času tam pronikly skladby zejména Antonína Dvořáka a Bedřicha Smetany. Koncem 19. století přibyly i skladby Karla Bendla, který působil v pražském Hlaholu nebo v Prozatímním divadle. Vlastní tvorba se na repertoáru Pěslavu až na výjimky nevyskytovala. Vedle zpěvu písní patřily do produkce Pěslavu i recitace českých básní. V této době koncertoval sbor v Třeboni a jejím těsném okolí i dvacetkrát do roka. Pro uchycení se na širším území nikdy nebyly vykonány vážnější podněty.

Činnost spolku začala stagnovat v roce 1885, když zemřel Karel Krb. Tento muž byl duchovním otcem a jedním ze zakladatelů Pěslavu. K oživení činnosti došlo v souvislosti s návštěvou a vystoupením Antonína Dvořáka v Třeboni roku 1892. Při této akci mu bylo uděleno čestné členství v Pěslavu.

Aktivita spolku byla oživena natolik, že se rozhodlo o nastudování Prodané nevěsty, které se setkalo s velkolepým úspěchem u publika. Při oslavách výročí založení spolku se vždy konala slavnost.¹¹⁴ Několikrát však byly poznamenány neshodami uvnitř

¹¹¹ Roku 1864 bylo také velké setkání pěveckých spolků v Praze. Celkem se jich tam sjelo 113.

¹¹² SOKA Jindřichův Hradec, Pěslav Třeboň, inv. č. 16, kart. 1.

¹¹³ Několik let byla jeho starostkou Antonie Petříková, která roku 1930 obdržela čestnou medaili od Jednoty československých spolků pěveckých. Ve sboru byla také velmi činná Berta Hucková, dcera Václava Hucka a spoluzakladatelka třeboňských lázní.

¹¹⁴ V roce 1903 se konala oslava 40 let aktivní činnosti Pěslavu. Na programu jubilejního koncertu v městském divadle se například objevily skladby: Modlitba dívek – ženský sbor ze Smetanovy opery

spolku, které častokrát vyústili v odchod sbormistra a jeho spolupracovníků.¹¹⁵

Další zkouška odolnosti vůči vnějším událostem stála před spolkem v podobě dvou velkých válek. Jak byla činnost Pěslavu utlumena za první světové války, za té druhé byla nevídaně bohatá. V předvečer druhé světové války měl Pěslav 200 členů. V roce 1944 diváci velmi ocenili nové nastudování Smetanovy Prodané nevěsty, ve kterém zazářili sólisté¹¹⁶ z Národního divadla v Praze.

Nadšení, které s sebou přineslo ukončení dlouhé války, však brzy ochladlo. Velkou kolísavostí se činnost Pěslavu vyznačovala po první dvě desetiletí ve druhé polovině 20. století. Vedle běžných vystoupení přibýly do repertoáru pěveckého spolku skladby nových autorů i akce kulturně politického charakteru, což v té době nebylo nic výjimečného.

Východiskem z krize se mělo stát spojení třeboňského Pěslavu s jiným pěveckým spolkem. V roce 1967 došlo ke sloučení třeboňského Pěslavu s chlumeckým spolkem Ozvěna pod vedením sbormistra Ladislava Kříže. Jak už bylo řečeno, aktivní činnost těchto spojených spolků trvá do dnešních dob. Spolek vystupuje pod jménem Pěslav – Ozvěna.¹¹⁷

Třeboňský spolek Pěslav vznikl především za účelem povzbuzování zpěvu, šlechtění mysli a vůbec všeobecného přispívání ke společenské a kulturní zábavě. K pořádaným akcím nepatřila jen pěvecká nebo hudební vystoupení, ale i divadla, večírky, plesy, výlety, přednášky či různé slavnosti. Při mnoha aktivitách spolupracoval Pěslav i s jinými třeboňskými či okolními spolky a společenstvími - s Červeným křížem, Sdružením akademiků třeboňských nebo třeba místním Spolkem paní a dívek.

Finanční výtěžky z představení činily neopomenutelnou součást příjmů, jež plynuly do spolkové pokladny. Díky nim si činovníci spolku kupovali noty a jiné hudebniny.

Jak už bylo jednou řečeno, členství v Pěslavu bylo z počátku doménou výhradně jedinců z mužských řad. Mnozí funkcionáři spolku vykonávali většinou v každodenním

Braniboři v Čechách, Duetto Lukáše a Tomše z opery Hubička nebo Hymna českého rolnictva od Antonína Dvořáka. Vstupné na tuto akci bylo v rozmezí od 20 haléřů do 5 korun.

¹¹⁵ Například v červnu roku 1897 odešel po neshodách sbormistr J. Pudík a následovalo ho 50 činovníků.

¹¹⁶ Především Stanislav Muž, Marie Podvalová, Oldřich Kovář, Jaroslav Gleich nebo Eduard Haken.

¹¹⁷ SOKA Jindřichův Hradec, Pěslav Třeboň, Úvodní část inventáře, s. 1.

životě zaměstnání na postech učitelů nebo úředníků schwarzenberského panství. Činným členem se mohl stát ten, kdo při vstupu do spolku zaplatil 50 krejcarů a měsíčně platil příspěvek 20 krejcarů. Kdo měl zájem o toto členství, mohl podat přihlášku u spolkového ředitele.

Další členové byli přispívající nebo spoluzakládající. Přispívající platili měsíčně 20 krejcarů, spoluzakládající zaplatili rovnou 2 zlaté a následně každý měsíc 30 krejcarů. O toto členství mohl muž požádat u spolkového předsedy. Specifickou možností bylo členství čestné. Bylo udělováno za zvláštní zásluhy o povznesení a rozvoj spolku. Tyto členy navrhoval Výbor.¹¹⁸

Během přijetí obdržel nový člen diplom a vstupní lístek, který fungoval jako legitimace a vstupenka na spolkové akce.

Nedospělí muži se mohli stát členem pouze se souhlasem svého zákonného zástupce. Školní mládeži bylo členství bez výjimky zapovězeno.

Ze spolku bylo samozřejmě možné i odejít. Dobrovolně nebo také nedobrovolně. Členství bylo ukončeno tomu, kdo třikrát po sobě nezaplatil členský měsíční příspěvek, byl nepoctivým, evidentně porušil stanovy či poškodil dobré jméno spolku nebo se dopustil nějakého přestupku či dokonce zločinu.¹¹⁹

Stejně jako v ostatních korporacích s sebou členství v Pěslavu neslo práva i povinnosti. Mezi základní práva patřila možnost nahlížet do spolkových knih (seznamy členů, památní knihy, knihy přání) a listin a zúčastňovat se a hlasovat na spolkových shromážděních. Za povinnost platila pravidelná přítomnost na hudebních zkouškách (případná nepřítomnost musela být dopředu oznámena a odůvodněna) a vystoupeních a cvičení se ve zpěvu.

Třeboňský spolek Pěslav měl podobně jako jiné organizace svou správu. Na nejnižší úrovni vykonávaly tyto záležitosti spolku schůzky činovníků (v pramenech uváděných pod pojmem údové). Nad nimi pak stál správní Výbor spolu s Valnou hromadou.¹²⁰

¹¹⁸ Počet členů spolku se neustále měnil. V roce 1864 to bylo 128 členů, 1868 151 členů, 1873 168 členů, 1883 116 a roku 1893 111 členů.

¹¹⁹ O vyloučení některého činovníka z těchto vážnějších důvodů ovšem nejsou v pramenech žádné zmínky.

¹²⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Pěslav Třeboň, kniha 1, inv. č. 1 – Pamětní kniha 1863-92.

Valná hromada byla usnášení schopná, pokud se jí zúčastnily alespoň dvě třetiny činných členů. Projednávala změnu či přijetí nových stanov, rozhodovala o ukončení spolku a kontrolovala celoroční účetní zprávy o hospodaření spolku.

K ukončení aktivní činnosti spolku mohlo dojít ve dvou případech. Za prvé pokud se pro tento návrh vyslovily alespoň tři čtvrtiny činného členstva, za druhé pokud spolek nečítal více jak 3 činné členy. Pokud by došlo k rozpuštění spolku, mělo jeho jmění připadnout školní knihovně v Třeboni. Do kompetencí Valné hromady patřila i volba devítičlenného Výboru.

Ke zvolení prvního správního Výboru spolku Pěslav došlo na schůzi konané 19. prosince 1863. Aby mohl být Výbor usnášení schopný, muselo se sejít alespoň 6 jeho členů.

Předseda zastupoval spolek navenek a zajišťoval jednání s třetími osobami a úřady.

Místopředseda byl především pověřen zastupováním předsedy, tehdy měl všechny jeho práva i povinnosti. Uchovával u sebe spolkovou pečeť.

Ředitel byl vedle předsedy druhým nejdůležitějším činovníkem spolkového Výboru. Mezi jeho běžnou pracovní náplň patřila správa hudebních záležitostí spolku. Sestavoval programy vystoupení a akcí a za tímto účelem nebo kvůli sborovým zkouškám nakupoval hudebniny.¹²¹

Místoředitel byl povinen v případě nepřítomnosti ředitele ho plně zastupovat. V těchto případech přebíral všechny ředitelovy povinnosti a práva. Sám byl navíc pověřen vedením inventáře hudebnin.

Další dva členové Výboru byli učitelé zpěvu. Dohlíželi na pěvecké zkoušky i následná vystoupení. Pokud bylo nutné někoho přezkoušet kvůli pěvecké způsobilosti, patřilo to do jejich kompetencí.

Veškeré finanční záležitosti a hospodaření spolku měl na starosti pokladník. Hlídal všechny příchozí i odchozí platby týkající se spolkové pokladny. Ke všem výplatám potřeboval ale souhlas předsedy. O hospodaření spolku předkládal jednou ročně zprávu Valné hromadě.¹²²

¹²¹ TAMTÉŽ.

¹²² SOkA Jindřichův Hradec, Pěslav Třeboň, kniha 1, inv. č. 1 – Pamětní kniha 1863-92.

Spíše technického rázu byla funkce obřadníka. Upravoval a v případě nutnosti pronajímal místnosti pro spolková představení a akce. Sestavoval seznamy pozvaných hostů a při konání spolkových akcí vítal příchozí hosty.

Posledním výborovým činovníkem byl příručí. K jeho povinnostem patřila výpomoc pokladníkovi nebo obřadníkovi, v případě nutnosti či nepřítomnosti byl oprávněn je zastupovat.

Pokud náhodou došlo mezi členy Pěslavu ke sporům ohledně spolkových záležitostí, řešil jejich neshody Smírčí soud. Každá ze sporných stran si zvolila své dva zástupce. Pátého, který tomuto soudnímu líčení předsedal, následně zvolil předseda spolkového Výboru.

V průběhu času se proměňovaly stanovy, osazenstvo spolku, ale i okolní kulturní, společenské a politické události. Co však zůstalo, byla trvalá myšlenka pěstování lásky k hudbě. Ta se nezměnila za dosavadních 148 let trvání spolku. Pěslav (dnes pod názvem Pěslav – Ozvěna) je tu tedy jako ztělesněné svědectví časů minulých i současných a patří mezi hudební spolky s nejdelší historickou tradicí.

V dnešní době pořádá tento spolek především vystoupení pro klientelu v třeboňských lázních (spolupráce s Třeboňským lázeňským orchestrem), ale pravidelně se zúčastňuje například i vernisáží, vánočních nebo velikonočních koncertů. Sbor tvoří 21 žen a 10 mužů.¹²³

¹²³ Srv. <http://peslavozvena.tr-ops-nno.cz/>.

7. SPOLEK VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ

Pokud se člověk podívá na strukturu třeboňských spolků genderovou optikou, většinou zaznamená smíšené osazenstvo.

Společenství, která by byla vyhrazená pouze jednomu pohlaví, se tu příliš nevyskytují. Není to ovšem všeobecně platné pravidlo. Stejně jako existovaly spolky určené téměř výhradně ženám (například Spolek paní a dívek), můžeme v Třeboni a okolí nalézt i takové, kde se sdružovali příslušníci mužského pohlaví. Ohledně tematického zaměření se jednalo o spolky s vojenskou či obrannou tematikou.

Jedním z takových byl už v 18. století třeboňský Sbor ostrostřelců.¹²⁴ Ozbrojení měšťané tak tvořili jistou domobranu města. Následně se oblečení v uniformách zúčastňovali slavností a pohřbů. Podobné poslání měl i později založený Spolek vojenských vysloužilců.¹²⁵

Počátky jeho činnosti jsou datovány do roku 1873¹²⁶, ale stanovy Spolku vzájemně se podporujících vojenských vysloužilců v Třeboni byly v Praze schváleny v dubnu o rok později. Spolek byl členem vyšší organizace s názvem Ústřední sbor spolků vojenských vysloužilců v Čechách, který sídlil v Praze.

Podobný spolek byl dříve či později ustaven také v Českých Budějovicích nebo v Praze, kde spolek nesl jméno maršálka hraběte Radeckého.¹²⁷

Jednou z důležitých slavností spolku bylo svěcení praporu, jež se konalo 8. července roku 1883. Zakoupen byl za 400 zlatých a ozdoben byl na jedné straně Říšským znakem a na druhé zemským českým. Uchovávání a ochrana praporu spočívala na předsedovi nebo jeho náměstkovi. Prapor se používal při pohřbech

¹²⁴ Sbor ostrostřelců byl založen roku 1718 a poslední dokumenty v archivním fondu pocházejí z roku 1926.

¹²⁵ J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, s. 14.

¹²⁶ Prozatímním přednostou spolku byl zvolen Václav Hronek.

¹²⁷ SOkA Jindřichův Hradec. Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 4, kart. 1. - protokoly o činnosti.

některého z činovníků nebo spolkových vycházkách.¹²⁸

Mezi hlavní záležitosti členů Spolku vojenských vysloužilců patřilo podporovat nemocné a případně vypravit pohřeb zemřelým členům (pokud řádně platili příspěvky) a následně podporovat jejich vdovy a sirotky. V jejich kompetenci bylo i pořádat zábavy, vycházky, odborné nepolitické přednášky či jiné akce.

Na podporu v nemoci měl nárok ten muž, který byl členem spolku už alespoň 9 měsíců. Podpora se přiznávala maximálně na dobu 12 po sobě jdoucích týdnů, podpora na delší období by musela být povolena usnesením Výboru. Výplata probíhala postupně vždy na 7 dní dopředu. Činovník, který ochořel na méně než 3 dny, podporu neobdržel.

Toto právo podpory se netýkalo dlužníků členských příspěvků, simulantů, pacientů s chronickým (nevléčitelným) onemocněním, těch, kteří ke zranění přišli ve rvačce, nebo postižených syfilidou. U pánů s nevléčitelnou nemocí to nebyl obraz netaktu či nezájmu, ale rozhodovaly především ekonomické důvody. Podporu přiznával svým rozhodnutím Výbor na základě doporučení lékaře. Ovšem lékaře neměl spolek vlastního, takže mohlo docházet k obcházení nařízení o dokládání trvání nemoci. Pokud se stalo, že ve městě byla nějaká epidemie, byl spolek oprávněn zvýšit členské poplatky nebo případně výplatu podpůrných finančních prostředků na čas pozastavit.¹²⁹

Členská základna Spolku vojenských vysloužilců byla diferencovaná a členství bylo několika druhů.

Jednou z hlavních podmínek, kterou musel žadatel o přijetí splnit, bylo, že potenciální člen nesměl být členem v žádném politickém spolku či uskupení. Zakládající členové stáli u zrodu spolku, a buď najednou zaplatili poplatek 20 zl., a nebo 5 zl. zápisné a nadále platili měsíční příspěvky.¹³⁰

Skutečným členem se mohl stát jakýkoliv muž, který sloužil v c. a k. armádě a prokázal se lékařským potvrzením o svém dobrém zdravotním stavu. Tito členové platili zápisné¹³¹ a měsíční příspěvky. Přispívající člen byl přijat Výborem a platil

¹²⁸ Aby byl při vycházce použit spolkový prapor, muselo se jí zúčastnit minimálně 20 členů.

¹²⁹ SOkA Jindřichův Hradec. Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 4, kart. 1. - protokoly o činnosti.

¹³⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 3, kart. 1 – stanovy.

¹³¹ Výše zápisného byla stupňována podle věku plátce. Do 40 let stáří 2 koruny, do 50 let 4 koruny. Pro starší členy určoval výši příspěvku Výbor.

zápisné 2 koruny a pravidelné roční příspěvky. Čestným členem zvolila Valná hromada toho, kdo se vysoce zasloužil o rozvoj spolku.

Členství ve spolku mohlo být ukončeno z různých příčin. Patřilo k nim dobrovolné vystoupení, nezaplacení příspěvků po několik měsíců nebo vyloučení ze spolku. To se dělo většinou kvůli porušení stanov, pošpinění dobrého spolkového jména, zhýralému životu (nejednou se stalo, že byl člen spolku vyloučen kvůli svému opilství)¹³² nebo spáchání zločinu. Kdo byl jednou ze spolku vyloučen, nemohl být už nikdy přijat zpátky.¹³³

Pokud se členové tohoto uskupení scházeli, bylo to v jejich spolkové místnosti, která se nacházela v občanské besedě. Spolek vojenských vysloužilců však neměl vlastní hudební těleso, takže pokud ke své činnosti potřebovali hudební kulisu, vypůjčovali si kapelu od místního Sboru dobrovolných hasičů. Poznávacím znakem členů byl slavnostní stejnokroj, jenž tvořil plstěný klobouk s chocholem, tmavomodrá košile s červeným límcem a černé kalhoty.

Přijetí do spolku s sebou přinášelo rozličná práva i povinnosti. Mezi hlavní práva patřila možnost navštěvovat spolkovou místnost, zúčastňovat se zábav a přednášek, hlasovat a rokovat na zasedání Valné hromady a členských schůzí či nahlížet do spolkových knih.

Členové zakládající a skuteční měli navíc právo volit a být voleni do Výboru a další právo se týkalo podpory v nemoci a nároku na bezplatné vypravení pohřbu.

Hlavními povinnostmi bylo dbát spolkových stanov, platit příspěvky a zakládající a skuteční členové se museli alespoň třikrát do roka zúčastnit spolkových vycházek. Jinak byli pokutováni.¹³⁴

Třeboňský Spolek vojenských vysloužilců měl dva správní orgány. Valnou hromadu a Výbor.

Řádná Valná hromada se konala jednou ročně v měsíci lednu. Svolávání členů se dělo pomocí oběžníků (ty musely být následně členy podepsány), vyhlášek v časopisech a novinách anebo bylo oznámení o konání schůze vyvěšeno na spolkové tabuli alespoň

¹³² Například z důvodu opakovaného opilství byl vyloučen František Nováček. – SOkA Jindřichův Hradec, Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 4, kart. 1 – protokoly o činnosti.

¹³³ Roku 1881 měl spolek 91 členů.

¹³⁴ SOkA Jindřichův Hradec. Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 3, kart. 1 - stanovy.

osm dní dopředu.

Mimořádnou schůzi svolával Výbor, nebo pokud to navrhla alespoň třetina všech členů.¹³⁵

Vedle zasedání Valné hromady se konaly čtvrtletní schůze členů v dubnu, červenci a říjnu. Na těchto zasedáních byly předloženy čtvrtletní pokladní a jednatelské zprávy. Usnesení se dělo prostou většinou za jakéhokoliv počtu přítomných. Pokud by se ale datum konání čtvrtletní schůze krylo s datem mimořádné Valné hromady, schůze se nekonala.

Do pravomocí Valné hromady náležely následující záležitosti. Volba předsedy, náměstka, pokladníka, 12 členů správního Výboru, 4 náhradníků a 2 účetních kontrolorů. Dále změna stanov, usnášení se o ukončení aktivity spolku, rozhodování o činnosti spolku a projednávání věcí, které nepatřily do kompetencí Výboru. K dalším kompetencím patřilo jmenování čestných členů¹³⁶ či schválení výše příspěvků do spolkové pokladny a jiných finančních dávek.

Usnášení schopná byla Valná hromada za přítomnosti alespoň dvou třetin skutečných členů. Pokud k tomu nedošlo, počkalo se hodinu a následně se usnášelo v jakémkoliv počtu. Pokud se hlasovalo o rozpuštění spolku nebo o změně stanov, musely být přítomny alespoň tři čtvrtiny skutečných členů a pro návrh se musely vyslovit alespoň dvě třetiny.

Dalším orgánem vedle Valné hromady byl správní Výbor.

Ze svého středu volil jednatele, účetního, správce domu, případně ještě knihovníka a dozorce nemocných. Funkční posty ve Výboru nebyly honorované. Činovníci vedle práce ve spolku vykonávali svá občanská povolání. Většinou se členy spolku stávali řemeslníci, hospodáři, úředníci nebo dělníci.¹³⁷

Volební období činovníků, členů Výboru, bylo jeden rok. Schůze představitelů Výboru (výborových činovníků) se konala každý měsíc. Aby mohlo usnesení Výboru vejít v platnost, byla zapotřebí přítomnost alespoň 8 členů, vyjma předsedy. Při hlasování byl užíván většinový princip, v případě rovnosti hlasů rozhodoval

¹³⁵ SOkA Jindřichův Hradec. Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 3, kart. 1 - stanovy.

¹³⁶ Ostatní členy volil Výbor.

¹³⁷ SOkA Jindřichův Hradec. Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 4, kart. 1. - protokoly o činnosti.

předseda.

Vedle pravomocí nepříslušejících Valné hromadě Výbor spravoval spolkové jmění, rozhodoval o výdajích do 200 korun. K vyšším výdajům potřeboval souhlas Valné hromady. Členové zvolení do Výboru se museli zúčastňovat zasedání, v případě nepřítomnosti následně předložit odůvodněnou písemnou omluvu. Pokud se některý z nich třikrát po sobě neomluvil, byl považován za vystoupivšího.¹³⁸

Předseda konal vrchní dozor nad činností spolku a řídil zasedání Výboru i Valné hromady. Zastupoval spolek navenek vůči třetím osobám a úřadům. Spolu s jednatelem podepisoval všechny listiny a výnosy a vlastnil druhé klíče od spolkové pokladny. Pokud předseda zemřel, zastupoval ho až do následujících voleb náměstek. Ten byl ve všech případech zastupování předsedy oprávněn plně využívat jeho práv i povinností.¹³⁹

Jednatel vedl veškeré zápisy o všech Valných hromadách a výborových schůzích. Vedl seznam členů, obstarával veškerou písemnou agendu spolku a uchovával spolkovou pečeť.

Finanční správou spolku byl pověřen pokladník. Zprostředkovával a zároveň kontroloval všechny peněžní příjmy a výdaje a o těchto transakcích vedl pokladní knihu. S pokladníkem často spolupracovali dva účetní kontrolori. Tito dva činovníci museli každý měsíc provést revizi spolkové pokladny a následnou zprávu předložit Výboru. Zároveň mu předkládali seznam dlužících členů, kteří neuhradili měsíční příspěvky. Další zprávu předkládali na zasedání Valné hromady.

Správce domu zodpovídal za pořádek ve spolkové místnosti. Konal dozor při konaných zábavách a spravoval inventář spolku.

Disciplinárním orgánem Spolku vojenských vysloužilců byl Smírčí soud. Rozhodoval pouze o sporech, které vznikly uvnitř spolku, ostatní přenechával příslušným úřadům. Každá ze sporných stran si zvolila tři zástupce, kteří si potom zvolili předsedu. Ten rozhoduje pouze při rovnosti hlasů. Pokud by nebyl zvolen, vybere tohoto předsedajícího předseda spolku. Proti rozsudku Smírčího soudu nebylo vyššího

¹³⁸ SOKA Jindřichův Hradec. Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 3, kart. 1 – stanovy.

¹³⁹ Pokud nebyl přítomen na schůzi ani předseda ani jeho náměstek, byl předsednictvím pověřen nejstarší člen Výboru.

odvolání.¹⁴⁰

Jak už bylo výše jednou napsáno, rozhodovala o rozpuštění spolku a ukončení jeho aktivní činnosti Valná hromada. Spolek zasedal tak dlouho, dokud jeho členská základna čítala alespoň 20 skutečných členů. Podle stanov z roku 1874 mělo v případě rozpadu spolku připadnout jmění nejchudším zbylým členům. Prapor mělo obdržet Muzeum království českého v Praze a spolkový inventář Ústav chudých v Třeboni.¹⁴¹

Poslední zmínka v knize zápisů ze schůzí Spolku vojenských vysloužilců je z roku 1931.

¹⁴⁰ SOKA Jindřichův Hradec. Spolek vojenských vysloužilců Třeboň, inv. č. 3, kart. 1. - stanovy.

¹⁴¹ TAMTÉŽ.

8. SPOLEK PANÍ A DÍVEK

Pokud by si někdo myslel, že spolková aktivita byla pouze doménou příslušníků mužského pohlaví, byl by na omylu. Spolek paní a dívek, založený v Třeboni v lednu roku 1896, je toho nezpochybnitelným důkazem. Zároveň se nejednalo o žádný momentální popud, jelikož tento spolek ukončil svou aktivní činnost až na počátku druhé poloviny 20. století.

První Valná hromada se sešla 23. ledna v měšťanské besedě. Na programu zasedání bylo především seznámení členů se stanovami, ustavení spolku jako takového a volba správního Výboru.¹⁴²

Hlavním účelem spolku mělo být pěstování domácího hospodářství, šíření vzdělanosti, ušlechtilá zábava (např. koncertní vystoupení, divadelní představení, plesy, večírky, výstavy ženských ručních prací),¹⁴³ chudinská péče (podpora chudé mládeže, vdov, matek a sirotků) či obstarávání práce paním a dívkám. Do aktivit patřilo udělování finančních příspěvků například na stavbu památníků nebo na potírání tuberkulózy. Později tento spolek také spolupracoval s dalšími spolky, jako byl například Okrašlovací spolek nebo Studentský spolek Rožmberk. Členky pořádaly společné schůzky, vycházky, sportovní odpoledne a přednášky z různých vědních oborů. Předávaly si zkušenosti a rady. Dalším cílem bylo shromažďování knih, časopisů, které se týkaly zaměření spolku.¹⁴⁴

Členská základna byla stejně jako u jiných spolků a uskupení rozdělena na členy čestné, činné a přispívající. Čestnými členy byli lidé, kteří se nějakým zvláštním počinem zasloužili o rozvoj nebo propagaci spolku. Činným členem mohla být

¹⁴² Starostkou byla Marie Soukupová a jednatelkou Miloslava Marešová.

¹⁴³ V roce 1901 uspořádaly členky spolku ve prospěch vánoční nadílky chudým vdovám a sirotkům divadelní představení operety o dvou jednáních s názvem Dívčí ústav. Vstupné bylo následující: do velké lóže 6 korun, do malé 5 a do přízemí 1 koruna. Za sedadlo na galerii se platilo 40 haléřů, za stání tamtéž 20 haléřů. Vojáky a studenty stál lístek do přízemí 20 haléřů. Roku 1907 byl program vánočního večírku takový. Cestovatelská přednáška „Od Krkonoš k Adrii“, operní zpěv částí Prodané nevěsty či recitace Macharových „Dvou listů“. Vstupné bylo: 1 koruna, pro rodinu 2 koruny. SOkA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 11, kart. 1, – propaganda.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 5, kart. 1.

jakákoliv dívka či paní z Třeboně (nesměla být školou povinná), jež pravidelně platila roční příspěvek 2 zlaté. Přispívající platil polovinu. Výši poplatků a příspěvků určovala Valná hromada.

Členkou přestala být ta osoba, která sama dobrovolně odešla, anebo byla vyloučena, především z důvodu nezaplacení příspěvku nebo porušení spolkových stanov, cti či kázně. O vyloučení rozhodoval Výbor. O znovupřijetí již vyloučeného člena rozhodovala Valná hromada a pro návrh se musely vyslovit alespoň dvě třetiny přítomných.¹⁴⁵

Mezi základní práva členek Spolku paní a dívek patřilo navštěvování všech akcí, ať už se jednalo o zábavní večírky či naučné přednášky, a právo zúčastňovat se zasedání Valné hromady a tam podávat návrhy a hlasovat. Rovněž členky mohly žádat od spolku osobní podporu, pokud to bylo v souladu s přijatými stanovami. Mezi hlavní povinnosti patřilo včasné zaplacení ročních příspěvků, zasazení se o rozkvet a prezentaci spolku a ochrana jeho dobrého jména vůči veřejnosti.¹⁴⁶

Spolek paní a dívek se tak ze správního hlediska nelišil od jiných treboňských spolků. Spolek měl dva hlavní orgány – Výbor a Valnou hromadu.

Řádná Valná hromada se svolávala jednou ročně, nejpozději v květnu. V neodkladných záležitostech byl Výbor oprávněn svolat mimořádnou Valnou hromadu, pokud se pro návrh vyslovilo alespoň 30 členů. Zasedání se mohli zúčastnit všichni spolkoví členové, právo hlasovat a volit bylo výsadou jen činných členů. Obecně by se dalo říct, že Valná hromada rozhodovala o všech vnitřních spolkových záležitostech s výjimkou přijímání nových činných a přispívajících členů.¹⁴⁷ V její pravomoci byla také volba spolkové starostky, desetičlenného Výboru a jeho 4 náhradnic, 3 kontrolerek účtů a 2 jejich náhradnic.

Mezi samotné činnosti Valné hromady patřilo posuzování činnosti Výboru, kontrola účetnictví a hospodaření spolku, stanovení příspěvků a stanov, vylučování členů nebo rozhodnutí o ukončení aktivní činnosti celého spolku. Valná hromada byla usnášení schopná při přítomnosti alespoň třetiny činovnic. Pokud se nedostavily, jednalo se v jakémkoliv počtu přítomných. Usnášení a volby se uskutečňovaly na bázi

¹⁴⁵ Po deseti letech aktivní činnosti měl Spolek paní a dívek v Třeboni 52 členek.

¹⁴⁶ SOKA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 5, kart. 1.

¹⁴⁷ Čestné členy vybírala Valná hromada na základě rozhodnutí a doporučení Výboru.

nadpolovičním principu přítomných a k volbám byly používány hlasovací lístky, jež musel každý volič osobně odevzdat.

Jak už bylo výše jednou napsáno, Výbor tvořila starostka, deset členů a 4 náhradnice. Volební období starostky bylo dva roky. Totéž platilo pro samotný Výbor a jeho čtyři náhradnice, ale s tím rozdílem, že se každý rok volebního období polovina spolkových činovnic obměňovala. Vystoupivší mohly být ale zase hned znovu zvoleny. Ze svého středu pak Výbor volil každoročně náměstkyni starostky, jednatelku, pokladní a správkyni domu.¹⁴⁸

Ke schůzím se Výbor scházel každý měsíc, případně se mohlo ještě pořádat poradní setkání, a to tehdy, když to uznala starostka za nutné. Ke svolání zasedání muselo dojít vždy, pokud o to požádala alespoň třetina členstva.¹⁴⁹ K vynášení rozhodnutí a ustanovení mohlo dojít za přítomnosti nadpoloviční většiny.

Výbor si mohl zvolit několik odborů, v kterých mohly být činné osoby, jež nepatřily do spolku. Vždy a bez výjimky se jednalo ale jen o poradní orgán. Mezi záležitostmi Výboru patřilo opatřování náčiní a náradí, doplňování knihovny a vydávání tiskovin na náklady spolku, správa jmění, nájem spolkové místnosti k různým aktivitám, výkon dozoru nad pořádkem a kázní nebo sestavování jednacích, domácích či pokladních řádů, které ovšem musela následně schválit Valná hromada. Výbor také fungoval jako orgán disciplinární moci.¹⁵⁰

Všech výborových schůzí se účastnily náhradnice, především z důvodu, že by se některá ze členek nemohla dostavit. Povolávání náhradnic se řídilo pořadím, v jakém byly zvoleny. Vůči třetím osobám a úřadům zastupovala spolek starostka, respektive její náměstkyně. Stejně tak všechny spolkové listiny a výnosy musely být opatřeny podpisem starostky (resp. náměstkyně) a jednatelky.

Starostce především náleželo řízení a správa spolku spolu s jeho jměním, vyhlásování konání výborových schůzí, předsedání shromáždění Výboru i Valné hromady a konání dozoru nad všemi hodnostářkami. Zároveň dohlížela, aby byl ve spolku dodržován pořádek a kázeň.

Náměstkyně byla pověřena zastupováním starostky a využíváním z toho

¹⁴⁸ SOkA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 5, kart. 1.

¹⁴⁹ K vynášení usnesení a rozhodnutí mohlo dojít za přítomnosti nadpoloviční většiny členstva.

¹⁵⁰ SOkA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 5, kart. 1.

vyplývajících práv a povinností. Starostku při rokování zastupovala hlavně tehdy, když se sama starostka chtěla zúčastnit hlasování, což jí nebylo jinak umožněno.¹⁵¹

Jednatelka vedle povinností, jež měla spolu se starostkou, vykonávala další činnosti. Obstarávala veškeré písemné práce, přijímala členské přihlášky, vedla seznam spolkových členů, předkládala zprávu o výborové i spolkové činnosti a spolu s dvěma pracovníci byla pověřena správou spolkové knihovny.

Všechny finanční a majetkové záležitosti Spolku paní a dívek obstarávala pokladní. Vybírala příspěvky a upomínala opozdilce k zaplacení, vedla účty, vyplácela poukázané částky (vždy se souhlasem starostky). Pokladní předkládala zprávy o celkovém finančním stavu spolku, za každý měsíc na výborové schůzi, bilanci za celý kalendářní rok kontrolorkám účtů a následně podala zprávu Valné hromadě.¹⁵²

Další činností Výboru byla správkyně domu. Měla na starosti všechnu hospodářskou správu. Dohlížela nad dodržováním pořádku ve všech odvětvích spolku.

Jak už bylo řečeno, vedle činností Výboru volila Valná hromada každoročně také tři kontrolorky účtů. Ty bděly nad finančním hospodařením celého spolku. Kontrolovaly účetní knihy, vyplacené poukázky i pokladnu. O své činnosti předkládaly zprávy Výboru i Valné hromadě.

Jako vrchní disciplinární orgán fungoval Smírčí soud, který posuzoval rozepré vzniklé ohledně spolkové činnosti. Každá ze sporných stran si zvolila dva zástupce a ti si zvolili pátého člena – předsedu.¹⁵³

K ukončení aktivní činnosti mohlo dojít, pokud spolek čítal méně jak 20 členů nebo pokud se na ukončení a rozpuštění usnesly alespoň tři čtvrtiny členů. V případě, že by došlo k rozpuštění Spolku paní a dívek, mělo jeho jmění připadnout péči o chudou mládež ve městě Třeboň.

K rozpuštění a ukončení aktivní činnosti Spolku paní a dívek v Třeboni došlo na zasedání Valné hromady 16. března roku 1948. Vzhledem k tomu, že se nesešla ani jedna třetina členek, konalo se zasedání a následné usnesení v počtu 16 přítomných.

¹⁵¹ SOkA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 5, kart. 1.

¹⁵² Výdaje spolku byly různého druhu. Například za cyklostyl, jazykové kurzy, za vedení kurzů ručních prací, příspěvky školám a studentskému spolku. TAMTÉŽ, inv. č. 9, kart. 1. – výpis příjmů a výdajů za rok 1948.

¹⁵³ TAMTÉŽ, inv. č. 5, kart. 1.

Mezi těmito byly předsedkyně V. Jiráčková, jednatelka V. Kryštofová, pokladní G. Švestková a kontrolorky účtů Z. Arnoštová a A. Vacíková. Důvodů ukončení bylo několik. Především byly vyzdvihovány nekázeň a nezájem členstva o činnost a účel spolku.

Ve velké míře se v průběhu první poloviny 20. století proměnila i sociální struktura spolku. Důležitým mezníkem byl rok 1948, od kdy byly převažujícími členkami pracující ženy. Prvorepublikovými členkami Spolku paní a dívek byly spíše manželky a dcery z prostředí středních vrstev maloměsta. Postavení ženy ve společnosti se ovšem po druhé světové válce proměnilo. S tím souvisela i proměna zájmů, způsob trávení volného času i výběr institucí, v jejichž činnosti se ženy angažovaly.¹⁵⁴

¹⁵⁴ „Postupem času jevil se stále větší nezájem členek o činnost spolku, což jest vzhledem na státem budované sociální instituce plně pochopitelné a tak iniciativa vlastně vězela jen v určitém malém počtu členek výboru, které de facto tvořily jen nepatrnou část celkového počtu členek a rozhodovaly vlastně jen o svých návrzích a nevyjadřovaly smýšlení členstva, které se ovšem nemohlo žádným způsobem projevit pro nezájem členstva na členských schůzích.“ SOkA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 7, kart. 1.

9. SPOLEK DIVADELNÍCH OCHOTNÍKŮ

Velký rozmach a rozvoj divadelnictví nastal v Českých zemích v době vzkvétajícího národního obrození. Samozřejmě, že post centra kulturního, společenského a tím i divadelního života patřil především hlavnímu městu Praze.¹⁵⁵ S postupem času ani ostatní regiony země nezůstávaly „stát mimo“ a divadelní kultura se šířila do všech koutů země – v některých se udržela více než v jiných (jednou z možností šíření dramati byly kočovné společnosti). Stejně jako byla různá četnost dramatických aktivit obyvatelstva, lišily se i jazyk her či tematická struktura představení. V jazykově smíšených oblastech nebyla výjimkou existence více dramatických souborů, které nacvičovaly hry ve svých rodných jazycích. Na repertoáru se většinou objevovala témata z historie, ale ani hry reagující na současné události nebyly výjimkou. Jiná témata zajímala venkovské prostředí nebo třeba dělnické pracovníky, kteří chodili spíše na veselohry, nenáročná témata, u kterých si odpočinuli.

Podobný postup rozvoje měly i divadelní počátky v jihočeské Třeboni. Doba největšího rozmachu tady časově spadá na přelom první a druhé třetiny devatenáctého století.

Samozřejmě to neznamená, že by předtím na území Třeboně nebyla žádná divadelní aktivita. Počátky divadla města Třeboň se pojí s místním augustiniánským klášterem, který organizoval při oslavách církevních svátků hry s biblickými motivy. Pod silicím vlivem světských prvků se pak představení přesouvala na venkovní prostory, především na náměstí.

Vrcholem tzv. „nového“ divadelnictví se stal rok 1832, kdy se město rozhodlo o založení vlastního divadla. Stalo se tak v prostorách bývalé sladovny měšťanského pivovaru, který roku 1781 zachvátil požár.

Velkým podílem se na vzniku divadla podepsala roztržka tehdejších dvou skupin

¹⁵⁵ První pokusy o česky hrané divadelní hry byly již v 18. století na scéně divadla v Kotcích, o několik let později v dřevěném divadle, tzv. Boudě. Více: Oscar G. BROCKETT, *Dějiny divadla*, Praha 1999.

divadelních ochotníků (zámeckých a měšťanských). Budova jednoho z nejstarších měšťanských divadel spatřila světlo světa jeden rok po položení základního kamene 8. dubna 1833 a divadlo v ní sídlí do dnešních dob.¹⁵⁶

Z počátku se zde hrály ale převážně jen německé hry. Na uvedení her českého repertoáru na jevišti třeboňského divadla se zdatně podepsal Josef Kajetán Tyl.¹⁵⁷ Do Třeboně přijel se svou divadelní společností 10. ledna 1852 a zůstal do března. O 4 roky se ještě jednou vrátil, opět se jeho představení uváděla během ledna až března. Dramatik Tyl v Třeboni odehrál jedno ze svých posledních představení v životě. Koncem února se Tyl během hry Chudý kejklíč zhroutil.¹⁵⁸ Po odjezdu se zastavil ještě v Českých Budějovicích a Plzni, kde v červenci téhož roku zemřel.¹⁵⁹

Během první světové války nebylo třeboňské divadlo činné. Svou aktivitu obnovilo až po válce. Došlo k rozsáhlé rekonstrukci celé budovy a od roku 1924 nese třeboňské divadlo jméno dramatika Josefa Kajetána Tyla. Během dvacetiletého období první republiky úspěšnost a návštěvnost divadla kolísaly (jedním z mnoha důvodů byla i finanční tíseň během hospodářské krize).

V Jihočeském obzoru zazněla i tato kritika ohledně skladby (sociální) návštěvníků divadla: „*V seznamu 10 000 hořejších máme mnoho takových, pro které snad 8 nebo 6 Kč neznámá mnoho a smutné jest, že právě ti, jimž 6 Kč znamená oběd nebo večeři, v divadle byli, ježto vědí, že není hlavní starostí člověka starati se jen o žaludek, ale také o duchovní hodnoty.*“¹⁶⁰

Druhá světová válka už na rozdíl od té první činnost třeboňského divadla nepřerušila. V roce 1952 přešlo divadlo pod správu Místního národního výboru (MNV), prošlo několika odlišně rozsáhlými rekonstrukcemi (poslední opravné práce jsou z roku 2003), ale divadelní, hudební a taneční soubory různých žánrů v něm vystupují dodnes. Téměř vždy jsou to soubory hostující, jelikož v třeboňském divadle nebyl stálý kolektiv divadelních aktérů.¹⁶¹

Jak bylo výše jednou zmíněno, velkou měrou se o třeboňské divadelnictví zasadili

¹⁵⁶ J. PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, s. 13; Marie MAŠKOVÁ, *Třeboňské divadlo slaví výročí*, Třeboňský svět č. 4, 1993, s. 11.

¹⁵⁷ Josef Kajetán Tyl kdysi prohlásil: „*Divadlo z lidu vychází a mezi lid se zase vrací.*“

¹⁵⁸ M. MAŠKOVÁ, *Třeboňské divadlo*, s. 11.

¹⁵⁹ Vedle Josefa Kajetána Tyla působil v Třeboni další známý jihočeský divadelník – Matěj Kopecký.

¹⁶⁰ M. MAŠKOVÁ, *Třeboňské divadlo*, s. 11.

¹⁶¹ TAMTÉŽ.

na počátku druhé poloviny 19. století Josef Kajetán Tyl a Matěj Kopecký. Nemůže být tedy pochyb, že (především J. K. Tyl) podnítli založení místního Spolku divadelních ochotníků. Jeden z prvních a nejstarších spolků v jižních Čechách vznikl roku 1863.

Jeho členové byli aktivní po dobu téměř dvaceti let, kdy spolek roku 1881 zanikl. Dalších dvacet potom trvalo, než se našli další dobrovolníci a ochotníci, díky kterým se spolek stal opět aktivním. Obnovení spolku za účelem pořádání divadelních představení a jiných ušlechtilých zábav bylo C. k. místodržitelstvím na základě předložené žádosti, jež obsahovala soupis spolkových stanov, úředně povoleno výnosem z 1. února roku 1902.¹⁶²

Podle stanov z roku 1902 se členem třeboňského Spolku divadelních ochotníků mohla stát prakticky kterákoliv osoba a členové byli rozděleni na zakládající, činné, přispívající a čestné.

Zakládajícím členem se stal člověk, jehož přijal spolkový Výbor a musel do pokladny složit Valnou hromadou určený obnos. Pokud se člověk stal činným nebo přispívajícím členem, byl povinen zaplatit zápisné. Rozdíl v těchto kategoriích je ten, že činný člen už žádné další (např. měsíční) poplatky neplatil. Čestné členství udělovala spolková Valná hromada, a to osobě za zvláštní zásluhy či té, která se jinak zasadila o povznesení či rozšíření spolku. K přijetí nového člena bylo potřeba doporučení od osoby již ve spolku činné. Veškeré žádosti o vstup mohly být bez udání důvodu zamítnuty.¹⁶³

Stejně tak, jako lidé z rozličných důvodů do spolků vstupovali, se různily okolnosti, proč z nich vystoupili a ukončili své členství. Za prvé to mohlo být dobrovolně. Za druhé se mohlo jednat o vyloučení - vyloučen byl ten, kdo za tři po sobě jdoucí měsíce nezaplatil členské příspěvky do spolkové pokladny. Členství také mohlo být ukončeno tomu, kdo jednal proti stanovám a řádům spolku, či člověku, který se nepodrobil rozhodnutí Smírčího soudu.¹⁶⁴

Stejně jako v jiné organizaci či společenství s sebou členství neslo několik povinností a práv. Zvláštní postavení měli zakládající a čestní členové. Pro ně platila

¹⁶² SOKA Jindřichův Hradec, Spolek divadelních ochotníků, inv. č. 6, kart. 1.

¹⁶³ TAMTÉŽ.

¹⁶⁴ Zápisné obnášelo 2 koruny. Zakládající členové zaplatili příspěvek 40 korun jednou pro vždy, přispívající platili každý měsíc 30 haléřů. Činní neplatili. O zvyšování, snižování či rušení příspěvků rozhodovala výhradně Valná hromada.

výsada užívání spolkových práv, ale na druhou stranu se na ně nevztahovaly žádné ze stanovených povinností.

Členové třeboňského Spolku divadelních ochotníků měli především tři povinnosti. Prvním, hlavním pravidlem bylo dbát o dodržování spolkových stanov, ustanovení a řádů. Za druhé platila povinnost pravidelných a včasných plateb měsíčních členských příspěvků do spolkové pokladny, pokud tomu tam nebylo, přicházely sankce (napomenutí, případně vyloučení ze spolku). Bez výjimky byla vyžadována pravidelná přítomnost na divadelních zkouškách (jejich četnost byla závislá na náročnosti připravovaného představení), respektive při nepřítomnosti se musel dotyčný jedinec bez prodlení a včas omluvit režisérovi a udat důvod své nepřítomnosti. Konkrétně pro činné členy platila vedle výše zmíněných navíc i povinnost bezpodmínečně přijmout režisérem přidělenou roli, i kdyby se jednalo o jakoukoliv sebemenší roli.¹⁶⁵

Základní práva se týkala aktivního a pasivního volebního práva člena vůči spolkovému Výboru. Před Výborem taky mohl jakýkoliv člen přednést své žádosti, námítky nebo stížnosti ohledně jakékoliv činnosti spolku. Dále tu byla možnost předkládat vlastní návrhy, zúčastnit se a hlasovat při konání zasedání Valné hromady. Mezi další práva patřila například možnost vypůjčit si některou ze spolkových knih (pokud je ke své práci v danou chvíli nepotřeboval knihovník) či navštěvovat různé spolkové zábavy.

Vnitřní i vnější správní záležitosti spolku vykonávala Valná hromada a spolkový Výbor. Pokud došlo ke sporům mezi členy ve spolkových záležitostech, projednával to pětičlenný Smírčí soud.¹⁶⁶

Řádná valná hromada se scházela jednou ročně, pokud bylo třeba nějaké záležitosti projednat okamžitě, měl Výbor právo svolat mimořádnou Valnou hromadu (pokud si to přála alespoň třetina výborových členů). Valná hromada rozhodovala o všech záležitostech spolku, kromě přijímání nových členů, což patřilo do pravomocí Výboru (Valná hromada je jen potvrzovala na návrh Výboru).

Především mezi její činnosti patřilo ustanovení či změna spolkových stanov a řádů (musely se vyslovit alespoň dvě třetiny přítomných), volba šestičlenného Výboru (jeho 4 náhradníků a 2 účetních kontrolorů) a případně, pokud tomu činnost spolku

¹⁶⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Spolek divadelních ochotníků, inv. č. 6, kart. 1.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ.

nasvědčovala, hlasovala o tom, zda bude spolek rozpuštěn a jeho aktivita ukončena, nebo zda bude v činnosti pokračovat dál. Se svým odvoláním se k Valné hromadě obraceli ti, kterým usnesení Výboru ukončilo členství. Valná hromada pak byla povinna jejich záležitosti přezkoumat.¹⁶⁷

V užším slova smyslu stál ve vedení spolku na rok volený Výbor, který volila výše zmíněná Valná hromada (úřadu se musel ujmout nejpozději do dvou týdnů od zvolení), a tvořil jej předseda s místopředsedou a k ruce měli dalších 8 členů. Pokud se některý z funkcionářů nedostavil na tři po sobě jdoucí schůze bez dostatečné omluvy a později svou absenci náležitě nezdůvodnil, ztrácel právo dál vykonávat svěřenou funkci nebo úřad. Výbor měl na starosti veškeré vnitřní a vnější záležitosti, o kterých podával jednou ročně zprávu řádné Valné hromadě. Aby bylo výborové usnesení platné, bylo potřeba, aby se pro něj vyslovila minimálně polovina přítomných. Ve většině případů jednal Výbor veřejně. Pokud se ale projednávaly osobní záležitosti jednotlivých spolkových členů (daný jednotlivec byl v této věci zbaven hlasovacího práva), byla veřejnost ze schůze vyloučena.

Hlavní činností Výboru bylo především přijímání a vylučování členů, dohled nad dodržováním spolkových stanov a řádů a schválení či zamítnutí návrhů zábavního (podněty pro režiséry) nebo vzdělávacího odboru. Vedle předsedy a místopředsedy tvořili Výbor další činovníci spolku.¹⁶⁸

Předseda měl na starosti hlavně zastupování spolku navenek a jednání s úřady a jinými institucemi a společnostmi, svolával zasedání Výboru, a když nastala při hlasování rovnost hlasů (potřeba nadpoloviční většiny), rozhodoval jeho hlas. Aby byly všechny vydané listiny platné, musely být stvrzeny podpisem předsedy. V případě neodkladných zásadních záležitostí, kdy nebylo možné svolat urychleně zasedání Výboru, měl předseda právo spolu s jedním výborovým členem učinit rozhodnutí, které bylo následně bráno jako usnesení všech členů Výboru. V této záležitosti byl oprávněn rozhodnout o případných finančních výdajích v maximální výši 20 korun. O tomto mimořádném rozhodnutí byl povinen podat zprávu na nejbližším zasedání Výboru.

¹⁶⁷ Aby usnesení Valné hromady bylo platné, musela se sejít alespoň polovina členů. Pokud tomu tak nebylo, počkalo se jednu hodinu, a pak se valná schůze konala za jakéhokoliv počtu členů.

¹⁶⁸ Dva režiséři, jednatel, pokladník, knihovník, hospodář, správce šatny a scénářů.

Během nepřítomnosti předsedy byl jeho zastupováním ve všech vnitřních i vnějších záležitostech spolku pověřen místopředseda. Ve výkonu funkce mohl užívat veškerá práva, jež s ní byla spjata. Stejně ale musel dbát na předepsané povinnosti ve stanovách.¹⁶⁹

Dalším důležitým činovníkem byl jednatel, který zajišťoval veškerou písemnou agendu. Všechny písemné záležitosti nesly jeho a předsedův podpis. Byl zpravodajem Výboru a zajišťoval a následně archivoval veškeré zápisy ze schůzí. Jednatel shromažďoval a na dalším zasedání předkládal k projednání návrhy těch, kteří se chtěli stát novými členy spolku.

Pokladník měl na starosti všechny vnitřní i vnější finanční záležitosti spolku. Vedl pokladní knihu, spravoval pokladnu a o jejím stavu předkládal zprávu Výboru a Valné hromadě. Vydání jakkoliv vysoké částky nesměl pokladník učinit, aniž by mu to povolil předseda (případně jeho zástupce).

Knihovník měl na starost péči o spolkovou knihovnu. Zodpovídal za její chod a pořádek v ní. Ve stanovených výpůjčních hodinách byl oprávněn některou z knih dočasně vydat konkrétnímu členovi spolku.¹⁷⁰

Hospodář¹⁷¹ nesl zodpovědnost za veškerý hmotný majetek spolku. Dbal o jeho dobrý stav a patřičné uložení a vytvářel inventáře. Správce domu také připravoval a následně stavěl jeviště. Ve výkonu jeho povinností mu pomáhali rekvizitář nebo správce šatny.

Správce šatny a rekvizitář (často jedna osoba) sháněli obleky pro divadelní hry a zodpovíдали za stav a zásoby šatny. Stejně to bylo i s rekvizitami a kulisami. Tento funkcionář byl zodpovědný za vlastní chod zákulisí divadla. Pokud bylo potřeba vynaložit nějakou částku, mohlo k tomu dojít pouze za předpokladu povolení předsedy.

Režiséři, kteří se v řízení představení pravidelně střídali, vykonávali hlavně dozor a vedli nastudování daného představení. Chystané pořady předkládali ke schválení či zamítnutí Výboru. Podle spolkových stanov se nemělo stávat, že by režiséři hráli ve svých představeních (jen v nutném případě). Spíše měli dbát o svědomité nastudování konkrétního dramatu. Nejpozději tři dny před představením bylo nutné

¹⁶⁹ SOkA Jindřichův Hradec, Spolek divadelních ochotníků, inv. č. 6, kart. 1.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ.

¹⁷¹ V archivním materiálu někdy též uváděn pod názvem správce domu.

předložit rekvizitáři a správci šatny seznam oděvů a věcí, které budou při představení potřebovat. Což se může, vzhledem k náročnosti přípravy divadelních představení, jevit jako hodně krátký termín.¹⁷²

Jedním z dalších orgánů Spolku divadelních ochotníků byl Smírčí soud. Rozhodoval v záležitostech, kdy nastal mezi členy nějaký spor a nešel urovnat či vyřešit jinou cestou než soudní. Tvořilo ho pět členů a proti jeho usnesení nebylo vyššího dovolání. Každá ze sporných stran si zvolila 4 zástupce coby soudce. Následně si vzájemně dva odebraly. Pátého soudce, aby nemohlo dojít k patové situaci, zvolil Výbor.

Jak už bylo výše zmíněno, o ukončení aktivní činnosti spolku a jeho rozpuštění rozhodovala Valná hromada. Pro návrh se musely vyslovit tři čtvrtiny přítomných. Pokud z rozhodnutí Valné hromady k ukončení aktivity opravdu došlo, připadlo spolkové jmění do správy města Třeboň. Do doby, než dojde ve městě k ustavení (nebo znovuobnovení) obdobného spolku.

Spolek divadelních ochotníků více či méně aktivně fungoval až do poloviny 20. století, kdy jeho aktivní činnost utichla, především kvůli nastalé politické situaci, a nevznikají z ní už žádné písemné prameny (poslední jsou z roku 1951).¹⁷³

¹⁷² SOKA Jindřichův Hradec, Spolek divadelních ochotníků, inv. č. 6, kart. 1.

¹⁷³ TAMTÉŽ, inv. č. 1–4, kniha 1–4 – zápisy ze schůzí.

10. OKRAŠLOVACÍ SPOLEK

Další z mnoha třeboňských kulturních a společenských platforem byl Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny. Toto společenství nebylo v Českých zemích ojedinělé. Záštitou nad takovými a jim podobnými skupinami se stal Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, který sídlil v Praze.¹⁷⁴

Vedle zmíněné záštity plnil pražský Svaz i úlohu centrálního střediska. Okrašlovacím a jim podobným spolkům dodával zdarma sazenice okrasných stromů a keřů, zasílal vzorové letáky nebo stanovy.¹⁷⁵ Do jeho pravomocí spadalo i vedení statistik a fotografického archivu, evidence všech vycházejících článků a studií nebo sepisování seznamu přírodních památek. Svaz taktéž pořádal různé výstavy, přednášky nebo odborné kurzy (tematicky například o pěstitelství nebo ochraně památek).¹⁷⁶

Počátky spolku spadají do období podzimu roku 1912, kdy byla k c. a k. místodržitelství v království Českém podána žádost o utvoření zmíněného spolku. Poprvé byla však zamítnuta z důvodu nedostatečné výpovědní hodnoty stanov (nebyly z nich patrný povinnosti členů či složení správního Výboru). O rok později byla žádost na místodržitelství podána znovu, tentokrát už s kladným výsledkem. Obecně se tedy bere v potaz, že aktivní činnost Spolku pro okrašlování a ochranu domoviny v Třeboni a okolí začala 30. října 1913, kdy byla vyřízena žádost.¹⁷⁷

Mezi hlavní činnosti tohoto spolku patřily především péče o okrašlování a zvelebování Třeboně a jejího okolí, povinnost vzbuzovat v lidech osvětou vztah a lásku k přírodě (to především bylo určeno dětem, které se měly učit pěstovat květiny

¹⁷⁴ Tento svaz byl založen roku 1904 a v roce 1912 v něm bylo soustředěno celkem 345 spolků.

¹⁷⁵ V archivním materiálu vzniklého z působnosti Okrašlovacího spolku lze najít i „nabídku“ vzorových hesel a nápisů, které měly přispět k většímu ohledu obyvatel k přírodě. Např.: „*Rostlina cítí jako člověk. Nelámej, netrhej a nešlap!*“

¹⁷⁶ SOKA Jindřichův Hradec, Okrašlovací spolek Třeboň, inv. č. 4, kart. 1.

¹⁷⁷ V počátku aktivity neměl spolek přílišné jmění, takže dostával dotace – od města Třeboně a také od knížete ze Schwarzenbergu po 50 korunách.

a zahradničit vůbec). Konkrétně to byly aktivity jako například výzdoba oken a balkonů při různých městských slavnostech, umístění orientačních tabulek a laviček ve městě i v parku, úprava pískovišť a hřišť.¹⁷⁸

Patřila sem i ochrana přírody a jiných nejen přírodních památek či lidových řemesel. Především neměl být poškozen nebo narušen specifický ráz zdejšího kraje. Další činností bylo dbát o veřejné zdravotnictví a čistotu nebo úprava a zvelebení dopravního spojení. Obecně se dít říct, že okrašlovací spolek měl na starost péči o všechny místní, především přírodní památky a podporu cestovního ruchu, domácího i ze zahraničí, se všemi zařízeními k tomu potřebnými. V dnešním smyslu slova by mezi povinnosti patřila téměř veškerá památková péče.

Členové okrašlovacího spolku ochraňovali a zvelebovali venkovské i městské stavební útvary a dbali o jejich zachování, a aby nebyly poškozeny (nejen mechanicky) špatným zásahem člověka. V případě nutnosti byli schopní podat radu a informace, co se týče estetické stránky daného objektu.¹⁷⁹

Stejně tak, jak už bylo řečeno u Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, pořádaly i jednotlivé spolky vlastní osvětovou činnost. Spolek pořádal různé přednášky, organizoval výstavy a vypomáhal při vytváření Soupisu památek. Občan města se mohl na činovníky obrátit s prosbou o radu v případě, že potřeboval opatřit semena stromů nebo květin, chystal se zřídit sad, lázně nebo hřiště nebo potřeboval upravit dopravní komunikaci. V těchto a mnoha podobných případech mu členové spolku k tomu určení buď hned sami poradili či pomohli, nebo mu sjednali informace u odborníků v daném oboru.

Ač byla v období první světové války aktivní činnost dost utlumena, můžeme v archivním fondu najít množství pozvánek na Valné hromady a setkání příbuzných organizací - například roku 1916 na Valnou hromadu Českého zemského svazu cizineckého.¹⁸⁰ Z čehož plyne, že členové spolku dbali o jeho chod i ve ztížených válečných podmínkách. Ve své činnosti mohli hledat útek od stále více sílících každodenních starostí a pochmurné válečné reality.

¹⁷⁸ Vzorové plakáty u příležitosti těchto aktivit zasílal spolkům Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; SOkA Jindřichův Hradec, Okrašlovací spolek Třeboň, inv. č. 7, kart. 1 – plakát Ozdobte okna květinami.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 3, kart. 1.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ.

Členství mohlo být přiznáno fyzické i právnické osobě. Stejně jako se různily jednotlivé skupiny členů, odlišovala se i výše stanovených pravidelných poplatků odváděných do pokladny. Čestní členové, kteří se o spolek či jeho aktivity nějakým zvláštním způsobem zasloužili, neplatili žádné příspěvky. Zakládající členové zaplatili najednou 20 korun. Dalšími členskými skupinami byli činní a přispívající. První platili ročně 2 koruny, druzí 4 koruny. Specifickou skupinu tvořili příznivci. Patřil tam ten, kdo se jakýmkoliv způsobem zasadil o pozvednutí či rozšíření spolkové aktivity.

Všichni členové se s přijetím do spolku zároveň zaručovali plnit svědomitě svěřené funkce a povinnosti.¹⁸¹

Výši i způsob odvádění příspěvků a poplatků určovala Valná hromada. O přijetí nového člena rozhodoval Výbor. Členem přestal být ten, kdo ze spolku dobrovolně vystoupil, zemřel nebo ten, kdo byl vyloučen (například z důvodu neplnění zadaných povinností a úkolů nebo neplacení příspěvků).

Ze správního hlediska byl Spolek pro okrašlování tvořen dvěma hlavními úřady. Výborem a Valnou hromadou.

Řádná Valná hromada se konala jednou ročně, většinou v jarních měsících, a byla svolávána Výborem. Ten také určoval místo, čas i program jejího konání. Stejně jako jiné správní orgány měla i Valná hromada mnoho povinností a pravomocí.

Na dobu jednoho roku volila 7 členů Výboru a 2 účetní kontrolory. Projednávala jednatelské, pokladní nebo jiné zprávy činovníků. Jak už bylo napsáno, o přijetí nového člena rozhodoval Výbor. Valná hromada k němu však podávala návrh na přijetí nového čestného člena. Projednávala jednacích řády, podané stížnosti a návrhy a rozhodovala o případném rozpuštění a ukončení aktivity spolku. Aby bylo zasedání Valné hromady možné, musela se sejít alespoň jedna čtvrtina členů. Pokud tomu tak nebylo, počkalo se půl hodiny a po uplynutí této lhůty byla Valná hromada usnášení schopná v jakémkoliv počtu přítomných. Hlasování bylo téměř pravidelně podle většinového systému.¹⁸²

O svolání mimořádné Valné hromady mohl rozhodnout správní Výbor, nebo byla svolána, pokud s odůvodněným návrhem přišlo minimálně 15 členů spolku.

¹⁸¹ Všichni členové měli právo rokovat na Valné hromadě a být voleni do Výboru. Pokud byla členem spolku právnická osoba, delegovala na schůzi vždy jednu pověřenou osobu. Roku 1913 měl tento spolek 73 činných členů.

¹⁸² SOKA Jindřichův Hradec, Okrašlovací spolek Třeboň, inv. č. 3, kart. 1.

Vedle Valné hromady spravoval Spolek pro okrašlování ještě Výbor. Jak už bylo řečeno, volební období jeho představitelů bylo jeden rok. Ze svého středu si vždy zvolil předsedu, místopředsedu, jednatele, pokladníka a další činovníky dle potřeb spolku.¹⁸³ Dále Výbor zřizoval nebo rušil spolkové odbory, schvaloval jejich jednací řády a instrukce. Do jeho kompetencí patřilo především projednávání veškeré agendy spolku, která nepříslušela Valné hromadě a hospodaření se spolkovým jměním.¹⁸⁴

Usnášení schopný byl Výbor za přítomnosti alespoň 4 členů, pokud došlo při hlasování k rovnosti, rozhodoval hlas předsedajícího. Zasedání Výboru se konalo buď na základě žádosti předsedy, nebo pokud to chtěli alespoň 3 členové.

Předseda zastupoval spolek navenek, řídil zasedání Výboru a spolu s jednatelem podepisoval veškeré spolkové listiny a vyhlášky. Pokud byl předseda z různých důvodů nepřítomen, byly jeho povinnosti i práva svěřeny místopředsedovi. Pokud by došlo k situaci, že se předseda i místopředseda vzdali své funkce, řídil potom jejich spolkové funkce na zasedání správního Výboru činovník k tomu určený.

Jednatel vedle pravomocí, které měl spolu s předsedou, obstarával veškerou písemnou agendu spolku.

Pokladník peníze přijímal i vyplácel a spravoval spolkovou pokladnu a všechny účty. Obnos čítající jakoukoliv částku směl poukázat pouze se souhlasem předsedy. Pokladník měl také na starosti placení členského příspěvku do pokladny Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.¹⁸⁵ Pravomoc ostatních činovníků určoval zvláštní řád přijatý Výborem.

Jakmile byl zvolen nový Výbor, byli členové povinni okamžitě odstoupit a přenechat své místo nově zvoleným nástupcům. Každý člen mohl být do Výboru zvolen opakovaně.

Vedle Valné hromady a Výboru může být teoreticky za správní orgán spolku považován i Smírčí soud, který řešil spory ohledně spolkové činnosti. Každá ze dvou sporných stran si zvolila dva zástupce. Celkem tedy 4 zástupci si pak zvolili předsedu. Právo svolat Smírčí soud náleželo předsedovi respektive jeho zástupci.¹⁸⁶

¹⁸³ Prvním předsedou byl zvolen už v září roku 1912 zvolen obvodní lékař Augustin Šaršok a místopředsedou František Kafka.

¹⁸⁴ SOkA Jindřichův Hradec, Okrašlovací spolek Třeboň, inv. č. 3, kart. 1.

¹⁸⁵ Roku 1916 tento příspěvek činil 5 korun.

¹⁸⁶ SOkA Jindřichův Hradec, Okrašlovací spolek Třeboň, inv. č. 3, kart. 1.

Pokud mělo dojít ke změně spolkových stanov, musely o tom rozhodnout minimálně dvě třetiny přítomných členů Valné hromady. V okamžik, kdy se dojednalo, že spolek bude rozpuštěn a ukončí svou aktivní činnost, mělo jeho jmění připadnout obci, která ho měla využít k okrašlovacím či podobným účelům. Rovněž byla obec oprávněna jmění zpět předat tehdy, když by došlo k ustavení nového spolku tohoto zaměření.¹⁸⁷

K ukončení aktivity a rozpuštění Spolku pro okrašlování a ochranu domoviny v Třeboni a okolí došlo na přelomu let 1925/1926.¹⁸⁸

Jak už bylo výše jednou řečeno, pokud by došlo k ukončení aktivní činnosti, mělo jmění připadnout obci. Ovšem byla tu i další možnost. V květnu roku 1924 obdrželi představitelé Spolku pro okrašlování dopis od treboňského Sokola. Na základě toho, že se doslechli o blížícím se rozchodu členů spolku, je chtěli poprosit, zda by své jmění neodkázali Sokolu. Především z toho důvodu, že provozuje vysoce nákladné (dobově nákladové) letní cvičiště, které by ještě chtěli osázet stromy. Tento návrh byl v prosinci 1925 předložen Výboru a ten ho odsouhlasil a předeslal Valné hromadě.

Spolu se Sokolem měla část majetku vedle obce Třeboň připadnout i Klubu československých turistů. Všechny zmíněné korporace měly povinnost použít majetek k okrašlovacím účelům.¹⁸⁹

¹⁸⁷ TAMTÉŽ.

¹⁸⁸ Zasedání Výboru, na kterém se rozpuštění spolku projednávalo, se uskutečnilo 30. prosince 1925. Definitivní tečku za aktivitou Okrašlovacího spolku udělala Valná hromada, které se sešla 9. ledna 1926.

¹⁸⁹ SOKA Jindřichův Hradec, Okrašlovací spolek Třeboň, inv. č. 1, kniha 1.

11. STUDENTSKÝ SPOLEK ROŽMBERK

Jak už bylo několikrát řečeno a napsáno, proces národního obrození přinesl hodně kulturních a společenských změn. Jednou z nich byl rozvoj školství. Do důležitých faktorů je potřeba také započítat i sociální, politickou a ekonomickou proměnu předlitavské části rakouského státu.

Důležitými mezníky, proč se Rakousko obrátilo spíše na vnitřní politiku, byly revoluční události roku 1848, ale i válečné neúspěchy Rakouska na území sjednocované Itálie a Německa. Nastal přechod od absolutismu ke konstitucionalismu a postupem času došlo k rozsáhlé reorganizaci celého správního systému státu. Celá správa, veřejný i soukromý sektor, vyžadovaly mnoho řádně vyškolených odborných pracovníků. Bylo tedy potřeba přistoupit k reformě školství, aby: *„S konečnou platností plně převzalo určující roli v otázkách výchovy a vzdělávání mladé generace.“*¹⁹⁰

Od počátku 19. století se v Třeboni učilo pouze v triviální a tzv. hlavní škole, jež byla pro chlapce do 14 let. Chlapci mohli dále navštěvovat podreálku, založenou roku 1851. V poslední čtvrtině 19. století vzniklo několik pokusů o zřízení pokračovací školy pro řemeslný (chlapecký) dorost. Zdařilo se to až roku 1895, kdy pokračovací průmyslová škola začala fungovat v budově gymnázia.¹⁹¹

Roku 1841 byla zřízena soukromá klášterní škola milosrdných sester sv. Karla Boromejského pro dívky. I když z počátku to byl spíše sirotčinec, status opravdové veřejné školy se jí podařilo získat až později, po přesunutí do areálu kláštera. V těchto prostorách škola sídlila až do svého zániku roku 1942.¹⁹²

V roce 1868 bylo založeno treboňské nižší čtyřleté reálné gymnázium, prozatím jen pro chlapce a bez maturitní zkoušky.¹⁹³ Gymnázium sídlilo v budově za kostelem,

¹⁹⁰ Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006, s. 119.

¹⁹¹ J.PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou treboňské lázně*, s. 13-14.

¹⁹² TAMTÉŽ, s.13.

¹⁹³ *„Gymnázium mělo náročnější studijní požadavky. Učební plán pro první ročník tehdy obsahoval týdně dvě hodiny náboženství, které bylo v té době povinné pro všechny žáky, dále šest hodin latiny, dvě hodiny češtiny a čtyři hodiny němčiny, tři hodiny dějepisu a zeměpisu, tři hodiny matematiky, pět*

stejně jako hlavní chlapecká škola. Teprve od roku 1903 bylo státními orgány povoleno, aby bylo zřízeno vyšší gymnázium, na němž se studium zakončilo maturitní zkouškou. Podmínkou byla stavba nové budovy na náklady města. Do nových prostor v blízkosti zámeckého parku, kde sídlí škola dodnes, se gymnaziální výuka přesunula o tři roky později.

Po dlouhou dobu bylo studium povoleno pouze chlapcům. Dívky mohly na gymnázium studovat až od doby první republiky. Pokud nezvolily tuto variantu, mohly navštěvovat roku 1921 založenou Státní školu pro dívky.¹⁹⁴

Vysoká úroveň vzdělávání byla také jedním z kroků k dalšímu zlepšení společenského a kulturního života Třeboně. Především toho spolkového.

Jak už bylo výše jednou řečeno, byly zakládány spolky různých typů. Lišily se svojí velikostí i délkou trvání. Studentský spolek Rožmberk patřil spíše k těm menším spolkům – jak objemem členské základny, tak délkou své aktivní činnosti.

Přesné datum, kdy byl tento spolek založen, je dodnes nejisté, jelikož není nikde přesně v pramenech zaznamenáno. Za počátek činnosti Rožmberku je tedy všeobecně brán rok 1917, kdy je ve spolkové knize příjmů a výdajů zapsán nejstarší záznam. V následujícím roce pokračují záznamy o studentských oslavách k jubileu Národního muzea v Praze a k výročí mistra Jana Husa. Vzhledem k datu to byly akce velice odvážného charakteru.

Aktivita spolku utichla po roce 1922, kdy už se neobjevily žádné zápisy ze schůzí. Definitivní konec Krajinského studentského spolku Rožmberk je spojen s rokem 1939, kdy je výběrem peněz ze spolkové spořitelní knížky spolek rozpuštěn.¹⁹⁵ Vzhledem k roku 1939 se není čemu divit. Docházelo k utlumení a potírání všech sfér veřejného života české protektorátní společnosti a ani spolková činnost nezůstala nijak ušetřena. „*Okupační správa cíleně směřovala k postupné likvidaci českého školství a české inteligence; jejím cílem bylo prosadit postupnou germanizaci celého českomoravského prostoru.*“¹⁹⁶

Tato především kulturní platforma měla hlavně zorganizovat místní studentstvo

hodin měřičství a rýsování a dvě hodiny krasopisu.“ Citováno doslovně: J. PSÍKOVÁ – J. ZIEGLER, *Třeboň*, s. 22.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ.

¹⁹⁵ SOKA Jindřichův Hradec, Studentský spolek Rožmberk, inventář, s. 1.

¹⁹⁶ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 131.

a ochraňovat, hájit a prosazovat jeho zájmy. Taktéž jednala o spolupráci studentů s jinými občany města či ostatními spolkovými sdruženími. Členská základna se stejně jako u jiných spolků rozdělovala na členy činné a přispívající. Činným členem spolku se ovšem mohl stát jen student, respektive absolvent střední nebo vysoké školy do 5 let od ukončení studií. Přispívajícím členem kdokoliv, koho na základě jeho žádosti přijala výborová schůze. Ten se následně po přijetí do spolku pravidelně zúčastňoval plenárních schůzí.

Členství v tomto spolku s sebou přinášelo i lečjaké povinnosti a práva. Mezi hlavní povinnosti patřilo řídit se spolkovými řády a stanovami, platit včas členské příspěvky, pravidelně se účastnit schůzí a zasedání, v případě nutnosti vypovídat u Smírčího soudu, svědomitě a co nejlépe zastávat svěřené funkce a úřady. Spolkoví členové byli na druhou stranu oprávněni účastnit se nejen všech spolkových schůzí, ale taktéž všech aktivit, které Rožmberk pořádal nebo zaštiťoval, volit nebo být voleni, jednat a rozhodovat, podávat návrhy či stížnosti a odvolávat se od usnesení Výboru k Plenu a od Plena k Valné hromadě, nahlížet pod dozorem příslušné osoby do spolkových listin a knih či odůvodněně požadovat po předsedovi svolání členské schůze.¹⁹⁷

Co se týče správního hlediska, byl centrálním orgánem devítičlenný Výbor, jenž podléhal Plénu, a třetím důležitým orgánem byla Valná hromada. Výborovými členy byli předseda, první a druhý jednatel, první a druhý místopředseda, pokladník, účetní revisor, archivář a zapisovatel.

Předseda spolu s jednatelem svolával schůze a sám je pak řídil (přiděloval či odnímal slovo). Všechny projevy, které měly být následně předneseny, museli řečníci nejdříve předložit ke schválení předsedovi a jednatele. Neboť oba dva byli za tyto projevy zodpovědní Plenu i Výboru. Předseda byl taktéž pověřen právem revize veškeré spolkové agendy.¹⁹⁸

První místopředseda měl především povinnost být k ruce a v případě nepřítomnosti zastupovat předsedu. Usedal v čele komise, která předsedu volila. Druhý místopředseda toho prvního v případě potřeby zastupoval.

Podobné to bylo i v případě prvního a druhého jednatele. Vedle zastupování

¹⁹⁷ SOKA Jindřichův Hradec, Studentský spolek Rožmberk, inv. č. 11, kart. 1.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ.

obstarával druhý jednatel veškeré spolkové záležitosti v Praze, jelikož Krajský studentský spolek Rožmberk byl jedním z odborů Ústředního svazu československého studentstva v Praze. Mezi povinnosti prvního jednatele patřila veškerá písemná agenda spolku,¹⁹⁹ příprava schůzí, podepisování spolkových listin, uschování razítka a členských legitimací nebo zastupování spolku navenek (spolu s předsedou).²⁰⁰

Finanční záležitosti spolku měl na starosti pokladník. Prováděl všechny výplaty,²⁰¹ vedl pokladní knihu a ručil za spolkovou pokladnu, případné manko hradil ze svého. Byl povinen na požádání předsedy předložit k revizi pokladní knihu. Vedle pokladníka se o finanční záležitosti ještě staral účetní revisor. Jak napovídá název jeho funkce, byl pověřen dohledem nad finanční správou spolku. Revizi podle platných stanov měl provést po každé akci.

Dalším funkcionářem Výboru byl archivář, který spravoval spolkový archiv a inventář (přidělení inventárního čísla schvaluje Výbor). Rovněž bylo v jeho kompetenci vedení pamětní knihy. S touto funkcí souvisela i činnost devátého výborového činitele – zapisovatele. On ručil za správnost a pravidelnost zápisů v knihách schůzí. Pokud se nemohl dostavit na zasedání, musel za sebe najít náhradníka nebo knihu se zápisy ze schůzí předat jednatelem.²⁰²

Všichni členové výboru byli povinni se dostavit na každou schůzi. Pokud se bez důvodné omluvy třikrát za sebou nedostavili, ztratilo jejich členství ve Výboru platnost. Pokud se některý člen vzdálil z města nebo onemocněl, bylo jeho povinností oznámit to předsedovi, který zajistil jeho zastoupení. Výborové zasedání bylo usnášení schopné za přítomnosti nadpoloviční většiny.²⁰³

Záležitosti o nepatřičném či nesprávném vykonávání funkce projednával nejprve Výbor, pokud shledal námitku oprávněnou, podstoupil projednání záležitosti Plenu. Pokud byly dvě třetiny plenárních přítomných pro návrh, došlo k odejmutí svěřené funkce. Samotného členství ve spolku se toto rozhodnutí ale netýkalo.

Pokud vyslovily minimálně dvě třetiny Plena nedůvěru Výboru, byla v brzké době (během 4 až 7 dnů) svolána Valná hromada, jež zvolila nový Výbor. Pro zvolení

¹⁹⁹ Listiny, přijatá i odeslaná korespondence, brožury, pozvánky, plakáty.

²⁰⁰ SOkA Jindřichův Hradec, Studentský spolek Rožmberk, inv. č. 11, kart. č. 1.

²⁰¹ Bez výjimky k tomu vždy potřeboval souhlas předsedy nebo jeho zástupce.

²⁰² SOkA Jindřichův Hradec, Studentský spolek Rožmberk, inv. č. 11, kart. č. 1.

²⁰³ Výborové zasedání bylo usnášení schopné za přítomnosti nadpoloviční většiny funkcionářů.

předsedy se musely vyslovit dvě třetiny přítomných na Valné hromadě, pro ostatní výborové funkcionáře nadpoloviční většina. Pokud byla vyslovena nedůvěra jednotlivému členu Výboru (byla potřebná dvoutřetinová většina), plenární schůze zvolila náhradníka ihned.

Valná hromada mohla být svolána i mimořádně.²⁰⁴ Řádná Valná hromada se konala jednou ročně, a to v září. Vedle mimořádných pravomocí patřilo mezi její kompetence potvrzování řádů a stanov, ustanovení výše členských příspěvků do spolkové pokladny či rozhodování o rozpuštění či pokračování spolku. Valná hromada byla usnášení schopná za účasti alespoň poloviny členů. Pokud se nesešla, počkalo se půl hodiny a následně se jednalo v jakémkoliv počtu. Zasedání muselo být ohlášeno minimálně osm dní dopředu.²⁰⁵

Nejširším shromáždění byla Členská schůze, kterou svolávali předseda a jednatel. Usnášení schopná byla za alespoň třetinové účasti. Pokud tomu tak nebylo, počkalo se 15 minut a následně k usnášení stačila jen čtvrtinová účast členů. Pokud ke stejnému nedostatku došlo na třech po sobě jdoucích schůzích, bylo to náležitě poznamenáno v hlášení.

Schůze se oznamovaly ve spolkové skřínce minimálně dva dny dopředu. Pokud se jednalo o mimořádnou schůzi některého ze správních orgánů, bylo možné vykonat svolání pomocí tzv. okružní listiny. Konání výborové schůze muselo být oznámeno alespoň o den dříve. Pokud byli některé osoby mimo město, byly o konání schůzí vyrozuměny poštou. Přesně musel být určen nejen den, ale i místo a čas konání.

Počet přítomných osob se počítal dle presenční listiny, na kterou byl každý povinen se podepsat neprodleně po svém příchodu. Co se týče přítomnosti osob, které nebyly členy, nesměl žádný ze spolkových činovníků vznést námitku.²⁰⁶

Během samotného jednání předcházela každému hlasování diskuze o navrhované věci. V té ke slovu přicházeli postupně ti, kteří vnesli přání se k tématu vyjádřit. Přičemž nesměla být překročena vymezená řečnická lhůta. Spolkové vyhlášky vešly v platnost, jakmile byly vyvěšeny ve spolkové skřínce, podepsány jednatelem

²⁰⁴ Docházelo k tomu v mimořádných případech, které nemohly počkat do řádné Valné hromady. Například při zvolení nového Výboru nebo změně spolkových stanov.

²⁰⁵ SOKA Jindřichův Hradec, Studentský spolek Rožmberk, inv. č. 11, kart. 1.

²⁰⁶ TAMTÉŽ.

a opatřeny razítkem.

Spolkovým jměním disponoval Výbor ve výši 200 Kč, když ho vyčerpal, musel předložit Plenu vyúčtování. To pak mohlo povolit větší výdaje.

Pokud by činnost spolku dospěla ke svému konci, rozhodovalo o jeho rozpuštění alespoň dvoutřetinové obsazení Valné hromady (návrh musel být oznámen dva týdny dopředu). Spolkové jmění by bylo potom rovnoměrně rozděleno po 50 procentech mezi Ústřední svaz československého studentstva v Praze,²⁰⁷ které muselo část vrátit, pokud by došlo k obnovení spolku do tří let, a studentské sociální instituce. Spolkový archiv by po tříletém intervalu připadl pražskému studentskému archivu.²⁰⁸

²⁰⁷ Ve stanovách uvedeno pod zkratkou: Ú.S.Č.S.

²⁰⁸ SOkA Jindřichův Hradec, Studentský spolek Rožmberk, inv. č. 11, kart. 1.

12. ZÁVĚR

Na předchozích stránkách diplomové práce jsem se pokusila ukázat, že stejně jako obecné dějiny města Třeboně, mají dnešní odborné i laické veřejnosti mnoho co říct aspekty z kulturního nebo společenského každodenního života jejích obyvatel. Jedna z hlavních příčin značného kulturního vzestupu jihočeského města, především v druhé polovině 19. století, je přisuzována procesu národního obrození. Vliv pronárodních tendencí samozřejmě nelze jednoduše marginalizovat, ale zase na druhou stranu mu v Třeboni nemůžeme přikládat tak velký význam, jako tomu bylo například v hlavním městě Praze. Už jen v porovnání počtu obyvatel je rozdíl jasně patrný.

Jednu z kulturních a společenských platforem Třeboně v 19. a 20. století tvořilo kromě spolků, kterým je tato práce věnována především, také divadlo, biograf a lázně. Z dnešního pohledu se však zdá, že přelomovou událostí v historii města bylo založení Bertiných lázní Václavem Huckem v 80. letech 19. století. Společenský a ekonomický dopad obnovené lázeňské tradice je v Třeboni patrný i v dnešních dnech, kdy má město dokonce dvoje lázně. Proto platí premisa, že pokud se člověk začne zajímat o treboňské dějiny, naráží na Huckovo jméno poměrně často.

Způsobů, kterými může badatel nahlížet na osobu Václava Hucka, je díky jeho širokému poli působnosti a dostatečně široké heuristické základně několik. Tato práce se nejprve zajímala o otázku, jaké měl Václav Hucek rodinné zázemí. Do Třeboně přišel se svojí manželkou Marií v roce 1851. Ta mu byla ve všech ohledech oporou, ovšem pravou společnicí pro něj byla až druhorozená dcera Berta. Vystupovali spolu na koncertech, byli činní ve spolcích nebo jen setrvali v dlouhých diskuzích na různá témata. Není divu, že její předčasná smrt byla pro otce těžkou a obrovskou ránou.

Dále jsem se podívala na Huckovu pedagogickou kariéru. Na půdě treboňské hlavní školy navázal první přátelské kontakty s dalšími kolegy, se kterými si poté byl velice blízký v osobním životě. Soukromě se navštěvovali nebo jezdili na společné

výlety.

Taktéž nešlo opomenout kapitolu života týkající se spolkové činnosti. Nejen že byl Václav Hucek členem, on byl velice aktivním členem, a v některých případech byl dokonce spoluzakladatelem. Stal se tak důležitou osobou na společenském a kulturním poli života města. Důležité také bylo, že díky spolkům navazoval nové kontakty, které mohl potřebným způsobem zužitkovat ve své další činnosti.

Nejvíce je ovšem jméno Václava Hucka (a jeho dcery Berty) spojováno se založením třeboňských slatinných lázní, kterým město za svůj věhlas vděčí i dnes. Díky podnikatelskému i kulturnímu duchu Václava Hucka se Třeboň zařadila mezi společenská centra jižních Čech, kam se sjížděli (a dosud sjíždějí) lidé ze všech koutů země i ze zahraničí.

Spolky a jejich činnost v obecném měřítku jsou velmi širokým předmět bádání a lze je uchopit z mnoha úhlů pohledu. V rovinách, kterými bývají nahlíženy zřejmě nejčastěji, je vymezení časové, geografické a programové.

Z časového hlediska je totiž důležité, pokud spolkovou aktivitu a spolky samotné zkoumáme v období raného novověku, v devatenáctém století nebo v dnešní době. Každý z těchto časových úseků je velmi specifický, spolky (či ostatní skupiny a sdružení) se řídily odlišnými pravidly, podléhaly různé legislativě a lidé od nich očekávali něco jiného.

Geografický pohled na tuto problematiku může skrývat úskalí především proto, že zeměpisný ráz konkrétní krajiny mohl do značné míry ovlivnit charakter spolků, které na jeho území vznikaly. Například v jižních Čechách bychom asi jen velmi těžko hledali spolek vinařů nebo horníků kutajících černé uhlí. Tento profesní aspekt spojuje geografickou a programovou rovinu spolkové problematiky.

Pokud člověk chce zkoumat jen spolky jednoho zaměření, musí si jasně uvědomit, že ne všude jsou vždy stejná uskupení. Například to neznamená, že když je ve městě nějaké divadlo (rozumí se amatérské, neprofesionální), stojí za jeho činností spolek divadelních ochotníků.

Obecně lze tedy říci, že spolkovou aktivitu můžeme zkoumat vždy pro určitou dobu, v rámci daného města či oblasti (okresu, kraje či regionu) nebo z hlediska

zaměření spolků. V posledním případě se lze orientovat na jeden region a zaměřit se na otázky, co konkrétně se zde vyskytovalo za spolky a proč, anebo naopak porovnat spolky se stejným zaměřením v různých oblastech. V případě této práce to bylo 8 spolků různé činnosti v jednom městě ve stejné době.

Vedle vnějších konstrukcí je důležité, přínosné a zároveň zajímavé, podívat se na spolek z vnitřního úhlu pohledu. Můžeme tak pozorovat mnoho aspektů. Od důvodu jeho založení, délky aktivní činnosti spolku a struktury členstva přes správní a finanční záležitosti, až po vliv na každodenní život ve městě a také na sebe prezentaci a reflexi samotného spolku.

Hlavním důvodem založení býval společný zájem o záležitosti, kterými se měl budoucí spolek zabývat. Jak tomu bývá rovněž u mnoha jiných oblastí lidského života, více jedinců sdružených ve skupině za účelem podpory stejné věci má relativně větší výsledky své činnosti než jeden jediný člověk.

Jak už bylo jednou řečeno na úvod, při výběru jednotlivých spolků pro tuto diplomovou práci jsem cíleně nevybrala spolky stejného tematického zaměření, ale snažila jsem představit širší spektrum třeboňského spolkového života. Ovšem původní záměr prezentovat osm uskupení jsem musela v průběhu koncipování práce zúžit a nezařadila jsem do ní tedy místní odbory Národní jednoty pošumavské a Národohospodářského sboru jihočeského. Hlavním důvodem k tomuto kroku je vlastní podstata těchto spolků, kterou se zbývajícími šesti nelze komparovat. Zatímco Národní jednota pošumavská (NJP) a Národohospodářský sbor jihočeský Praha (NSJ) spadají spíše do kategorie národohospodářských organizací, ostatní spolky se pohybují spíše v rovině kulturně-společenské.

Pomocí statistické metody se práce snaží nahlédnout na délku aktivní činnosti vybraných spolků. Lze je rozdělit do tří skupin. U dvou z nich byly aktivity ukončeny průměrně po 20 letech činnosti, tři spolky sdružovaly své příznivce více než padesát let. Výjimečný nejen pro Třeboň, ale můžeme říci, že pro celou zemi, je případ spolku Pěslavu. Byl založen roku 1863 a bez přestávky je činný i dnes.

V otázce profesní struktury členstva záleželo vždy především na konkrétním spolku. Obecně lze říci, že nejširší část členské základny tvořili obyvatelé především z řad majitelů řemeslných dílen, bankovních úředníků a učitelů. Opomenout nelze ale

ani zaměstnance městské a okresní správy.

Taktéž můžeme říci, že členy ve většině spolků byly nejen fyzické, ale i právnické osoby. Z genderového hlediska byli činovníky spolků převážně muži. Postupem času zde však zaujímaly důležité místo i ženy. Zde je ovšem nutné opět zdůraznit, že vždy velice záleželo na konkrétním sdružení. Ve Spolku vojenských vysloužilců nelze očekávat přítomnost žen a naopak ve Spolku paní a dívek pochopitelně chybí mužský element.

Problematika správy spolků je naopak poměrně jednotvárná, neboť v tomto bodě se od sebe jednotlivá sdružení příliš neliší. Zpravidla stál v čele spolku zvolený Výbor, starající se o vlastní chod spolku a přijímající nové členy. Výbor měl vždy několik funkcionářů a případně mohl zřizovat několik poradních komisí či odborů. Činnost Výboru kontrolovala Valná hromada, která byla hlavním orgánem. Dalším správním orgánem byl Smírčí soud, který řešil spory činovníků ohledně spolkových záležitostí.

Příjmy spolku tvořilo několik položek. Základem příjmů byly především členské poplatky. Finančními dary nezřídka přispívaly různé organizace. Ve spolkovém rozpočtu figurovaly i výtěžky z pořádaných představení či přednášek. Hospodaření sdružení hlídal a spravoval pokladník spolu s několika účetními kontrolory a společně pak předkládali své závěrečné zprávy Výboru a Valné hromadě každého spolku.

Jejich působení přispívalo k ochraně města, neboť se určitou měrou podílely na eliminaci nežádoucího chování jeho obyvatel a byly jedním z nástrojů sociální kontroly. Zároveň spolky poskytovaly prostor pro seberealizaci obyvatel, kteří se chtěli aktivně zapojit do procesů spojených s kulturním povznesením a zvýšením společenské prestiže jejich města. Profilovaly se též jako určitá střediska specializované činnosti, která navazovala spolupráci s korporacemi podobného charakteru a obdobným polem působnosti.

Již v úvodní kapitole této práce je zmíněno, že kniha zabývající se spolkovou aktivitou na Třeboňsku dosud chybí. Pokud se někde zmínka o spolcích přeci jen vyskytla, bylo to zejména v publikacích věnujících se obecným dějinám města Třeboň. Ačkoliv jsou informace o spolkovém životě v podobných knihách spíše druhotné, svou výpovědní hodnotu rozhodně mají. O stránkách regionálního tisku můžeme říci v podstatě totéž jako o literatuře. Pokud spolek noviny zmiňují, pak mu věnují pouze

několik řádků. Většinou se jednalo o krátká oznámení o konání nějaké slavnosti a podobně.

Pokud se podíváme na práci s archivním materiálem z působnosti zkoumaných šesti spolků, může to být lehce problematické. Obecně se tyto fondy vyznačují občasnou torzovitostí (zápisy ze schůzí, pravidelné seznamy členů) a problémem nebo spíše jistým úskalím může být i ta skutečnost, že nejsou ohledně druhu a množství informací totožné. Například u jednoho spolku se nachází množství účetního materiálu, ze kterého můžeme udělat obraz o jeho hospodaření. Pro zdárné porovnání je ovšem problematická absence podobného materiálu u ostatních spolků.

Jako hlavní cíl diplomové práce jsem si stanovila vytvořit obraz spolkové činnosti v Třeboni. Jednalo se mi především o porovnání činnosti a struktury vybraných šesti spolků. Východiska a možnosti dalšího či jiného uchopení tématu bych viděla především buď ve výběru jiných třeboňských spolků, nebo jejich komparaci s podobnými spolky na našem území. Taktéž by mohlo být velmi zajímavé zaměřit se například na zmíněný spolek Pěslav (činný bez přestávky dodnes) a prozkoumat jeho činnost a propagandu v období komunistické totality. Propagačních materiálů je naštěstí v archivním fondu uloženo dostatečné množství.

Další východisko spatřuji ve výzkumu nikoliv spolku jako instituce, ale v náhledu na jeho činovníky. Otevírá se zde cesta k prozopografickému pojetí tématu. V tomto případě by bylo důležité nalézt v archivech dostatečné množství osobních pozůstalostí a následně pramenů osobní povahy, ze kterých by bylo možné vytvořit například obraz kariéry spolkového i jinak společensky aktivně činného jedince, zejména na základě jeho deníkových zápisů či dochované korespondence. Jistý vzor, jak by snad materiál měl vypadat, můžeme spatřovat v archivním fondu Pozůstalost Václava Hucka. Ovšem obraz kolektivní mentality spolkových členů se díky jedné osobě vytvořit nedá ani v náznacích.

Jak už bylo několikrát řečeno, literární dílo o spolkové aktivitě v Třeboni neexistuje, takže jsem se snažila zpřístupnit a následně interpretovat co nejvíce dostupných archivních písemností, které se tohoto tématu týkají. Největší přínos předkládané diplomové práci vidím ve vytvořeném obrazu spolkové aktivity malého jihočeského města. Pokusila jsem se přiblížit vnitřní strukturu, zaměření a aktivity

vybraných spolků především pomocí interpretace stanov, zápisů ze schůzí, hospodářských spisů či propagačního materiálu. Zároveň jsem se snažila spolky a jejich činnost vzájemně komparovat.

Doufám, že tato diplomová práce poslouží alespoň jako malý příspěvek k třeboňským kulturním dějinám a spolkové aktivitě v tomto jihočeském městě. Může se stát i odrazovým můstkem pro další badatele, kteří by se chtěli podrobněji zabývat spolkovými aktivitami, ať již v jihočeském regionu, nebo v širším geografickém kontextu. Přínosem může být i pro zájemce o historii a kulturně společenský život města Třeboně.

13. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

13. 1. PRAMENY

13. 1.1 ARCHIVNÍ PRAMENY

Státní oblastní archiv Třeboň

- fond Lázně Třeboň (nezpracovaný)
- fond Pozůstalost Václava Hucka
- fond Národní jednota pošumavská Praha
- fond Národohospodářský sbor jihočeský Praha 1925-1941

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec

- fond Okrašlovací spolek Třeboň
- fond Pěslav Třeboň
- fond Spolek českých paní a dívek Třeboň
- fond Spolek divadelních ochotníků
- fond Spolek vojenských vysloužilců Třeboň
- fond Studentský spolek Rožmberk Třeboň

13. 1.2. VYDANÉ PRAMENY

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970, Praha 1978.

Statistická příručka Republiky československé, I., Praha 1920, II., Praha 1925,

III., Praha 1928, IV., Praha 1932.

Statistická ročenka Republiky československé 1934, Praha 1934.

Statistický lexikon obcí Republiky československé I., Praha 1923.

Statistický lexikon obcí v Zemi české, Praha 1934.

Statistický přehled o Československé republice, Praha 1936.

Statistický přehled Republiky československé, Praha 1930.

13. 1.3. TISK

a) DOBOVÝ TISK

Hospodářský obzor jihočeský, 1929, zvl. č. 6-7.

Jihočeský kraj, 1910, 1.

Jihočeská jednota, 1940.

b) SOUČASNÝ TISK

Mladá fronta Dnes ze dne 13. 10 2011 (jihočeské vydání).

Třeboňský svět č. 4, 1993.

Třeboňský svět č. 10, 2009.

Třeboňský svět, č. 4, 2010.

13. 1.4. INTERNETOVÉ PRAMENY

Třeboňský spolek Pěslav – Ozvěna <http://peslavozena.tr-ops-nno.cz/>

<http://www.trebonsko.cz/trebonsko/>.

<http://www.trebonsko.cz/rybnikarstvi-historie>.

13. 2. LITERATURA

Atlas československých dějin, Praha 1965.

Atlas Republiky československé, Praha 1935.

Atlas podnebí Československé republiky, Praha 1958.

Atlas hlavních půdních typů ČSSR, Praha 1961.

Atlas Československé socialistické republiky, Praha 1966.

Atlas ze sčítání lidu, domů a bytů, Praha 1984.

600 let města Třeboně, Třeboň 1976.

ALLEAU, René, *Tajné společnosti: jejich vznik a osudy*, Praha 2006.

ANTL, Theodor, *Průvodce po městě Třeboni a nejbližším okolí, pak stručné dějiny města toho*, Třeboň 1902.

BAHENSKÁ, Marie, *Počátky emancipace v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.

BERÁNEK, Jiří, *Tajemství lóží. Svobodné zednářství bez legend a mýtů*, Praha 1994.

BROCKETT, Oscar, G., *Dějiny divadla*, Praha 1999.

BŮŽEK, Václav, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995.

BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

CÍLEK, Václav, *Krajiny vnitřní a vnější. Texty o paměti krajiny, smysluplném bobrovi, areálu jablkového štrůdlu a také o tom, proč lezeme na rozhlednu*, Praha 2002.

DAVID, Josef, *Kulturní a spolkový život v Pacově 1859-1914 (1918)*, bakalářská práce, České Budějovice, 2009.

Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985.

DOLEŽAL, Jiří, *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*,

- Praha 1996.
- DUSIL, Václav – KLIMENT, Josef, *Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého*, Praha 1936.
- DVOŘÁK, Jiří, *K problematice vzniku, vývoje a zániku Národohospodářského sboru jihočeského 1925-1941*, Jihočeský sborník historický 63,1994, s. 132-150.
- DVOŘÁK, Jiří, *K činnosti Národohospodářského sboru jihočeského – Praha v letech 1939–1941/1942*, Jihočeský sborník historický 77-78, 2008-2009, s. 389-409.
- ČECHUROVÁ, Jana, *Česká politická pravice. Mezi převratem a krizí*, Praha 1999.
- ČECHUROVÁ, Jana, *Čeští svobodní zednáři ve XX. století*, Praha 2002.
- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české XV., a, b*, Praha 2006.
- HAMPL, Martin a kol., *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*, Praha 1996,
- HAMPL, Martin, *Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu*, Praha 1998,
- HAMPL, Martin a kol., *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*, Praha 2001
- HLAVAČKA, Milan, *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*, Praha 2006.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích: od počátku státu po současnost*, Praha 2005.
- HULE, Miroslav, *Rožmberkův Krčín a Krčínův Rožmberk*, Třeboň 2004.
- HULE, Miroslav, *Rybníkářství na Třeboňsku: historický průvodce*, Třeboň 2000.
- JANÁK, Jan, *Spolky v českých zemích do roku 1951*, in: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993, s. 59-93.
- JANOUSEK, Bohumír, *Třeboň*, České Budějovice 1962.
- JINDROVI, Eliška a Jaromír, *Město, odkud pocházím*, České Budějovice 2002.
- JIROUŠEK, Bohumil, *Nestor cechu sv. Petra. Rybníkář Josef Šusta*, České Budějovice

1998.

- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918-1938), I – III*, Praha 2003.
- KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII.*, Praha 2000.
- KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české XIV.*, Praha 2002.
- KORČÁK, Jaromír, *Vylidňování jižních Čech. Studie demografická*, Knihovna spolku péče o blaho venkova, svazek 2, Praha 1929.
- KROFTA, Kamil, *Z dob naší první republiky*, Praha 1939.
- KROB, Miroslav & Jr., *Třeboň*, Praha, Třeboň 2001.
- KŘÍŽEK, Vladimír, *Obrazy z dějin lázeňství*, Praha 2002.
- KUBŮ, Eduard – SCHULTZ, Helga (Hg.), *Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten*, Praha – Berlin 2004.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, VII. díl, Praha 2009.
- KRÝDL, Milan, *Pokus o vymezení užšího jihočeského regionu*, JSH 48, 1979, s. 269 - 274.
- KRÝDL, Milan, *Národohospodářský sbor jihočeský a regionalismus*, JSH 50, 1981, s.28-35.
- KRÝDL, Milan, *Příspěvek k poznání zvláštností demografického vývoje jižních Čech v období kapitalismu*, JSH 51, 1982, s. 154-162.
- KRÝDL, Milan - SVOBODA, Lubomír, *K některým nezbytným předpokladům vývoje průmyslu na jihu Čech po I. světové válce*, České Budějovice 1982.
- LAŠTOVKA, Marek a kol., *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*, Praha 1998.
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (edd.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům. Sborník referátů a materiálů ze 17. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy*, Praha 2000.
- MAŠKOVÁ, Marie, *Třeboňské divadlo slaví výročí*, Třeboňský svět 4, 1993, s. 11.

- MACNULTY, W. Kirk, *Svobodné zednářství - symboly, tajemství, význam*, Praha 2008.
- MALÝ, Jaromír, *K jihočeské otázce*, Písek 1930.
- MATOUŠ, František, *Třeboň*, Praha 1972.
- MOUČKA, Antonín - ŠTĚTKA, Ludvík, *K jihočeskému regionalismu*, Strakonice 1921.
- MIŠTERA, Ludvík, a kol., *Geografie Československé socialistické republiky*, Praha 1985.
- MOUČKA, Antonín a ŠTĚTKA, Ludvík, *K jihočeskému regionalismu*, Strakonice 1921.
- MUK, Jan, *K historii jihočešství*, Jihočeská jednota 1940.
- NOVOTNÝ, Miroslav a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.
- PAVLÍK, Marek, *Vývoj spolkového života v Rakovníku meziválečném období*, diplomová práce, České Budějovice 1999.
- PARGAČ, Jan – TOMANDL, Miloš, *Žitý prostor a jeho subjektivizace u nositelů lokálního a regionálního vědomí*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 3, 1997, Studia Ethnographica 10, Praha 2000, s. 57-70.
- PSÍKOVÁ, Jiřina, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, Třeboň 2008.
- PSÍKOVÁ, Jiřina, *Třeboňský kinematograf aneb Bio Světozor*, Třeboňský svět 4, 2010, s. 21.
- PSÍKOVÁ, Jiřina, *Tradice loutkového divadla v Třeboni*, Třeboňský svět 10, 2009, s. 13-14.
- PSÍKOVÁ, Jiřina, *Kronika Václava Hucka: všední i nevšední události v Třeboni 1844-1854*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 18, 2006, s. 89-109.
- PSÍKOVÁ, Jiřina, *Kronika Václava Hucka: všední i nevšední události v Třeboni 1855-1865*, Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska 19, 2007, s. 193-213.
- PSÍKOVÁ, Jiřina – ZIEGLER, Jan, *Třeboň*, Praha – Litomyšl 2009.

- ROUBÍK, František, *Ke vzniku správního rozdělení Čech z roku 1860*, Praha 1938.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Národní jednota pošumavská (1884-1951)*, in: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Šenov u Ostravy 2003.
- ŘEŘICHOVÁ, Sylva, *Územní a správní vývoj okresů Dačice, J. Hradec, Třeboň 1868-1983*, Jindřichův Hradec 1983.
- SAK, Robert, *Rieger: příběh Čecha devatenáctého věku*, Semily 1993.
- Sborník vydaný k 45. výročí založení Národní jednoty pošumavské. Deset let národní práce v jižních Čechách po převratu*, Praha 1930.
- SCHELLE, Karel, *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*, Praha 2002.
- SEMOTANOVÁ, Eva a kol., *ČESKO. Ottův historický atlas*, Praha 2007.
- SRB, Vladimír, *Úvod do demografie*, Praha 1965.
- SRB, Vladimír, *Demografická příručka*, Praha 1968.
- SRB, Vladimír, KUČERA, Milan, RŮŽIČKA Ladislav, *Demografie*, Praha 1971.
- SRB, Vladimír, *Obyvatelstvo Československa v letech 1918-1978*, *Demografie*, 20, 1978, s. 289-315.
- SRB, Vladimír, *Tisíc let obyvatelstva českých zemí*, Praha 2004.
- STOCKÝ, Jan (ed.), *Národohospodářský sbor jihočeský. Cíle a výsledky jeho prací*, Praha 1927.
- STOCKÝ, Jan (ed.), *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav. Program regionální práce*, Praha 1937.
- ŠTĚPÁNEK, František, *Vývoj samosprávy v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, Brno 2007.
- ŠÚSTKOVÁ, Hana – POKLUDOVÁ, Andrea – Pavel KLADIWA, Pavel, *Prameny vztahující se ke spolkové činnosti (spolkové katastry, spolkové spisy, výroční a jubilejní zprávy spolků)*, in: Milan MYŠKA – Aleš ZÁŘICKÝ (kol.), *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*, Ostrava 2010.

UHLÍŘ, Jan Boris, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, Praha 2008.

URBAN, Otto, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982.

VONDRÁČEK, Karel, *50 let Národní jednoty pošumavské 1884 – 1934*, Praha 1934.

VOTRUBA, Jan, *Spolkový život v Českých Budějovicích v první polovině 20. století*, diplomová práce, České Budějovice 2005.

ZACHOVÁ, Petra, *Spolkový život v Telči na přelomu 19. a 20. století*, diplomová práce, České Budějovice 2002.

ZWETTLER, Otto, *Historickogeografický obraz jižních Čech v letech 1900-1914*, Brno 1984.

14. SEZNAM ZKRATEK

HOJ	Hospodářský obzor jihočeský
JSH	Jihočeský sborník historický
MNV	Místní národní výbor
NJP	Národní jednota pošumavská
NSJ	Národohospodářský sbor jihočeský
PO	Politický okres
SO	Soudní okres
SOA	Státní oblastní archiv
SOKA	Státní okresní archiv
ÚSČS	Ústřední svaz československého studentstva

15. SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1. Porovnání trvání aktivní činnosti jednotlivých spolků.
2. Průměrných počet členů vybraných spolků během prvních 10 let aktivity.
3. Václav Hucek. Jiřina PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, Třeboň 2008, s. 61.
4. Bertiny lázně v Třeboni. Jiřina PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, Třeboň 2008, s. 60.
5. Program slavnosti u příležitosti založení Pěslavu. SOkA Jindřichův Hradec, Pěslav Třeboň, inv. č. 14, kart. 1.
6. Oslava výročí 40 let činnosti Pěslavu. SOkA Jindřichův Hradec, Pěslav Třeboň, inv. č. 11, sign. 11-5, kart. 1.
7. Zakladatelé spolku Pěslav. Jiřina PSÍKOVÁ, *Takové byly a jsou třeboňské lázně*, Třeboň 2008, s. 45.
8. Členská legitimace Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. SOkA Jindřichův Hradec, Okrašlovací spolek Třeboň, inv. č. 4, kart.
9. Počet obyvatel v jednotlivých okresech. Jan STOCKÝ, *Národohospodářský sbor jihočeský. Cíle a výsledky jeho prací*, Praha 1927, s. 122.
10. Podíl Čechů v celkovém počtu obyvatelstva v jednotlivých okresech. Karel ŘEHÁČEK, *Národní jednota pošumavská 1884-1951*, in: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Šenov u Ostravy 2003, s. 231.
11. Zábavní večírek Spolku (českých) paní a dívek v Třeboni. SOkA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 11, kart.

12. Stanovy Spolku (českých) paní a dívek v Třeboni. SOkA Jindřichův Hradec, Spolek paní a dívek Třeboň, inv. č. 5, kart. 1.
13. Pozvánka na sjezd studentstva do Třeboně. SOA Třeboň, Národní jednota pošumavská Praha, inv. č. 783, sign. IV A 704, kart. 62.

Název spolku	Délka aktivity v letech
Pěslav	Od roku 1863 dodnes
Rožmberk	22
Okrašlovací spolek	13
Divadelní ochotníci	18; v druhém období 49
Paní a dívky	52
Vojenští vysloužilci	57

1. Porovnání trvání aktivní činnosti jednotlivých spolků

Spolek	Průměrný počet v prvních 10 letech
Vojenští vysloužilci	91
Spolek paní a dívek	52
Okrašlovací spolek	73
Pěslav	149

2. Průměrný počet členů vybraných spolků během prvních 10 let aktivity

3. Václav Hucek

4. Bertiny lázně v Třeboni v 2. polovině 19. století

1863. 1903.

NA OSLOUV 40 LETÉHO TRVÁNÍ SPOLKU.

„Pěvce dobra milují bozi.“

Zpěvácký spolek „Pěslav“ v Třeboni,
 člen jednoty zpěváckých spolků českoslovanských,
 pořádá v sobotu dne 8. srpna 1903
 v měšťanském divadle

JUBILEJNÍ KONCERT.

POŘAD:

<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosenkranz: Ouvertura »Pozdrav vlasti«, Pro francouzský orchestr upravil Jos. Šebelík. 2. Proslov. Přednese p. prof. Ignác Charvát. 3. Boh. Jeremiáš: »Český prapor«. Smíšený sbor s průvodem piana a harmonia. 4. B. Smetana: »Modlitba dívek«, Ženský sbor z opery »Braniboři v Čechách« s průvodem piana a harmonia. 	<ol style="list-style-type: none"> 5. B. Smetana: Duetto »Lukáše a Tomše« z opery »Hubička«. — Přednese p. Fr. Pudík a p. Fr. Kovářik. 6. B. Jeremiáš: »Hej, Slované!« Mužský sbor s průvodem piana a harmonia. 7. Dr. Ant. Dvořák: »Hymna českého rolnictva«. Smíšený sbor s průvodem piana a harmonia.
--	---

Sbory řídí sborníkem pan Josef Šebelík.

Doprovod piana z ochoty obstarají slě. M. Kuhnová, M. Majerová a p. J. Weidmann ml.,
 doprovod harmonia slě. M. Šebelíková.

Vstupné: Velká lože 5 K, malá lože 4 K, sedadlo v přízemí 1 K, k stání v přízemí 40 h, sedadlo na galerii 40 h, k stání na galerii 20 h.

Začátek v 8 hodin večer.

Předprodej lístků převzalo z ochoty papírnickví p. V. Albrechta
 a počne ve čtvrtek 6. srpna.

Tiskem Karla Brandise v Třeboni. — Nákl. v.

5. Program slavnosti u příležitosti výročí založení Pěslavu

6. Oslava výročí 40 let činnosti Pěslavu

7. Zakladatelé spolku Pěslav

8. Členská legitimace Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

Počet obyvatelstva v jazykově smíšeném území jižních a západních Čech v letech 1880—1921 podle obcovací řeči a národnosti v absolutních číslech. (Politické okresy.)

Z obyvatelstva bylo napočteno v roce

Číslo	Okres	1880		1890		1900		1910		1921	
		podle obcovací řeči									
		české	něm.	české	něm.	české	něm.	české	něm.	české	něm.
A. Západní Čechy.											
1.	Domažlice	38.533	9.641	37.179	9.068	37.837	8.623	39.946	8.515	39.033	7.707
2.	Klatovy	58.610	13.437	56.944	13.102	58.304	16.313	60.923	17.211	60.369	17.308
3.	Kralovice	28.421	6.879	28.258	6.766	28.158	6.293	29.015	6.178	29.112	5.782
4.	Lázně Mar.	—	—	—	—	—	—	14	31.656	531	29.792
5.	Planá	—	36.758	49	35.507	86	34.039	73	34.092	375	33.167
6.	Plzeň	113.782	8.856	128.019	10.426	120.623	10.821	143.591	11.763	157.209	8.269
7.	Podbořany	1.346	40.738	1.064	40.604	1.279	41.454	1.350	42.280	5.163	37.507
8.	Stříbro	7.546	52.046	9.282	55.216	10.811	56.303	12.938	59.864	19.966	54.149
9.	Sušice	30.622	26.838	31.073	27.852	31.703	22.947	31.760	21.379	31.195	19.994
10.	Tachov	58	42.151	62	40.588	61	41.187	26	43.152	293	41.689
11.	Teplá	14	32.727	54	36.247	43	37.321	9	26.478	137	24.935
12.	Týn Horšovský	8.777	36.144	9.046	36.014	10.447	35.902	11.154	38.024	12.406	36.392
13.	Žlutice	437	30.430	441	29.055	389	28.464	562	28.232	656	26.846
B. Jižní Čechy.											
14.	Budějovice České	66.484	19.294	73.841	18.693	83.798	23.120	95.317	24.929	108.294	12.827
15.	Hradec J.	27.728	26.862	28.272	25.037	29.117	23.860	30.017	22.293	29.166	18.313
16.	Kaplice	2.757	51.858	2.435	51.219	2.547	50.944	2.848	50.840	4.893	45.357
17.	Krumlov Č.	15.701	41.864	15.423	42.718	15.424	44.322	15.729	45.161	16.295	42.106
18.	Prachatice	38.645	36.258	37.189	35.934	36.807	36.407	37.740	36.127	37.692	32.795
19.	Třeboň	45.786	1.267	45.180	1.438	46.563	1.311	47.383	1.375	52.752	2.346
C. Ostrov německobrodský.											
20.	Brod Německý	62.629	12.021	63.721	11.578	63.237	12.363	38.809	11.506	41.855	8.643

9. Počet obyvatel v jednotlivých okresech

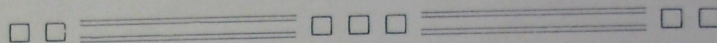
Podíl Čechů	Soudní okresy
0 %	Bezručice, Planá
1 %	Vyšší Brod, Hostouň, Horní Planá, Poběžovice, Přimda, Tachov, Volary
1–10 %	Nová Bystřice, Hartmanice, Nové Hrady, Jesenice, Nýrsko, Stříbro, Touškov, Žlutice
10–20 %	Dobřany, Chvalšiny, Kaplice, Štoky
20–30 %	Stod
30–40 %	žádný
40–50 %	Kašperské Hory, Český Krumlov, Horšovský Týn, Vimperk
50–60 %	České Budějovice, Manětín, Prachatice
60–70 %	žádný
70–80 %	Domažlice, Jindřichův Hradec
80–90 %	Kdyně, Plzeň, Sušice, Třeboň
90–100 %	Německý Brod, Klatovy, Kralovice, Netolice, Polná, Příbyslav, Trhové Sviny

10. Podíl Čechů v celkovém počtu obyvatelstva v jednotlivých okresech

Spolek paní a dívek českých v Třeboni

pořádá ve čtvrtek dne 12.
prosince 1907

zábavní večírek - ve prospěch vánoční nadílky.

POŘAD:

1. Přednáška p. prof. Dr. *Jos. Pospíšila*: „*Od Krkonoš k Adrii*“, provázená 60 světelnými obrazy.
2. *B. Smetana*: Dvojpěv Jeníka a Mařenky z „*Prodané nevěsty*“ — pí. Mař. Killmaierová a pan Em. Smrž.
3. *Ant. Dvořák*: „*Žertem*“ (z »Poetických nálad«), klavír — sl. Mař. Khunova.
4. *J. S. Machar*: *Dva listy* — recituje pí. Květosl. Kocourková.
5. a) *Ch. Beriot*: *Baletní scena*,)
b) *Kalivoda*: *Valčíky*,) p. Václ. Hronek.
6. *Rozkošný*: Romance z opery „*Svatojanské proudy*“
— zpěje p. Em. Smrž.

*Doprovod na pianě ochotně převzala slečna
Mařenka Khunova.*

- Sál právouárečného měšťanstva. -

□□ Začátek o půl 8. hodině večerní. □□

USTUPNÉ: rodina 2 K,
osoba 1 K.

11. Zábavní večírek Spolku (českých) paní a dívek v Třeboni.

STANOVY
českých
spolku paní a dívek
V TŘEBONI.

—XOX—

§ 1.

Účel spolku

jest působení k obecnému blahu, zejména šíření vzdělanosti mezi paními a dívkami, pěstování hospodářství domácího, pěstování ušlechtilé zábavy, podporování podniků všeobecně humaních.

12. Stanovy Spolku (českých) paní a dívek v Třeboni.

13. Pozvánka na sjezd studentstva do Třeboně.

